

SBORNÍK
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
VE FRÝDKU-MÍSTKU

5

2004

ISBN 80-86388-19-0
ISSN 1214-6951

OBSAH

<i>Tomáš Adamec:</i> Hříšní lidé ve Frýdku a Místku ve třicátých letech	...5
<i>Alena Matějová:</i> Paskov za světové války	...15
<i>David Pindur:</i> 330 let od začátku výstavby kamenného kostela v Bruzovicích	...21
<i>Jan Al Saheb:</i> Počátky školství v Ostravici	...37
<i>Petr Juřák:</i> Katolická akce na Frýdecko-Místecku	...49
<i>Daniel Šrubař:</i> Klášter sester boromejek ve Frýdlantu nad Ostravicí a rozvoj tohoto řádu na Moravě v 19. století	...66
<i>Jan Al Saheb:</i> Řeka Ostravice a její místo v dějinách Frýdlantu nad Ostravicí	...79
<i>Alena Matějová:</i> Anabáze českých středních škol vyhnaných v roce 1938 z Těšínska	...97
<i>Karol Janás:</i> Pobeskydie – základňa nemeckej armády při potlačaní slovenského národného povstania	...103

<i>Jaroslav Dvořák:</i> Paraskupina Wolfram – bojový výsadek ze Západu	...110
<i>Petr Juřák:</i> Sportovní klub Sparta Dobrá	...127
<i>Tomáš Adamec:</i> Jak to bylo dříve s počasím	...136
<i>Tomáš Adamec:</i> Malé momenty z Velké války	...142

HŘÍŠNÍ LIDÉ VE FRÝDKU A MÍSTKU VE TŘICÁTÝCH LETECH

Tomáš Adamec

Chceme-li pochopit dobu, vcítit se do života společnosti, žijící před desetiletími, chceme-li porozumět starostem i radostem tehdejších lidí, neuděláme chybu, když zalistujeme dobovým tiskem. Ze zažloutlých stránek novin na nás přímo zavane dech doby.

Nezávislý týdeník Frýdecko-Místecký kraj, kromě toho, že hájil národní a kulturní zájmy českého lidu na Těšínsku, jak zněl jeho podtitulek, přinášel i zprávy, které bychom dnes označili jako černou kroniku. Společnost našich předků ve třicátých letech byla dosti podobná té dnešní. Alespoň pokud se týká tehdejších hříšných lidí. Někdy vedle těch dnešních docela obstojí. Na následujících stránkách se o tom na ukázkách ze zhruba dvaceti větších či menších článků můžeme společně přesvědčit.

Velkým problémem byla tenkrát stejně jako dnes situace na silnicích. Ačkoliv silniční provoz byl oproti dnešnímu zanedbatelný, kázeň jeho účastníků nebyla nejlepší, a tak docházelo k častým nehodám. Docela běžné byly srážky cyklistů s auty. Jako například nehoda popsaná v článku s výstižným titulkem *Cyklista na chladiči nákladního auta. „Na křižovatce Ostravské ulice s ulicí Štefánikovou v Místku došlo ke karambolu. Nákladní auto fy Landsberger mělo se sraziti s osobním autem fy Mandl a za ním jedoucí cyklista, který protijedoucí auto neviděl, narazil na jeho chladič, avšak naštěstí neutrpěl vážnějšího zranění. Kolo bylo však rozbito.“*¹

Vina přitom nebyla vždy na jedné straně. Někdy nehodu způsobil řidič automobilu, jindy neopatrný cyklista. Jak ostatně konstatuje tisk pod titulkem *Cyklisté na Wilsonově třídě. „Jako na všech cestách, tak i na Wilsonově třídě jsou jezdcí, kteří nejhůře dodržují dopravní předpisy - páni cyklisté.“*²

Někdy noviny psaly o nehodě neutrálně, někdy autor článku karatelsky zdvihal prst a snažil se čtenáře varovat, jindy byl redaktor i mírně vtípný: *„Cyklisté pozor! U nádraží srazil se*

cyklista s cyklistkou. Jemu se nestalo nic, jí se zkroutilo kolo. Nejprve dlouho nadávala - a když to nic nepomohlo - poprosila kolemjedoucí cyklisty, aby jí kolo spravili, což se stalo a tak odjela na voličskou schůzi přece, ale trochu pozdě.“ Nebo: „*Nehoda. Na Černé cestě srazili se dva cyklisté. Jeden si přitom rozbil trochu hlavu a hodně kolo, tomu druhému se nestalo nic. Spravedlivé to není. Kdyby jeden rozbil sobě hlavu a ten druhý kolo, nedalo by se ničeho namítati. Osud není spravedliv.*“³

Nejen cyklisté bourali. Docházelo i ke srážkám osobních automobilů či ke srážkám osobních automobilů s nákladními. Za mnohé případy uveďme alespoň dramatickou prudkou srážku tří aut. „*Ve středu v 11 hodin dopoledne srazilo se nákladní auto s osobním autem na křižovatce Frýdlantské ulice naproti hřbitovu v Místku. Nákladní auto je majetkem Karla Bárty, majitele skladu piva z akc. přerovského pivovaru v Místku. Osobní auto je majetkem Mannesmanovy rourovny ve Svinově. Nákladní auto řídil Josef Frýdecký a osobní auto Bruno Schindler. Frýdecký vyjížděl s nákladním autem z polní cesty a v tom přijelo od Kunčiček osobní auto, které zachytilo nákladní auto, které je táhlo s sebou a úplně otočilo. Osobní auto zachytilo pak ještě druhé osobní auto Karla Mojžíška z Místku, jež stálo těsně u chodníku vjezdu do hřbitova. Nárazem auto nákladní bylo úplně rozbito. Osobní auto bylo rovněž velmi poškozeno. Na štěstí šoferovi nákladního auta kromě malých oděrek se nic nestalo. V osobním autě byl zraněn na hlavě padajícím sklem šofér Schindler a nejvíce byl zraněn cestující Alfred Fälkl, který seděl vedle šoféra. Tomu byla způsobena tržná rána na pravém spánku a různé pohmožděniny. Druhý cestující utrpěl zranění na pravém koleně a byly mu roztrhány šaty.*“⁴

Vyskytly se i trochu kuriózní nehody. Nedochozelo při nich ale k větším škodám ani úrazům. Tak například srážku motocyklisty s koněm odneslo zvíře jen asi centimetrovou ranou na noze.⁵

Téměř v každém vydání novin se psalo alespoň o jedné, častěji však o více krádežích, přičemž zřejmě nejčastěji zmiňovaným kradeným artiklem byla kola. „*Kolaři stále. Sotva četnictvo nebo policie dopadne jednoho kolaře, již je tu druhý.*“⁶ Titulky jako Krádeže kol stále trvají, Zatčený kolář, Vybral si lepší kolo se to tu jen hemží.

Ovšem nejlepší příběh se skrývá pod slibným titulkem Hluchoněmý pronásledoval zloděje kola. Jeden muž z Místku šel navštívit tchýni, cukrářku. Nechal si kolo v chodbě domu, kde jej odcizil zloděj, který na něm ujížděl pryč. Ale to už se majitel vracel a začal se shánět po svém kole. Viděl to neznámý opodál stojící mladík a vyrazil na svém kole za zlodějem. Dohnal ho a kolo mu odebral. Zloděj se se svým lupem rozloučil, ale než zmizel, dal aspoň svému pronásledovateli facku. Tomu to ale moc nevadilo, protože ho hřál dobrý skutek a navíc dostal peněžitou odměnu a balíček cukroví. Jen policie byla poněkud zklamaná, protože hluchoněmý mladík přes všechnu snahu nedokázal pachatele popsat.⁷

Oblíbené byly ve své době různé krádeže. Čtenář může z novin lehce nabýt dojmu, že se kradlo všude a všechno. „*Serie krádeží. Minulý týden byly odcizeny stolaři Frydrychovi z Místku 2 hoblíky. Krádež oznámena policii, která zjistila, že je odcizil a ihned dále prodal jistý E. P. z Místku. Dále odcizil také L. Ježíškovi z Místku dva stojany pod desku na žehlení, hoblík, francouzský klíč, šálek a šle. - V březnu odcizili neznámí pachatelé z basénu v městské plovárně v Místku železný stožár v ceně 250 Kč ku škodě místecké obce. Teď bylo policií zjištěno, že ho odcizil J. Škapa s B. Bůžkem. Kromě toho odcizili v minulém roce ve Frýdku čtyřkolový vozík řezníku Rozehnalovi. V únoru t. r. vozík staviteli Pasekovi v Místku ze skladiště a prodali ho do Palkovic. Pak odcizili řezníku Rudolfu Foglarovi z Místku lavici z jeho lesíka. Těž odcizili reklamní tabule, postavené na okres. silnici v Místku u mostu řeky Ostravice na Místecké a Wilsonově třídě. Celková škoda činí asi 2 000 Kč. Dřevo s tabulí spálili, taktéž z lavice. Železné věci prodali obchodníkům starým železem. Rozehnalův vozík přebarvili, aby ho majitel nepoznal. Oba pachatelé vždy šli krást brzy zrána, aby nebyli přistiženi.*“⁸

Pravidelně se kradlo na výročních trzích. Když bylo krádeží málo, nebo vůbec žádné, podívoval se tisk, co se děje. „*Kapesní zloději na výročním trhu ve Frýdku. Na pondělním výročním trhu ve Frýdku měli kapesní zloději dobrou žeň. Bylo hlášeno deset krádeží peněz, z nichž čtyři větších obnosů. Paní notářové Olšákové z Frýdku odcizili zloději peněženku s obnosem 140 Kč,*

*pi Cinářové obnos 120 Kč a obchodníci Mikolášové také kolem sta korun. Chudé domkářce Frant. Řehákové z Raškovic ztratilo se z tašky 45 Kč.*⁹

Poslední výroční trh v Místku byl čteně navštívený jak prodávajícími tak i kupujícími. Nejvíce se prodávalo zimní prádlo, potraviny a také ovoce a dárky. Tento výroční trh navštívili též kapsáři, kteří odcizili Marii Vankové 300 Kč, Albertině Škovranové 70 Kč, Štěpánce Doležilové 130 Kč, E. Majdyšové 120 Kč a Marii Janošové 310 Kč. Celkem tedy odcizili téměř 1.000 Kč. Těmito krádežemi jsou si ponejvíce vinni sami poškození. Již několikráte bylo psáno o tom, že dávají přímo příležitost kapesním zlodějům, protože peníze vkládají do vnějších kapes pláště a tašky nosí na ruce. Zásadou každé hospodyně musí býti že na trhu nosí se peníze s peněženkou v ruce.

Zpráva z Frýdecko-míšeckého kraje dne 1. ledna 1938

Došlo tu i k úsměvné historce. Na dobytčím trhu najednou jistý občan zpozoroval, že mu někdo táhne z kapsy peněženku. Pachatele chytil. Ten ho ale začal prosit, aby jej nechal jít a nic nehlásil. A nejen, že mu peníze vrátil, ale ještě mu deset korun přidal. Jenže krádež už zpozoroval strážník. „*Pachatel zmizel, zato ale okradený, jemuž peníze byly vráceny a ještě přijal 10 Kč, bude mít oplétačku u soudu.*“¹⁰

Kradly se slepice (a to hodně), dokonce i květináče, či sazenice ze zahrádek. Kradlo se oblečení. Kdo si odložil kabát někam do šatny, nebo v restauraci na věšák, nemohl si být jistý tím, že tam ještě bude, až jej bude opět potřebovat. Taktéž nebylo radno jít se v létě koupat do řeky a nechat na břehu oblečení nebo další předměty. Zmizela i pokladnička z kostela, lyže či dětské kočárky. Ztratily se věci z márnice. Dokonce i uhlí z uzamčené kůlny, které museli pachatelé odnést postupně přes pole. Ani hostinští si nemohli být jistí, že druhý den najdou ve svých spížích to, co tam ještě včera dali. Výmluvné jsou v tomto směru některé titulky: Milovník uzeneho masa. Přišli si pro drůbež a prádlo. Potřeboval žárovky.

Hodně bylo ale i bytových krádeží. „Kasaři v kanceláři starosty Viléma Šlapety. V noci na 8. října asi ve 3 hodiny uslyšel noční hlídač Vachala podezřelý šramot v kanceláři Viléma Šlapety v Místku. Uvědomil o tom policii, která ihned obklopila dům. V kanceláři byli skutečně zloději, kteří vyloupili ohnivzdornou pokladnu, z níž odcizili částku 1200 Kč. Když zpozorovali, že jsou prozrazeni, rychle vyskočili otevřeným oknem na dvůr a odtud přes zahradu vedlejšího domu utíkali na ulici. Pak utíkali na Ostravskou ulici, kde se rozdělili. Jeden z nich, J. Pělucha z Rychaltic, byl chycen a nalezeno u něho z lupu 810 Kč. Druhému ve tmě a mlze podařilo se zmizeti. Pachatelé dostali se do domu ze dvora, vypáčivše domovní dveře a pak vyřezali výplň ve dveřích do skladiště. Pokladnu navrtali z předu okolo zámků. Na místě činu zanechali téměř všechno kasařské náčiní až na vrtačku, kterou si odnesl pachatel, jemuž se podařilo utéci. Mimo toho hodlali odciziti textilní zboží, na což však již neměli času.“¹¹

Ani pedagogové, kteří, tak jako dnes, tehdy nepatřili zrovna k nejbohatším vrstvám společnosti, nebyli ušetřeni nechtěných návštěv. „Krádež v bytě učitele. U učitele Jos. Jurenky, bydlícího na Markově ulici, stala se v minulých dnech zvláštní krádež. Zloděj počkal si v noci až šli spát a pak po 11. hodině otevřel si pakličem domovní dveře a z předsíně ukradl 2 zimníky a šál v ceně 940 Kč. Ze spížky si vzal všechno cukroví. Druhým vchodem zase nepozorovaně odešel.“¹²

Byly tu i snahy o rafinovanější zločin. Policii ale jen tak někdo neoklamal. „Velká krádež peněz a skvostů při požáru ve Frýdku. Jak jsme již sdělili, vypukl v úterý 12. 3. okolo 18. hod. večer v Jiráskově ulici ve Frýdku v úřednickém domě, jenž je majetkem města Frýdku, na půdě požár. Na štěstí byl požár včas zpozorován a také udušen přispěchavším hasičstvem dříve, než se dostal na střechu. Původně bylo zjištěno, že vznikl od neopatrného zacházení se světlem. Později, když zjištěna byla velká krádež peněz a skvostů u inženýra Findy, bydlícího v tomto domě, zahájeno tímto směrem pátrání, jež dospělo k překvapivému výsledku. Podařilo se zjistit úmyslné založení požáru, aby způsobeným zmatkem byla zahlazena stopa po spáchané krádeži.

Podezření padlo na jistou služebnou a jejího milence. Skvostů odcizeno za 3 000 Kč. ¹³

Thriller se odehrál jedné tmavé listopadové noci na místeckém náměstí. Zločinci přijeli až z Moravské Ostravy se smělým plánem na vyloupení velkoobchodu železem Antonína Baiera. Z ulice Zádvoří vylezli po půlnoci na střechu sousedního domu, odkud se pak dostali na střechu Baierova obchodu. Přesto, že si počínali velmi opatrně, všiml si jich, jak už to bývá, pes ve dvoře. Jeho štěkot upozornil nočního hlídače a ten uvědomil četnictvo a místní policii. Bezpečnostní složky poté obklíčily dům a strážník Vojtěchovský, hlavní hrdina, vylezl na střechu. Tam se v té době pohybovali tři lupiči. Dva z nich jeho výzvu, aby se vzdali, ignorovali, třetí byl ale v takovém postavení, že mu nezbylo nic jiného, než uposlechnout. Dalšího z prchajících zadrželi četníci ve dvoře, třetímu se podařilo uniknout vraty na ulici. V nastalé přestřelce se mu pak podařilo uniknout docela.¹⁴

Byly tu i známé firmy. V článku Zatčení dřív, než mohli loupit je vyličeeno, jak místecká policejní hlídka pozorovala, že známí kasaři Antonín Häckl a Alois Katzler z Frýdku se stále zdržují na ulici, jako kdyby na někoho čekali. „*V důsledku toho byli stopováni, a tu najednou začali psi ve dvoře domu arch. Čermáka štěkati. Policie šla po stopě a u domu přistihla Häckla a Katzlera. Oba byli zatčeni a dodáni do vazby okresního soudu. U Häckla byly nalezeny připilované klíče k dosickým zámkům, z nichž jeden velmi dobře se hodil k dosickým zámkům dveří domu p. Čermáka. Také šlo jím dveře otevřít.*“¹⁵

Některé titulky se vyznačovaly zajímavým ironickým odstupem, který se pak promítal i do celé zprávy. „*Lupič Nesvatba v bezpečí. Naše obyvatelstvo v Místku a okolí pamatuje se dobře na dobu, kdy nebylo jisto a bezpečno vzdalovati se z domu, aby byl nebyl vykraden. Desítky případů u nás v Místku i v okolí, kdy vyloupeno bylo tolik bytů a ukradeno tolik majetku, znepokojovaly dnem ode dne naše obyvatelstvo, které s hrůzou očekávalo, kdy dojde na jeho byt. Loupeže byly tak rafinovaně a odborně provedeny, že i policie a četnictvo dlouho nemohlo lupiče dopadnout a tak beztrestně páchal loupeže nové... až konečně byl dopaden lupič Nesvatba. Právě v těchto dnech stál se svým*

společníkem Klimkem před porotou v Mor. Ostravě, aby za své hříchy, k nimž se nechtěl přiznati, dostal 5 roků těžkého žaláře... Budeme míti aspoň na chvíli pokoj.“¹⁶

Velkým případem byla loupež v České průmyslové bance v Místku.¹⁷ Z hlavní pokladny se ztratilo 163 400 Kč, na místě činu byl nalezen hasák, vrtačka, kousek kravaty a dva lístky na vlak do Českého Těšína. Ponechání takovýchto důkazů na místě činu nebylo až tak obvyklé, pachatelé chtěli tedy policii přivést na špatnou stopu. Jenže ta se nedala. Už po čtyřech hodinách od zjištění loupeže byli pachatelé vypátráni. Jak se ukázalo, mozem (pokud se ovšem dá toto slovo v tak zbrabaném případě použít) byl jeden ze zaměstnanců banky, bezúhonný člověk žijící až donedávna příkladným životem. Poslední dobou se však dostal nejen do řečí, ale i do velkých finančních problémů vinou mimomanželského vztahu. Tento úředník se spojil se dvěma osobami pochybné pověsti, ale rychlost, s jakou byli loupežníci vypátráni, svědčila o tom, že jeho výběr nebyl moc šťastný.

Byly tu i případy, kdy místní bezpečnostní složky spolupracovaly na větších případech s přespolními kolegy. *„Lupičská banda dopadena ve Frýdku. Ostravská pátračka společně s místním četnictvem a policií prováděla v minulém týdnu domovní prohlídku u pokoutního vinkléře Antonína Rychlovského ve Frýdku. Bezpečnostním orgánům je Rychlovský znám jako pisatel četných stížností na veřejné i soukromé osoby. Při prohlídce byly zabaveny různé písemnosti, koncepty a opisy různých stížností a dále dva psací stroje, jejichž původ je pochybný. V kufří u jisté partaje ve stejném domě byl nalezen další stroj v ceně 3 000 Kč, aktovka s kostelními, bohoslužebnými potřebami, jež byly poškozeny. Bylo zjištěno, že pochází z kostelních krádeží v Novém Jičíně a Pražmě. Věci mají cenu asi 7 000 Kč. Při výslechu udal Rychlovský, že stroj koupil od lupiče Vladislava Toffla za 600 Kč a bohoslužebné předměty přinesl k Rychlovskému rovněž Toffl. Jako další společníci byli vedle Toffla a Rychlovského zatčeni Rud. Svrčina, Frant. Šigut i manželka pokoutního písaře Ludmila. U Svrčiny byl zabaven demion od čistého lihu, který byl ukraden u firmy Heřman Löw v Místku. U Heřmana Löwa bylo provedeno v posledních dnech mnoho krádeží, při nichž padlo lupičům*

*do rukou zboží asi za 50 000 Kč. Je podezření, že pachateli jsou rovněž členové dopadené tlupy, kteří měli další společníky v nezaměstnaném dělníku Josefu Hrčkovi a Josefu Karáskovi, kteří byli již před několika dny zatčeni. Je pátráno po dalších skladištích této velkozemědělské tlupy.*¹⁸

Vyskytovali se i různí šarlatáni a podvodníci, kteří za své služby lákali z lidí peníze. V článku Neblahá činnost pokoutního „lékaře“ se píše o případu vrchního číšníka z Německého domu v Místku Bruno Schefczika, který si zařídil ve svém bytě „lékařskou ordinaci“, kde léčil své pacienty z Místku i okolí zvláštní metodou, tak zvaným pendlováním. Na řetízku, který držel v ruce nad obrazem lidského těla „lékař“ i pacient, kývalo kyvadlo, a kde se kývalo nejvíce, tam prý bylo sídlo choroby. Při výslechu pak tvrdil, že toto léčení bylo pouze jeho zálibou a že za ně nepobíral peníze.¹⁹

Běžné byly různé projevy vandalismu či výtržnictví. A tak tu narazíme na mladíky, kteří vracejíce se od odvodu se chovali nepřiměřeně hlučně a když byli četníky nabádáni k pořádku, vynadali jim takovými jmény, že je četníci odvedli na stanici, aby to slyšeli i jejich kolegové. Ani opilství a rvačky nebyly řídkým jevem. Svě o tom věděl i jistý taxikář, kterého opilý zákazník, když ho řidič odmítl odvézt, napadl a dal mu facku. Řidič mu oplatil stejně, ale opilec mu navíc ještě utrl kus kabátu, čímž vznikla škoda 400 Kč. Jindy se zase poprali lepiči plakátů konkurenčních politických stran.

Vyskytovali se různí exoti. Jako například jistý F. M., noční fantom, který v noci tloukl na okna a nahlížel do nich. Byl přistižen, „*když v noci tloukl v jednom bytě na okno a pak se kochal pohledem na vystrašené obličeje obyvatelů bytu. Kromě toho, když obyvatelé bytu dívali se okny na ulici, vykonal čin, přičítící se předpisům proti mravopověstnosti.*“²⁰ Řešily se i takové věci, jako byly manželské hádky. Bylo tedy lepší zavřít v takové situaci okna, aby lidé na ulici nepřišli k mravní úhoně.

Ano, vyskytly se i mravnostní, ba přímo sexuální delikty. Pro zastánce starých dobrých časů, kteří stále ještě věří tomu, že dříve byli lidé lepší, tu máme zdrcující svědectví: „*Nemravný otec. Jistý nevlastní otec již po několik roků zneužíval tělesně svého syna*

*z Místku a tyto neřesti prováděl s ním, když bylo hochovi 15 let. Tento neblahý nepřírozený stav působil na mladého hochu velmi zhoubně, neboť zvrhlý otec jej doslova pronásledoval. K tělesným stykům docházelo mezi nimi i několikrát za den, doma na půdě, na poli, v lese i jinde, přičemž bezbranného hochu nutil i tělesnými tresty.*²¹

A největší zločin jsme si nechali nakonec. Dne 2. září 1933 přinesly noviny článek s názvem Trojnásobná vražda ve Frýdku a v Dobré. První zpráva informovala čtenáře o tom, že se ve středu zastřelil ve svém bytě v Dobré jistý drogist Pelgřimek. Den předtím prý seděl dlouho do noci v jednom hostinci ve Frýdku a vyprávěl o svých neutěšených rodinných poměrech. Doma pak zanechal dopis, v němž oznamoval, že minulý pátek zabil svou ženu a tchýni, které bydlely na Jiráskově ulici ve Frýdku. Obě ženy pak byly skutečně nalezeny v zamčeném bytě v nočním prádle v jedné posteli. Vrahova tchýně byla vdova po obchodníku Špokovi, který se zastřelil před třemi lety kvůli neutěšeným finančním poměrům. I vdova s dcerou a zetěm žili ve špatných finančních poměrech, navíc měli v Dobré rozestavěný dům. Vdova Špoková v pátek před svou smrtí obdržela z prodeje nějaké reality 6 000 korun. Říkalo se o ní, že není normální a o její dceři, že má poměr s jiným.

K případu se pak noviny vrátily ještě o týden později s upřesněním krvavé historie v článku O rodinné tragédii. Nová zjištění vrhla na celý případ poněkud jiné světlo. Rodina žila v tísní, protože se dala do stavby, aniž měla zajištěn hypoteční úvěr. Navíc Pelgřimek, který před půl rokem zrušil svůj obchod, byl pro rodinu břemenem a žil vlastně z toho, co mu žena s tchýní poskytl. Mezi tchýní a zetěm docházelo často ke sporům, které vrcholily bitím obou žen. Svědci vypovídali, že je často viděli s křikem vybíhat na ulici v nočním prádle. O Pelgřimkovi pak bylo známo, že je surovec. Nakonec tedy pro zmiňovaných šest tisíc ubil obě ženy ve spánku sekerou. Peníze utratil, napsal dopis, ve kterém očernil tchýni a pak se zastřelil.

Frýdecko-místecký kraj vycházel od roku 1923 (tehdy pod názvem Frýdecký volič) až do konce roku 1939. Za tu dobu přinesla jeho „černá kronika“ dlouhou řadu zpráv o nehodách,

přečinech i zločinech. Při jejich pročitání jsem se navzdory společenské nebezpečnosti mnohých z těchto případů dobře bavil. A tak nechávám jen na čtenáři, který dočetl až sem a teď přemýšlí, jak se k předloženému textu postavit. Jestli ho má vnímat, jako svědectví o době nebo jen jako kratochvilné čtení. Jen bych ještě upozornil, že možné je i obojí.

Poznámky:

1. Frýdecko-místecký kraj, 2. 10. 1937, s. 3
2. Tamtéž, 7. 11. 1936, s. 2
3. Tamtéž, 18. 5. 1935, s. 2
4. Tamtéž, 26. 5. 1934, s. 3
5. Tamtéž, 8. 8. 1931, s. 2
6. Tamtéž, 26. 1. 1935, s. 3
7. Tamtéž, 9. 9. 1934, s. 3
8. Tamtéž, 27. 4. 1935, s. 3
9. Tamtéž, 16. 10. 1937, s. 2
10. Tamtéž, 11. 5. 1935, s. 2
11. Tamtéž, 16. 10. 1937, s. 3
12. Tamtéž, 12. 1. 1935, s. 3
13. Tamtéž, 16. 3. 1935, s. 3
14. Tamtéž, 18. 11. 1934, s. 3
15. Tamtéž, 2. 2. 1935, s. 3
16. Tamtéž, 20. 10. 1934, s. 3
17. Tamtéž, 6. 8. 1932, s. 2
18. Tamtéž, 29. 1. 1934, s. 2
19. Tamtéž, 27. 2. 1934, s. 3
20. Tamtéž, 3. 6. 1934, s. 3
21. Tamtéž, 1. 1. 1938, s. 1

PASKOV ZA SVĚTOVÉ VÁLKY

Alena Matějová

Od vydání pověstného manifestu císaře Františka Josefa I. „Mým národům“ uplyne 28. července už 90 let. Z původního vypovězení lokální války Srbsku jako odvety za nevydání původců dobře známého Sarajevského atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este s chotí se v krátké době stala celosvětovým konfliktem. I když se přímé boje neodehrávaly na teritoriu budoucího Československa, i když neexistovalo letecké bombardování měst a civilních objektů jako o dvacet let později, přesto válka citelně zasáhla do života všech obyvatel českých zemí.

Podrobně válečná léta v zázemí popsal kronikář Paskova a jeho pozdější starosta Karel Havránek. Už před vlastním započatím psaní kroniky zaznamenával chronologicky i s vlastním komentářem dění v městečku i ve světě, až je s podivem, jaký s tehdejšími komunikačními prostředky měl široký záběr. Povoláním byl rolník – samouk, prostudoval však vzdálené archivy v Brně a Kroměříži i registry úřadů v Paskově a v Místku, sestavil seznamy majitelů domů, staveb, živelných pohrom, památných obecních listin a válečné období zachytil den po dni, jak přicházely úřední zprávy a nařízení.

Už pátý den po vyhlášení války, 1. srpna o desáté hodině večerní, doručil na Obecní úřad v Paskově zvláštní posel z Okresního hejtmanství v Místku plakáty ohlašující všeobecnou mobilizaci. Ty musely být vyvěšeny v hostincích a na jiných viditelných místech. Přitom předal rozkaz k okamžitému vyhlášení vyhubování. Ještě téhož dne v 11 hodin v noci chodil bubeník po náměstí i po ulicích a ohlašoval smutnou povinnost. Do 24 hodin museli narukovat muži do věku 42 let a 2. a 3. srpna už odjížděli z paskovského nádraží vlakem k určeným jednotkám.

Kromě narukovaných musela obec dodat současně dvanáct dvousprężných koňských povozů. Vypravit příprěž byla skoro větší potíž než narukování mužů. Koní se nechtěl vzdát nikdo, nakonec je ale stejně museli jako první odevzdat povozníci, kteří je měli pro svoji živnost, větším sedlákům byli ponecháni.

8. srpna při vybuchování v Paskově vyhlásil úředník Okresního hejtmánství v Místku stanné právo. V Moravské Ostravě byl zřízen válečný soud, který pravomocně odsuzoval k smrti bez další možnosti odvolání. Z místních občanů nebyl odsouzen nikdo, ale zveřejňování jmen popravených působilo na celkovou tíživou atmosféru.

V Paskově byla z členů místního hasičského sboru ustavena kolona Červeného kříže. Úkolem kolony bylo pomáhat při dopravě raněných vojáků z paskovského nádraží do lazaretů, které byly v Paskově zřízeny ve dvou domech majitele panství hraběte Stolberg – Stolberga a jeden v domě císařského rady Reittera. 14. října zdejší obvodní lékař MUDr. Graf provedl instruktáž o první pomoci raněným pro ošetřovatele a členy Červeného kříže a 8. listopadu už přijelo vlakem od Ostravy prvních 48 raněných.

18. listopadu pak přišla zpráva o prvním padlém občanu Paskova. Byl jím obchodník Albín Rundt, zůstala po něm vdova a tři děti.

Paskov na pohlednici z roku 1916

Válka neskončila do zimy, jak zněly původní optimistické prognózy, a na jaře 1915 byly vypsány odvody všech ročníků

do 50 let věku. 1. května nastoupili k vojsku devatenáctiletí chlapci a po měsíčním výcviku byli vysíláni na ruskou frontu do Karpat.

Válka začínala postupně spotřebovávat všechno, co se urodilo na polích, nebo vyrobilo. Pole obdělávali starci s pomocí žen a dětí, scházely potahy k obdělání. Byl nedostatek všeho, z obchodů zmizely látky, boty, nářadí. Na všechno byly vydávány lístky, za které se však zboží stejně nedalo sehnat. Při obci byly zřízeny aprovizační a chlebové komise, které zásobování řídily. Nedostatek lihovin, piva a tabáku lidé řešili vlastní výrobou z náhražek, pivo vařili z brambor, řepy, dokonce i z pýru polního, ale dobré prý nebylo.

Roku 1915 byla ve prospěch války zabavena veškerá úroda obilí, na chleba nebo chlebovou mouku byly zavedeny lístky – chlebenky, pro osobu na den to bylo jen 50 g mouky nebo 70 g chleba. Rolníci samozásobitelé mohli semlít jen přidělené množství mouky, na které bylo třeba povolení od okresního hejmanství. Nebylo měsíce, aby nepřišlo nařízení o další dodávce koní, hovězího dobytka, ovsu nebo i slámy nebo rekvizice všeho kovového. Odevzdávaly se kotle, hmoždíře, svícny, roury, měděné a cínové nádoby, železné kliky, píšťaly z varhan, věžové zvony i školní zvonky. Dva velké zvony z kostelní věže byly shozeny a rozbity v září 1916 a v listopadu 1917 další dva z kostela a hřbitovní kaple. Kdo přispěl do sbírky Zlato pro vlast, obdržel železný prsten s nápisem Zlato za železo 1914.

Byly prováděny prohlídky a soupisy zásob na sýpkách a ve stodolách, kontrolovala se hospodářská zvířata i osázená a osetá pole. Soupisovými akcemi byli většinou pověřováni učitelé, jejichž řady ale postupným rukováním na frontu také řídily. Ve školách bylo čím dál více učitelek, dokonce se už jednalo o zrušení jejich celibátu, toto nařízení však vešlo v platnost až v roce 1919.

Horší než hlad byla nejistota a strach o životy blízkých na frontě, zvláště když po delší dobu nepřicházela pošta.

V paskovské škole se 4. května 1915 odehrál incident při vyvěšování praporů na oslavu vítězství rakouských vojsk nad ruskými u Přemyšle. Správce školy nadučitel Richard Skácel vyvěsil na školní budovu pouze černožlutý prapor rakouský, který

si mimo jiné vypůjčil od majitele hostince. Když učitelé požadovali, aby byl vyvěšen i prapor červenobílý, který měla škola v kabinetě, nadučitel Skácel je udal na četnickou stanici. Učitelé Rudolf Bohumínský, Augustin Marek, Růžena Křenovská, Božena Šopková a Marie Roháčková byli zatčeni a odvedeni četníky a vojáky do vyšetřovací vazby k c.k. polnímu vojenskému soudu do Moravské Ostravy a Břetislava Terricha, který už mezitím narukoval, sebrali jako vojáka a do Moravské Ostravy do vyšetřovací vazby přivezli. Po měsíci nad nimi soud vykl osvobozující rozsudek pro neprokázání zlého úmyslu, všichni však byli disciplinárně potrestáni přesazením na jiná působiště.

Válka na všech frontách spotřebovávala více, než se stačilo v zuboženém zázemí vyrobit, na zásobování civilních obyvatel už mnoho nezbývalo. 11. února 1916 se na sto paskovských žen vydalo pěšky z Paskova do Místku na hejtmanství protestovat proti nepravdělným a nepostačujícím přidělnům. Hejtman přijal deputaci tří žen a slíbil nápravu.

Před paskovským lazaretem

V březnu se konal další odvod koní na frontu, z Paskova už odvedli jen dva koně, neboť už nebylo z čeho vybírat. Od 1. května 1916 byl zaveden poprvé letní čas.

Opět byl proveden soupis osevu obilnin i veškerého dobytka, 10. června se konaly sbírky zlata, vlny a kaučuku a 17. června další sběr měděného a cínového nádobí.

21. listopadu 1916 zemřel císař František Josef I. a na trůn nastoupil jeho synovec Karel. Na rozjeté válečné mašinérii se však nic nezměnilo. Zřízením Válečného obilního ústavu a ustanovením regionálních subkomisařů mělo být zajištěno důkladnější podchycení veškeré úrody a její následné přerozdělení. Byly stanoveny ceny obilnin a dobytka a po soupisu zásob sádla a slaniny vydány i na ně potravinové lístky a nový předpis odvádění sádla z každé domácí porážky.

V roce 1917 se vídeňské vládě ještě její pozice zdála natolik neochvějná, že nehodlala připustit žádné ústupky ostatním národům v monarchii. Jako jediný úřední jazyk byla stanovena němčina a nový státní znak obsahoval nápis „Země rakouské“. Čechy, Morava a Slezsko byly ze znaku už zcela vypuštěny.

Jediným kladným počinem nového císaře zdá se bylo zrušení vojenského trestu „uvázání“, kdy vojákové byly svázány ruce za zády a nohy u kotníků a byl na dvě hodiny přivázán ke sloupu a vytažen tak, aby se země dotýkal jen špičkami prstů nohou, a trestu „špangle“, kdy byla vojákové na šest hodin řetězem připnuta pravá ruka v zápěstí s levou nohou v kotníku.

Vedle obav o životy narukovaných a všeobecného nedostatku se k dobovým starostem přidala ještě perzekuce všeho českého, zákaz českých spolků, zákaz zpívání českých písní, cenzura dopisů na hlavních poštovních úřadech, zatýkání české inteligence. Rozsudky smrti za sebemenší protiválečný nebo národní postoj byly pro výstrahu halasně zveřejňovány. Protičeská hysterie šla tak daleko, že musely být odstraněny i trojbarevné modro-červeno-bílé tabulky pojišťoven visící na domech i krabičky na sirky.

19. května 1917 vydali čeští spisovatelé památný projev za samostatný československý stát sepsaný Aloisem Jiráskem, který koloval a byl předčítán na veřejných shromážděních po českých zemích. V místeckém okrese přečetl poselství na slavnostním shromáždění konaném ve Sviadnově místecký lékař a zakladatel Matice místecké MUDr. Dostál. Na shromáždění se zúčastnili i občané z Paskova.

1. července 1917 byly samozásobitelům, tj. rolníkům v Paskově, odebrány všechny zásoby obilnin a mouky pro státní zásobování s tím, ať do sklizně přežijí, jak umí. V odezvu na to vypukla 5. července v jedenáct hodin večer hladová bouře, které padl za oběť obchod smíšeným a střížním zbožím Julia Kohna. Druhého dne přišlo z Místku 51 vojáků, největší rebelanti byli zatčeni a nalezené zboží vráceno. Bylo vyhlášeno zpřísněné stanné právo, byl vydán zákaz vycházení po deváté hodině večerní, všechny domy musely být uzamčeny a lidé nesměli až do páté hodiny ranní vycházet ani na zápraží nebo na dvůr. Vojsko zůstalo v obci do uklidnění situace do 16. července.

Roku 1918 byla situace pro Rakousko k neudržení už nejen na frontě. Nebylo už z čeho zásobovat armádu, nebyli muži k narukování, v zázemí byl hlad a jednotlivé národy stále stupňovaly své požadavky. 14. října vydal císař Karel Manifest k národům, v němž oznamoval přetvoření Rakouska ve spolkový stát, kde každý národ by tvořil svůj vlastní státní útvar, ale to už nestačilo. Ostatní evropské státy i Amerika podpořily vznik samostatného Československa jakož i ostatních národních států.

V Paskově proběhla oslava konce války a vzniku samostatného Československa lampiónovým průvodem s hudbou ve večerních hodinách 31. října. Domy měly slavnostně osvětlená okna, početné účastníky průvodu však velmi pohoršilo, že starosta obce Karel Matěj se průvodu nezúčastnil ani neosvětlil okna svého domu.

Z války se nevrátilo 36 paskovských mužů. Když si uvědomíme, že Paskov měl tehdy 258 domů, znamená to, že v každém sedmém domě oplakávali svého padlého.

Prameny:

Pamětní kniha Paskova

330 LET OD ZAČÁTKU VÝSTAVBY KAMENNÉHO KOSTELA V BRUZOVICÍCH

David Pindur

Bruzovská farnost se řadí mezi nejstarší jak na území někdejšího těšínského knížectví, tak v pozdějším menším stavovském panství Frýdek. K farnosti patřily kromě samotných Bruzovic ještě vsi Kaňovice, Pazderna, Sedliště (s filiálním dřevěným kostelem Všech svatých z roku 1638)¹, Žermanice a část Panských Nových Dvorů. Letos si připomínáme dvě výročí významná pro dějiny této farnosti. První z nich je, jak již název napovídá, 330 let od výstavby kamenného farního kostela, s nímž bylo započato právě na jaře roku 1674. Druhé jubileum je ještě významnější. Je to půl tisíciletí existence gotického zvonu z roku 1504 na věži tohoto kostela!

Farní kostel v Bruzovicích je v písemných pramenech zmiňován poprvé zápisem ze 14. ledna 1376, kdy figuruje mezi tehdejšími padesáti farnostmi v těšínském arcikněžství,² můžeme tedy předpokládat, že vznikl již v první polovině 14. století.³ Další zmínka, kterou mnozí historikové považovali za vůbec nejstarší, se nachází v soupisu svatopetrské dávky z území opolského arcijáhenství (p. Opole) z roku 1447.⁴ Definitivní a uspokojivý závěr o stáří původního kostela by však dozajista přinesl podrobný archeologický průzkum. Bruzovský kostel i fara byly v této době, jako převážná většina sakrálních staveb na Těšínsku, vystavěny ze dřeva. Další, a sice hned dvě písemné zmínky o kostele i faráři v Bruzovicích, pocházejí z doby o něco málo mladší. Jedná se o dvojici listin těšínského piastovského knížete Václava I. z roku 1458, které vystavil na žádost poddaného Šimka z Bruzovic. V obou dokumentech se pojednávalo o pustém poli a zahradě vedle kostela v Bruzovicích, které kníže Šimkovi daroval. Zároveň ustanovil peněžité dávky, které musel poddaný v daných termínech řádně odevzdávat jak knížeti, tak bruzovskému faráři.⁵ Listiny se od sebe liší pouze nepatrnými změnami v textu a datem vydání, z čehož usuzuji, že jeden exemplář sloužil vydavateli, druhý příjemci.⁶ Z uvedených pramenů nevysvítá, zda se pozdější

patrocinium sv. Stanislava, shodovalo se středověkým, tato možnost však není vyloučena.⁷ S počátkem 17. století přibývá písemných zmínek o bruzovském kostele. Jako příklad můžeme uvést urbáře frýdeckého panství z roku 1636 a 1664.⁸ V urbáři z roku 1664 stojí: „*KOSTEL V TE VSI* (tj. v Bruzovicích). *Ten jest ke cti a chvale panu Bohu všemohoucímu a svatemu Stanislavovi biskupu ode dřeva vystaveny. Collaturu tohož kostela podle rescriptu B. M. arciknížete Karla, dokud panove frydečti katolíkami budou a jus praesentandi mají.*“⁹

Díky opisu inventáře z první poloviny 17. století si můžeme učinit dosti přesnou představu o vzhledu původního dřevěného kostela. Nechme tedy nyní vyprávět vzácný inventární soupis.¹⁰ „*Kostel bruzovský je zasvěcen pod titulem sv. Stanislava, mučedníka a biskupa krakovského. Je označován od dávných dob za konsekrovaný. Na velkém oltáři jsou tři sochy: Panny Marie s Ježíškem, sv. Stanislava a sv. Kateřiny. Nad nimi je obraz P. Marie Čenstochovské zdobený zlatem. Na dalším, menším oltáři je obraz P. Marie, nad ním ukřižování Páně se sochami P. Marie a sv. Jana. Obrazy: utrpení Páně ve dvanácti částech rozdělené, zobrazený život sv. Stanislava, soud sv. Kryštofa a Goliáše. Po stranách hlavního oltáře jsou obrazy: na jedné straně sedmibolestné P. Marie a na druhé Nanebevzetí P. Marie.*“ Při sepisování inventáře bylo pamatováno na přesný a vyčerpávající seznam liturgického náčiní a rouch. „*Dva kalichy, jeden, se kterým se slouží, pozlacený, druhý též pozlacený, prostý, v němž se uchovává Nejsvětější Svátost. Tři kasule (ornáty), jedna z černého damašku k pohřbům, druhá z tmavého hedvábí, třetí červená z prosté látky s vetkaným křížem; dvě alby s humerály a cinguli; superpelicia dva, třetí v mém vlastnictví; čtyři antipendia dosti vhodná a hodnotná, jiné dvě černé tkané; čtyři plachty na pokrytí oltářů; pět plachetek, které se zavěšují na oltáře a obrazy; šest pokrývek křížů; dvě plachty k přikrytí kazatelny; misály dva: jeden římský, druhý starý vratislavský; agendy dvě: vratislavská a olomoucká, český kancionál od Rosempluta, katolický, registr pro zapisování kostelních příjmů, více jednoduchých mešních obrazů, kalich pro abluci z cínu, křtitelnice kamenná, v ní měděná nádoba na vodu; jiná nádoba pro svěcenou vodu rovněž z mědi;*

dvě měděné monstrance, větší a menší; nádobka z mosazi, v níž byla dříve uchovávána Nejsvětější Svátost; jeden zvonek ke mši, druhý prasklý; dva větší zvony; dva svícny na hlavním oltáři nahoře u obrazu P. Marie; dva na tomtéž oltáři dřevěné pozlacené, dva na malém oltáři cínové; dvanáctiramenný visací lustr z mosazi před oltářem; čtyři dlouhé svícny; malovaný paškál; stříbrný pacifikál v ceně slezských zlatých, druhý jednoduchý; červený koberec před hlavním oltářem; dvě nádobky pro sv. olej, jedna pro svěcenou sůl ze skla; dvě cínové konvičky; jedna skříň; truhla na posvátná roucha; ciborium; tři korouhve; dva kůry, jeden pro zpěváky, druhý pro lid. U vchodu kamenná nádobka na svěcenou vodu; velum červené z mezulánu na obrazu P. Marie na hlavním oltáři; čtyři vela na kalichy; pokladnička před sakristií na almužny; osm vel k pokrytí oltářů a obrazů v postní době; jeden pohřební kříž; socha vzkříšení Páně; mosazná kadidelnice, druhá rozlámaná.“ Autorem inventáře je farář Jan Scultetus a podle poznámky obsažené v textu tohoto seznamu se domnívám, že vznikl roku 1634.¹¹

Počátkem září roku 1652 se stal vzácným hostem bruzovské fary opolský arcijáhen Bartoloměj Reinhold. Důvodem jeho návštěvy byla visitace stavu opolského arcijáhentství po třicetileté válce. Ve frýdeckém arcikněžství se pohyboval od začátku září a právě ze 4. září se dochoval jeho visitační protokol bruzovské farnosti, v kterém popisuje farní kostel sv. Stanislava a filiální kostel Všech svatých v Sedlištích. O farním kostele napsal: *„V Bruzovicích je dřevěný kostel, náležitě postavený, ke cti Boží a sv. Stanislava zasvěcený, se hřbitovem okolo, s přiléhající dřevěnou věží se třemi zvony. Má dva oltáře, zdá se, že hlavní oltář byl posvěcen. Je velice pěkný. Ve svatostánku je uchovávána Nejsvětější Svátost oltářní ve stříbrném ciboriu pěkně pozlaceném. Kostel má čistou křtitelnicu a svaté oleje a pěkné lavice.“* V tomto nejstarším visitačním protokolu je dále zaznamenáno, stejně jako v případě inventáře, liturgické náčiní a roucha: *„...jeden stříbrný pozlacený kalich; čtyři kasule; tři alby; dvě superpelicia; čtyři antipendia; pět plachetek; dva misály: římský a vratislavský; dvě měděné monstrance; dva zvonky; šest svícnu; stříbrný pacifikál; dvě cínové nádoby; tři korouhve; čtyři vela na kalichy; jedna*

mosazná kadidelnice; knihu na zaznamenávání kostelních příjmů....“¹² Kostel vlastnil také právo plnomocných odpustků pro svátek svého patrona, které vydal Urban VIII. v Římě dne 19. května 1638. Papežské breve bylo potvrzeno 14. dubna příštího roku a zasláno do Bruzovic. Kronika o tom vypráví: „*Plnomocné odpustky od papeže Urbana VIII. na deset let pro všechny věřící křesťany obojího pohlaví, kteří se s opravdovou lítostí vyzpovídali a přijali svátost oltární a zbožně navštívili kostel sv. Stanislava v Bruzovicích od prvních nešpor až do slunce západu v den tohoto svátku a tam se pomodlili za svornost křesťanských vládařů*“¹³

Dřevěný kostel během doby zchátral a před rokem 1670 byl již v tak ubohém stavu, že hrozil zřícením. Přípravy ke stavbě nového, zděného, chrámu započal již Jan Scultetus okolo roku 1660,¹⁴ k realizaci však nedošlo, neboť staříčkový farář 17. srpna 1665 zemřel.¹⁵ Dílo uskutečnil až P. Friedrich Ferdinand Chalík¹⁶ s pomocí patrona benefícia, hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu, a zdejších farníků. Když byl P. Chalík investován roku 1672 na bruzovskou faru, pustil se hned příštího roku do realizace stavby. Majitel panství byl jeho úmyslu nakloněn, zbývalo tedy jen povolení vratislavského biskupa. P. Chalík tedy napsal dne 25. září 1673 latinsky žádost biskupovi Friedrichovi Hessenskému. Její opis se dochoval ve farní kronice.¹⁷

„Nejdůstojnější a Nejjasnější Pane, Pane Nejmilostivější. Když jsem přišel před rokem do bruzovské farnosti, obdržené skrze investituru Nejctihodnější a Nejjasnější Vaší důstojnosti, umínil jsem si hned, že vystavím nový kostel z kamene (protože starý hrozil zřícením¹⁸), když jsem našel jistý obnos peněz, nashromážděný již předtím ke stavbě a uložený pod jistým úrokem. K tomuto obnosu se vynasnažím přidat a uspořádám podle okolností sbírku i za těchto těžkých časů ve vsích farnosti, spoléhajíce na dobročinnost zbožných věřících, kteří dbají na to, aby se svým majetkem naložili co nejlépe, aby jim sloužili i v budoucnu a ke spáse jejich duší. Rozhodl jsem se pro dílo za pomoci veledůstojného pána frýdeckého arcikněze (který měl již předtím určitě starosti o onen sebraný obnos) a s Nejjasnější Excelencí pánem hrabětem Františkem z Oppersdorfu, zdejším pánem a kostelním patronem, který ze svého zájmu o zlepšení

služby Bohu dal nejen souhlas, ale i přislíbil podat pomocnou ruku, bude-li moci, při dovozu materiálu, ba dokonce učinil konvenční smlouvu s architektem. Protože ale nechci nic podnikat bez vědomí místního biskupa, obracím se žádostí k Vaší Nejctihodnější a Nejjasnější důstojnosti a poníženež žádám o laskavé povolení. Za jeho udělení ať neodepře patron sv. Stanislav, biskup a mučedník, svých přimluv, kterými vyprosí u nejlaskavějšího a nejmocnějšího našeho Pána Boha Vaší Nejctihodnější a Nejjasnější Důstojnosti dlouhého zdaru zde a šťastného s ním přebývání na věčnosti....“ Žádost vyřídil biskupovým jménem jeho zástupce, administrátor, který zaslal 3. října téhož roku z Nisy (p. Nysa) oznámení těšínskému komisaři P. Ondřeji Sendeciovi. V listu se hovoří o povolení ke stavbě a pověření komisaře dozorem nad celým jejím průběhem a o okamžitém ohlášení potencionálních problémů a překážek administrátorovi do Nisy.¹⁹ Díky kronice si můžeme udělat téměř přesnou představu o dalším spádu událostí. Těšínský komisař Sendecius po doručení nisského povolení kontaktoval ještě 3. října dopisem frýdeckého arcikněze a faráře P. Matěje Františka Tlametia, který navíc obdržel 29. prosince povolení z Nisy. Po osobním rozhovoru s bruzovským farářem frýdecký arcikněz odpověděl těšínskému komisaři takto: „Vysoce důstojnému a učenému panu Ondřeji Sendeciovi, kustodovi ratibořskému a komisaři těšínskému. Vysoce důstojný, urozený a slovutný pane! S projevem poslušnosti vyprošuji srdečně od Pána zdraví a šťastný nový rok. Dopis vysoce důstojného, urozeného a slovutného pana ze dne 29. prosince minulého roku jsem s úctou a respektem obdržel 7. ledna 1674 s dodatkem z Nisy Vaší Vysoké Důstojnosti ze dne 3. října a obsahu jsem dobře porozuměl. Aby vůli Vaší Vysoké Důstojnosti bylo možno učiniti zadosť, povolal jsem k sobě pana faráře bruzovského F. F. Chalíka, s nímž jsem pojednal o bodech naznačených v oněch dopisech stran stavby zděného kostela ve vsi Bruzovicích. Co se týče hotových peněz, je jich celkem 365 tol. sl., jsou každé chvíle, když by jich byla potřeba hned vypověditelné a zajištěny u občanů frýdeckých, v řeznických jatkách a polích jiných. Bruzovský kostel má 25 krav, z nichž bylo-li by třeba, mohl by být jistý počet odprodán. Kamení je od kostela ve vzdálenosti asi tří stadií.

*Stavitel už je vyhledán a s ním již prostřednictvím Nejjasnějšího pana hraběte učiněna smlouva. Má se mu dát 225 tol. sl.. Co se vápna a cihel týká, podle mínění výše jmenovaného stavitele, že bude zapotřebí šest pecí, z nichž každá bude státi dva rýnské, dohromady dvanáct rýnských. Cihel pak tři pece, z nichž každá bude stát dvacet tol. sl., dohromady tedy šedesát tol. sl. Toto snadné obstarání materiálu je umožněno přízní Nejjasnějšího pana hraběte, darujícího dříví, pracovníky a povozy. Tyto mají poskytnout poddaní celého panství místo svých robot, při patřičné příležitosti po celou dobu stavby kostela až do dokončení. A podobně též povozy dodávali a přípravné práce vykonali již před dvanácti lety při svážení kamení, kdy již chtěli, vidouce, že se kostel brzy zřítí, vystavět nový z kamene a vlastně teď podruhé dokončí započaté dílo. Tyto poznámky jsem zaznamenal pro informaci Vaší Vysoké Důstojnosti. Bruzovský farář žádá poslušně o přimluvu u nejdůstojnějšího administrátora k dosažení žádaného povolení. Vaší Vysoké Důstojnosti. Služebník Matěj František Tlamecius. Ve Frýdku 12. ledna 1674.*²⁰

Úsilí P. Chalíka i jeho bruzovských farníků bylo korunováno úspěchem, když z Nisy obdrželi konečné povolení ke stavbě. V latinské listině, kterou vystavil 23. února 1674 jménem vratislavského biskupa administrátor, stálo: „*My v duchovních i časných záležitostech ustanovený administrátor biskupství vratislavského bereme na vědomí, že ctihodný P. Friedrich Ferdinand Chalík, farář bruzovský, žádal vytrvale, aby tamější dřevěný kostel, mohl znovu vystavěti z kamene. Rozhodli jsme se tedy, pro vzrůst slávy Boží, pravomocí, kterou máme jako administrátor, svolit k této prosbě zmíněného faráře, a tímto připouštíme a dovolujeme, aby výše jmenovaný kostel byl vystaven z kamene. K platnému ověření jsme podepsali tuto listinu a připojili administrátorskou pečeť....*“²¹ Na jaře roku 1674 bylo tedy konečně přistoupeno k dílu a svou ruku příkladně nejednou přiložil i samotný farář Chalík.²² Není známo, zda v období výstavby nového kostela sloužil farníkům původní dřevěný kostel a zda se jeho poloha zcela shoduje s novostavbou. Jisté je, že roku 1676 byla hotova hrubá stavba a do jižní zdi byla vsazena pískovcová deska s aliančním znakem hraběte Františka Eusebia

z Oppersdorfu a jeho manželky Anny Zuzany, rozené z Bessu.²³ I přes skutečnost, že materiál ke stavbě byl již předem nashromážděn, trvala čtyři roky a celá byla ukončena 31. 7. 1677.²⁴

Budova nového chrámu byla jednodušší a celkově menší než dnešní, bez nynějšího presbytáře. Chrátová loď, která se společně s předsíní a varhanní kruchtou dochovala do dnešních dnů, byla na obou stranách posílena mohutnými kamennými pilíři vystavené pod vlivem pozdní gotiky.²⁵ Střecha kostela byla pokryta šindelem a nad presbytářem se nacházela dřevěná sanktusníková věžička. Na stavbu kamenné věže již nevyšly finanční prostředky, proto byla na volném prostranství před kostelem vybudována nová dřevěná zvonice,²⁶ do níž byly přeneseny oba staré zvony z původního kostela.²⁷

P. Chalík sepsal roku 1677 podrobný inventář nově vystavěného chrámu. Tento soupis doplnil v průběhu dalšího roku.²⁸ Inventář umožňuje nahlédnout detailně do kostelního interiéru. „*Kostel ve vsi Bruzovice ve frýdeckém panství, zasvěcený sv. Stanislavovi, biskupu a mučedníkovi, pod patronátem pana hraběte, pana Františka Eusebia z Oppersdorfu, z kamene vystavený, toho roku dokončený, dosud však neposvěcený. Má 3 oltáře. Velký oltář sv. Stanislava má kamennou desku. Ted' se používá portatile posvěcené sufragánem Karlem Neanderem roku 1672. Je na něm svatostánek zřízený tohoto roku. Uprostřed oltáře jsou tři velké sochy, Blahoslavené Panny, vpravo sv. Stanislava, biskupa a mučedníka, vlevo sv. Kateřiny, panny a mučednice. Na bocích jsou dále ještě dva obrazy svatých v podobě dveří, takže se jimi může oltář zavřít. Nahoře mezi dvěma sloupy je obraz P. Marie Kalvarijské. Úplně nahoře je obraz Ukřižovaného, P. Marie a sv. Jana. Před oltářem jsou dva svícny pro svíce, které se rozsvěcují při pozdvihování. Boční oltář na straně evangelijní je zasvěcen P. Marii. Má kamennou desku. Není rovněž posvěcen. Je na něm obraz P. Marie Bolestné přijímající syna na klín. Je to zbožný pomník zemřelého P. Jana Sculteta, zdejšího dlouholetého faráře. Boční oltář na epištolní straně je nový a je zasvěcen sv. andělu strážnému. Má kamennou desku. Je na něm prozatím obraz sv. Stanislava, biskupa a mučedníka. Pro tyto boční oltáře je šest antependií. Více a v náležitých barvách jich bude pořizeno, až*

se s Boží pomocí zase naplní prázdná pokladna. Plachet na oltář je šest, spodní čtyři, osm utěrek a více šátků k ornátům. Portatile jedno obstaráno ve Vratislavi roku 1673. Jeho nápis, podobný jako v Sedlišťích, je poškozen vlhkostí nového oltáře....“ Následuje seznam liturgického náčiní, mezi nímž vynikají dva relikviáře a dva pacifikály (stříbrný a dřevěný). Ve svatostánku byla stále přechovávána Nejsvětější Svátost oltářní. „... *Nejsvětější Eucharistie je v pečlivé ochraně pro případ nutnosti, klíč je v ruku faráře, vždy ve svatostánku na hlavním oltáři ve stříbrném pozlaceném ciboriu přikrytém velem. Před svatostánkem je lampa, zhotovená pro nouzi kostela pouze z plechu roku 1672, která byla zapálena o sv. Janu Křtiteli, lněné semeno na olej bylo vyžebráno...“* Podle obsáhlého inventáře dále vlastnil farní kostel: mosaznou a měděnou monstranci, tři barevná vela, mosaznou kadidelnici, plechovou lodičku, uzamčenou kamennou křtitelnicí s měděným kotlíkem se sousoším křtu Páně na víku. Nová zpovědnice pro dva zpovídající se stála blízko hlavního oltáře. Kazatelna byla rovněž nová. U bočního vchodu se nacházela uzamčená pokladnička na milodary. K vybírání peněz po kázání sloužily dva pytlíky (tj. mišky) se zvonečky. V kostele se nacházelo celkem osm korouhví a dva kříže k pohřbům. U všech vchodů byly kamenné nádoby na svěcenou vodu a v nich měděné kotlíky. Pro velikonoční triduum byl určen jednoduchý a starý Boží hrob. Lavice byly nově zhotoveny. Kostel vlastnil dva kalichy, z nichž jeden byl stříbrný pozlacený, se stejnou patenou. Dále jsou jmenovány liturgická roucha. O sakristii se píše: „...*sakristie je zděná a dobře zařízená. Má důstojnou schránku pro bohoslužebné nářadí. V ní jsou kromě již uvedených předmětů ještě: tři rochety, diecesní agenda, stará matrika,²⁹ seznam příjmů a vydání, pokladna se dvěma zámky, fundační listiny a seznamy odpustků, dlužní úpisy a reversy. Kostelní hospodáři jsou dva, ale bez vyznání víry stejně jako rektor školy. Fundace jsou dvě, obě ze vsi Žermanic, obě běžné. Jedna Kuntýrova z níž je příjem dva tol. sl. pro kostel, faráře, učitele a kostelníky a druhá fundace je od fojta Jana, absolvuje se jednou ročně.³⁰ Odpustky jsou povoleny nejsvětějším našim pánem papežem Klementem X. ze dne 20. února 1675 a to troje: pro svátek sv. Stanislava plnomocné, pro litanie*

P. Marie jednou týdně 100 dní a pro litanie mariánských svátků na deset let.“

Z Chalíkova inventáře jsou zajímavé i další zápisy: „*Dřevěná zvonice má dva zvony. Panuje domněnka, že jsou benedikovány. Větší byl odlit roku 1541, menší roku 1504, třetí, malý je na kostelní věžičce. Hřbitov je třeba ještě ohradit. Je na něm kříž a kostnice (tj. márnice). Procesí se pořádají z farního kostela, okolo kostela a v prosebné dny i do polí. Jiné jen do blízkých kostelů: do Frýdku, Dobré, Domaslavic, Bludovic a někdy i do Těrlicka“* Soupis dále obsahuje informace o farnosti, finančních i naturálních příjmech kostela, farních pozemcích, škole aj. Pozoruhodná je část pojednávající o faře. Vysvětluje z ní, že nová dřevěná farní budova byla vystavěna ihned po Chalíkově příchodu do Bruzovic v roce 1672. V inventáři o tom napsal: „*Fara je pohodlně zařízena od roku 1672. Farníci přispěli penězi i prací na stavbě. Hrabě dodal dříví a farář sám přiložil ruku k dílu při zhotovení oken a stavbě kamen, bylo také zřízeno podloubí okolo a fara má tři místnosti. Faru mají udržovat farníci, rovněž ploty okolo, ale jenom vnější. Ačkoliv kdysi bylo nařídáno slovním pánem Janem (Bruntálským) z Vrbna, aby pečovali o celou faru.“³¹*

Jak víme, inventář hovořil také o odpustkové listině Klementa X. pro bruzovský kostel. Tento významný, do dnešních dnů nezachovalý dokument byl později opsán v plném latinském znění do farní kroniky. V překladu zní: „*Klement, papež X. Všem věrným křesťanům, čtoucím tuto listinu, zdraví a požehnání. K rozmnožení zbožnosti a spásy věřících nebeskými poklady církve, vedeni zbožnou láskou udělujeme plnomocné odpustky všem věřícím, obojího pohlaví, skutečně litujících hříchů, když se z nich vyznali a posilnili se svatým přijímáním, když zbožně navštíví farní kostel sv. Stanislava, biskupa, od prvních ranních nešpor až do západu slunce, a tam se zbožně pomodlí za svornost křesťanských panovníků, vymýcení bludů a vzrůst svaté matky církve. Ti, kteří se zbožně zúčastní recitovaných nebo zpívaných litaní k P. Marii v řečeném kostele, jednou za týden o jednotlivých svátcích P. Marie, kolikrát se zbožně pomodlí, tolikrát získají odpustky. Dáno v Římě u P. Marie Větší dne 20. února 1675 v pátém roce našeho pontifikátu.“³²*

Kostel sv. Stanislava v Bruzovicich

Interiér kostela sv. Stanislava v Bruzovících

Roku 1679 prováděl visitaci opolského arcijáhenství místo nemocného arcijáhna Františka von Wilczek namyslovský (p. Namyslów) arcikněz Vavřinec Joannston. Osobně navštívil i bruzovskou farnost a do visitačního protokolu podrobně popsal oba kostely – farní v Bruzovících a filiální v Sedlišťích.³³ Popis farního kostela je takřka totožný s inventářem P. Chalíka. Komparací nového inventáře se starým a obou visitačních protokolů zjišťujeme, že byla přenesena většina mobiliáře z původního dřevěného kostela do novostavby, v níž se nacházela nová kazatelna a boční oltáře. Díky vysokým finančním nákladům na stavbu už nezbyly prostředky na pořízení nového vybavení

a této záležitosti se chopili až Chalíkoví nástupci, zvláště farář Ondřej Antonín Josef Bienek.³⁴ Chrámová novostavba byla vysvěcena až po více než dvaceti letech. Stalo se tak v sobotu 5. srpna 1699. Ze zápisu v křestní matrice z let 1665 - 1739 se dozvídáme, že toho dne, nejpamátnějšího v dějinách celé farnosti, vysvětil kostel vratislavský světící biskup (tj. sufragán) vlášského původu Giovanni Brunetti.³⁵ Farář Chalík se tohoto slavného dne korunujícího jeho dílo nedožil. Krátce po dokončení stavby byl vratislavskou konsistoří ustanoven fryštátským farářem a arciknězem. 19. března 1679 opustil bruzovskou faru a převzal své nové působíště ve Fryštátě (dnes Karviná – Fryštát).³⁶ Zde se věnoval mimo obvyklou kněžskou službu a povinnosti také historickému spisování a zanechal po sobě několik významných rukopisů k dějinám fryštátského arcikněžství. Tento slavný frýdecký rodák zemřel dne 3. ledna 1683 v ranních hodinách ve věku 72 let a byl pohřben ve fryštátském farním kostele Povýšení sv. kříže.³⁷

Ačkoliv kostel sv. Stanislava prošel mnoha dalšími přestavbami a úpravami, z nichž největší proběhly v letech 1775 – 1776 a 1842 – 1845, jeho kulturněhistorický význam podtrhuje několik dochovaných movitostí převážně liturgického charakteru pocházejících z původní dřevěné stavby. Mezi nimi stojí na čestném místě zvon z roku 1504, který je nejstarší památkou svého druhu na Frýdecku. Byl vždy zvonem prostřední velikosti mezi velkým z roku 1541³⁸ a malým na sanktusníkové věžičce nad presbytářem. Nikdy nebyl přeléván a přežil zvonové rekvirace obou světových válek. Uchoval si původní gotický vzhled s vlysovým, špatně čitelným, nápisem frakturou: **MARIA, O REX GLORIAE veni cum pace. INRI. A. D. MCCCCIII** (v překladu: Ó králi slávy, přijď v pokoji. Léta Páně 1504). Obě strany pláště zvonu zdobí drobné reliéfy krucifixu.³⁹ Tato vzácná kampanologická památka již půl tisíciletí sdílí svůj osud společně s Bruzovicemi, svým hlasem denně promlouvá k současníkům jako svědek dávné minulosti a posel věčnosti.

Poznámky:

1. Roku 1871 byla ustanovena samostatná farnost Sedliště zahrnující do svého obvodu pouze tuto obec. Zdejší dosavadní filiální kostel byl povýšen na farní. V současné době není bruzovské beneficium obsazeno a farnost je již několik let spravována ex currendo sedlišťským farářem. K dějinám sedlišťského kostela a pozdější samostatné farnosti viz Tengler, E.: 300 let dnešního kostela v Sedlišťích. Moravská Ostrava 1938; Londzin, J.: Kościoły drewniane na Śląsku Cieszyńskim. Cieszyn 1932, s. 300 – 310.
2. Heyne, J.: Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. II. Breslau 1864, s. 111 – 121. Srovnej také s Valošek, I.: Bruzovice. Bruzovice 1970, s. 33.
3. Bakala, Jaroslav: Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu. Frýdek – Místek 1982, s. 130 – 131. Stejně tak usuzuje Józef Londzin. Ve své práci připouští možnost, že bruzovský kostel byl založen ve stejné době jako další kostel sv. Stanislava na Těšínsku a sice ve Starém Bílsku (p. Stare Bielsko), který je zmiňován v první polovině 14. století. Viz Londzin, J.: c. d., s. 30 – 31.
4. Kromě Bruzovic (v orig. „Bransowicz,“) jsou v seznamu uvedeny i další farnosti v daném regionu: Těšín, Frýdek, Dobrá, Domaslavice, Soběšovice a Sedliště („Czedlicz,“) V případě Sedlišť se jedná o jedinou zmínku potvrzující existenci farního (sic!) kostela v této vsi. Soupis z roku 1376 Sedliště neuvádí, roku 1506 náležela ves i s kostelem jednoznačně k bruzovské farnosti. Markgraf, H.: Die Rechnung über den Peterspfennig im Archidiaconat Opoln 1447. Zeitschrift des Verains für Geschichte und Alterthum Schlesiens 27, 1893, s. 353 – 383; Morr, J.: Der ehemals österreichische Anteil der Diözese Breslau nach den Visitationsberichten des 16. und 17. Jahrhunderts. II. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 14 - 15, 1919 – 1920, s. 102, pozn. 5. V novější literatuře viz např. Londzin, J.: c. d., s. 29 – 30; Hosák, L.: Historický místopis země moravskoslezské. VIII. Těšínský kraj. Brno 1937, s. 924 – 927; Valošek, I.: c. d., s. 35; Bakala, J.: c. d., s. 130 a 147 aj.
5. „...K věčné paměti my, Vaclav z Boží milosti kníže a pan těšínsky etc. vyznavame timto listem ..., že před nas přišedl věrný naš milý opatrný Šimek (v orig. „Schymek,“) z Bruzovic a jest nas prosil, abychom jemu opatřili pustu puscínu roli a Tomkovska jmenovana vedle kostela zahrada, kteráž od mnoho let pusta stala a ležala tam v Bruzovic... A tak od toho postupovan ma pastuše, šarvachu a farařovi vedle slušti....“. Originál této, z dvojice mladší (byla vystavena v Těšíně 13. července 1458), česky psané listiny je uložen v Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie, fond Komora Cieszyńska, sign. P – 1.
6. Originál starší a velice poškozené listiny je uložen v Zemském archivu (dále ZA) v Opavě, fond Slezský stavovský archiv, inv. č. 606, sign. BXX-I. Listina byla vystavena v Těšíně 29. června 1458.
7. Bakala, J.: c. d., s. 130.

8. ZA v Opavě, fond Velkostatek Frýdek, inv. č. 2, sign. A – 170 a inv. č. 4, sign. A - 171.
9. Tamtéž, inv. č. 4, sign. A – 171, fol. 54.
10. Inventář byl opsán do křestní, snubní a úmrtní matriky psané od roku 1665. Viz ZA v Opavě, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje (dále SmSk), sign. Fr – III – 2, inv. č. 2826, fol. 255 – 256. Z matriky byl v první polovině 18. století pořízen opis také do kroniky bruzovské farnosti. Viz Státní okresní archiv (dále SOKA) ve Frýdku – Místku, fond Farní úřad Bruzovice (dále FúB), inv. č. 19, sign. V i – Pamětní kniha bruzovské farnosti (dále Farní kronika), pag. 17 – 19.
11. „*Olim a Magnifico DD. Joanne a Wrbna (pia memoria) vocatus sum ad Parochiam Bruzovien. Anno salus 1610 per Comendos Parochiam Bruzoviensem administravi. Tandem a Seremissimo ac Reverendissimo D(omi)no D. Carolo n(ost)ro clementissimus literis comprobare paratus sum. Qua vero ornamenta Ecclesia Bruzov. ad fine reperiunt breviter annotantí.*„ Farní kronika, pag. 17 – 18.
12. Jungnitz, J. (ed.): Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonats Oppeln. I. Breslau 1904, s. 24. V literatuře viz Morr, J.: c. d., s. 74 – 75.
13. Farní kronika, pag. 12.
14. Již tehdy dodávali poddání z celého frýdeckého panství v rámci svých robot povozy pro dovoz stavebního materiálu a sami sváželi kamení. Viz Farní kronika, pag. 61 – 62.
15. ZA v Opavě, fond SmSk, sign. Fr – III – 1, inv. č. 2825, fol. 138.
16. Biografický portrét tohoto velmi vzdělaného kněze viz Těšínský, B.: P. Bedřich Ferdinand Chalík, rodák frýdecký, farář bruzovský, děkan fryštátský, kněz vlastnil a nejstarší kronikář těšínský. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska,,, 1928, č. 10, s. 2 – 3. Stručněji také Mikoláš, J. L.: Rodáci města Frýdku. Sedmnácté a osmnácté století. I. Frýdek – Raškovice 1937, s. 8 – 10.
17. Farní kronika, pag. 60 – 61. Isidor Valošek uvádí nesprávně, že farář Chalík požádal 25. září 1673 o souhlas majitele panství Františka Eusebia z Oppersdorfu. Viz Valošek, I.: c. d., s. 38 – 39.
18. „...*cum antiqua lignea ad ruinam paulatim inclinet.....*„ Farní kronika, pag. 60.
19. Farní kronika, pag. 61.
20. Tamtéž, pag. 61 – 62. Stadium = německá jednotka délky, která odpovídala 125 geometrickým krokům = 184,4 m = 125 kročejů (kroků měřičských) = 625 noh (střeviců měřičských) = 187,35 m. Hofmann, G.: Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy. Plzeň – Sušice 1984, s. 86.
21. Farní kronika, pag. 62. Český překlad celého znění dopisu viz také Slíva, L.: Kronika bruzovské farnosti II. Bruzovice 1943 – 1946, s. 12 – rukopis.
22. Farní kronika, pag. 119; Valošek, I.: c. d., s. 39.
23. Deska s erby se dodnes nachází mezi okny jižní zdi kostelní lodi. Pod erby je letopočet 1676 a iniciály **F. G. V. O. A. S. G. V. O. E. B.**, což znamená:

- Franz Graf von Oppersdorf, Anna Susanna Gräfin von Oppersdorf et Bess.** Valošek, I.: c. d., s. 103, pozn. 91. Viz také Mlčák, L.: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek – Místek. Ostrava 1980, s. 16; Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska 1. Praha 1994, s. 280. Erby však byly při některé z pozdějších oprav vsazeny do zdi opačně, jsou tedy otočeny o 180° a směřují klenoty dolů, což novější literatura opomíjí.
24. Farní kronika, pag. 119. Porovnej také s Slíva, L.: c. d., s. 12.
 25. Národní památkový ústav (dále NPÚ), územní odborné pracoviště v Ostravě. Evidenční list nemovité kulturní památky. Bruzovice, farní kostel sv. Stanislava, poř. č. 631/1. Stylu pozdní gotiky odpovídala i původní úzká okna, jejichž zazděné části byly odkryty při sanaci vnitřní omítky v roce 2003. Pilíře, původní okna a presbytář byly odstraněny při rozšiřování kostela v letech 1842 – 1845. Viz Mlčák, L.: c. d., s. 16. Gotický sloh na celém Těšínsku u zděných sakrálních staveb dominoval hluboko do 17. století. Pro představu o vzhledu kamenného kostela v Bruzovicích nám může posloužit hned několik příkladů dochovaných v nepříliš změněné podobě dodnes. Nejstarší je kostel Nejsvětější Trojice v Těšíně (dnes Cieszyn) z roku 1585, na samotném frýdeckém panství potom kostel sv. Jošta ve Frýdku z roku 1612 a sv. Martina ve Skalici z let 1612 - 1617. Zhruba ve stejném časovém horizontu jako v Bruzovicích vznikl za přispění hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu kamenný kostel sv. Jiří v Dobré (v letech 1681 – 1686) a sv. Ignáce z Loyoly na Borové, jehož vzhled se, společně s frýdeckým kostelem sv. Jošta, nejvíce blíží našemu případu.
 26. Londzin, J.: c. d., s. 31; Mikoláš, J. L.: Památník Sboru dobrovolných hasičů v Bruzovicích 1897 – 1937. Bruzovice 1937, s. 29.
 27. Ke stavbě nynější masivní kamenné věže došlo až v letech 1775 – 1776, díky velkorysému finančnímu daru tehdejšího bruzovského faráře Františka Karla Schindlera. Viz Slíva, L.: c. d., s. 16.
 28. Farní kronika, pag. 119 – 124.
 29. Jednalo se patrně o matriku křtěných, která byla založena P. Scultetem v říjnu roku 1610 a vedena až do jeho smrti roku 1665. Eviduje celkem 2532 křtů nejen z bruzovské farnosti a v různých okrajových poznámkách nám přináší cenné a unikátní informace o bezprostředním průběhu třicetileté války a poválečných letech nejen na frýdeckém panství, ale v prostoru širšího Slezska a střední Evropy. Je to nejstarší známá dochovaná matrika z Frýdecka. Viz ZA v Opavě, fond SmSk, sign. Fr – III – 1, inv. č. 2825.
 30. První fundaci založil sedlák Jan Kuntýra z Žermanic za sebe a svou manželku Dorotu dne 17. června 1660. Druhou fundaci z mlýnku žermanského fojtství za sebe založil tamější fojt Jan 23. března 1672. Viz SOkA ve Frýdku – Místku, fond FúB, inv. č. 12, sign. IV b, pag. 1. Jedná se o knihu všech fundací při farním kostele v Bruzovicích a filiálním v Sedlišťích v letech 1660 - 1801, tzv. „Instrumenta Fundationum,„
 31. „*Parochia defacto est comode adaptata ab anno 1672. Parochianis ad aedificationem peculium ad laborem conferentibi Ill(ustrissi)mo D(omi)no Comite ligna donante et me etiam quad fenestras et formaces manu*

porrigente libere quod Rdm meam voluntatem tria cubicula essent facta, et pergula circa circum. Quod etiam conservari ab iisdem, etiam quoad sepas sed exterius tuum cingentes Parochiam non interius quamvis olim ordinatum fuerit a Magnifico D(omine) Joanne Wrbna, torius aedificii curam ut haberet.,. Farní kronika, pag 123.

32. Farní kronika, pag. 79. Listina byla zaslána do Vratislavi a její opis, potvrzený konsistoří odeslán 2. února 1676 do Bruzovic.
33. Jungnitz, J. (ed.): c. d., s. 229 – 231; Morr, J.: c. d., s. 75 – 78. Neúplný a na mnoha místech chybný překlad tohoto visitačního protokolu do češtiny viz Mikoláš, J. L.: Památník, s. 29 – 30.
34. Nejpodrobněji se osobností tohoto kněze působícího v Bruzovicích v letech 1681 – 1709 zabýval P. Ladislav Slíva. Viz Slíva, L.: c. d., s. F 16 – 17.
35. „*Annus et dies Eccl(ess)ia Bruzovicensis consecrationis Ipso festo MarIae aD nIVes Ioannes BrVnettI sVfraganeVs WratIsLaVIensIs saCraVIt.,. ZA v Opavě, fond SmSk, sign. Fr – III – 2, inv. č. 2826, fol. 4.*
36. ZA v Opavě, fond SmSk, sign. Fr – III – 2, inv. č. 2826, fol. 40; 142 a 200. Viz také Kronika, pag. 119. Chalíkovým nástupcem v Bruzovicích se stal další frýdecký rodák P. Václav Ludvík Komínek, který zde působil od 20. března 1679 do své smrti v dubnu 1681. V úmrtní matrice bruzovské farnosti je o jeho pohřbu 22. dubna 1681 česky psaný záznam: „*Pochovany velebny a dvojitihodny kněz Vaclav Kominek pan farař bruzovsky, který byl zde na faře dvě leta tři neděle, na jeho pohřbě byly duchovni osoby a škola frydecka, v malym kuru podle ambony leži pochovany.....*“. ZA v Opavě, fond SmSk, sign. Fr – III – 2, inv. č. 2826, fol. 201. V literatuře Mikoláš, J. L.: Rodáci, s. 22 – 23. Autor však nesprávně uvádí jako místo Komínkova hrobu farní kostel sv. Jana Křtitele ve Frýdku.
37. ZA v Opavě, fond SmSk, , sign. Fr – III – 2, inv. č. 2826, fol. 45. K Chalíkově dějepisné práci viz Mikoláš, J. L.: Rodáci, s. 10; Těšínský, B.: c. d., s. 3.
38. Tento zvon vážící 542 kg byl několikrát přeléván. O jeho přelévání se v letech 1714 a 1735 se dochovaly podrobné, česky psané, účetní záznamy v registrech bruzovského kostela z let 1711 – 1738. SOkA ve Frýdku – Místku, fond FúB, inv. č. 3, sig. II. c., pag. 41 a 273 – 274. Velký zvon byl ve čtvrtek 17. srpna 1916 ve věži rozbit a odvezen pro válečné účely. Viz Slíva, L.: c. d., s. 24. Jaroslav Ludvík Mikoláš nesprávně uvádí, že větší zvon pocházel z roku 1511. Tento omyl převzal z Londzinovy práce. Archivní prameny však žádný zvon z roku 1511 nezmiňují. Viz Londzin, J.: c. d., s. 32; Mikoláš, J. L.: Památník, s. 31.
39. NPU, územní odborné pracoviště v Ostravě. Evidenční list movité kulturní památky. Bruzovice, farní kostel sv. Stanislava – zvon ve věži, poř. č. 85; Samek, B.: c. d., s. 280.

POČÁTKY ŠKOLSTVÍ V OSTRAVICI

Jan Al Saheb

Všeobecným školním řádem, vydaným císařovnou Marií Terezií 6. prosince 1774, byla v habsburské monarchii zavedena povinná školní docházka. Podle zákona byly školy rozděleny na tři stupně, z nichž nejnižší stály školy triviální.¹ Triviální školy byly zřízeny (pokud se tam dosud nenacházely) v každé obci s vlastní farou nebo lokálním kaplanstvím. Zprvu byly tyto školy svěřeny pod dohled církve, později se jich však ujal stát. Císařským nařízením ze dne 30. srpna 1783 byli při každém krajském úřadu ustanoveni krajští vizitační školní komisaři², kteří tento státní dozor nad školami vykonávali. Josef II. velmi dbal na všeobecné vzdělání svých poddaných a snad i proto velmi často zasahoval do školní praxe. Jedno z mála panovníkových nařízení, které ho přežilo, vydal 24. května 1786. Na jeho základě byly školní prázdniny přesunuty z měsíců září a října na dosud obvyklé měsíce červenec a srpen.³

Život škol poté doznal změn až v roce 1805, kdy bylo císařem Františkem II. vydáno Politické zřízení školní. Nový školský zákon svěřil dozor nad triviálními školami opět církvi. Školními inspektory se stali děkani, kteří však k tomu nebyli pověřováni biskupy, ale konzistory podřízenými přímo guberniu. Děkani měli pečovat zejména o to, aby byla dodržována státní nařízení týkající se učebnic, vyučovacích osnov a zkoušek.⁴ Z hlediska materiálních potřeb byly školy v péči krajských úřadů. Zmíněný zákon stanovoval i potřebné vzdělání učitele, který měl být absolventem nejméně tříměsíčního kurzu, byl nejméně dvacet let star a složil učitelskou zkoušku. Jak již bylo tehdy zvykem, nezapomínal zákon ani na morální vlastnosti učitele. „*Učitel obecné školy měj zdravé smysly a zdravé tělo vůbec, dobrou výřečnost, dobrý, zdravý rozum a schopnost do všeho se vpraviti, buď muž bohobojný a svým žákům vzorem...*“ Učitel měl dále nařízeno, aby tam, kde je to možné, zastával funkci správce kostelního kůru a kostelníka, ale měl na druhé straně zakázáno provozovat hudbu o svatbách.

Žáci v obecné škole se učili především číst, psát a počítat. Důležitou a na venkově mnohdy až příliš protěžovanou součástí výuky bylo náboženství (katechismus). Dítě, u kterého se nepředpokládalo, že se bude živit prací svého ducha, se mělo v triviální škole naučit „*toliko ty pojmy, které potřebuje, aby se při životní práci nemátlo, aby bylo spokojeno se svým osudem a aby celý jeho myšlenkový obzor přestával za zachovávání mravouky a na opatrném a příčinnivém konání povinností v rodině a obci...*“.⁵ Nová zákonná úprava z roku 1805 na jedné straně podřizovala školy více církevnímu dohledu, ale na straně druhé zlepšila jejich hmotné postavení a docílila zvýšení počtu žáků pravidelně navštěvujících školu.

O úrovni vzdělání v Ostravici před zavedením povinné školní docházky víme jen velmi málo. První zmínkou je zápis v moravsko-ostravské děkanské matrice z roku 1672, který nás informuje o platu učitele ve Frýdlantu.⁶ Na něm participovali také osedlí z obce Ostravice, která byla společně s Metylovicemi, Čeladnou a Pstružím přiřazena do Frýdlantu. Ročně odevzdávali jeden vůz po patnácti čtvrtních dřeva na otop a v penězích 2 rýnské zlaté a 30 grošů. Z povinnosti odvádět uvedenou roční dávku lze usoudit, že frýdlantský učitel vyučoval také děti z Ostravice. V roce 1771 působil v Ostravici učitel, který vyučoval selskou mládež, a žil jednak z výnosu peněz, které za to dostával, jednak z výnosu svého řemesla.⁷ Jednalo se tedy nepochybně o některého z domácích osedlých, který byl zřejmě pouze „venkovským vzdělcem“ bez patřičného pedagogického vzdělání.

Po roce 1774 byla Ostravice přiřkolena k triviální škole ve Frýdlantu. Podle statistiky z roku 1785 bylo v Ostravici celkem 79 školou povinných dětí. Nevíme, zda a v jaké míře tyto děti navštěvovaly školní vyučování, ale s přihlédnutím ke vzdálenosti frýdlantské školy lze předpokládat, že se jejich docházka blížila minimu. V roce 1785, kdy byla Ostravice vyřazena z Frýdlantu, došlo zároveň k jejímu vyškolení. Vzhledem k tomu, že ke stavbě kostela došlo až o čtyři roky později a k faktickému ustanovení lokálního kaplanství došlo dokonce až v roce 1790, nevíme, kdy přesně vznikla nejstarší ostravická škola.⁸ Přestože počátky nejstarší ostravické školy jsou nejasné, je velmi pravděpodobné, že

zde byla zřízena už někdy kolem roku 1789, protože triviální školy byly v nových josefínských beneficiích zakládány obvykle se stavbou kostela. Patronem nových škol byl stejně jako v Ostravici náboženský fond.

Škola „U kostela“

První písemnou zmínkou o existenci triviální školy v Ostravici je zápis v účetní knize chudinského ústavu, jehož účetní agendu vedl v letech 1799-1808 zdejší učitel Michael Máčalík.⁹ Původní školní budova, která stávala na místě dnešní školy u kostela, byla dřevěná. Do předsíně vedly dveře z dubového dřeva, opatřené zámkem a zajištěné závorou a železným hákem. V učitelově obytné místnosti byla dvě okna, kamna a další obvyklé vybavení. Kromě této obytné místnosti se zde nacházela kuchyň a sklep. Do jediné učebny vedly dveře opatřené zámkem a železným hákem, dostatek světla byl zajištěn čtyřmi okny. Dále se zde nacházela stará pec, dvě tabule se stojany, lavice a stoly, abecední tabule, skříň na knihy a další obvyklé vybavení.¹⁰ Při školní vizitaci provedené 4. února 1811 však bylo zjištěno, že do školy dochází jen malý počet dětí, které navíc musí místní kantor učit ve své obytné místnosti, protože stará pec ve třídě je již nefunkční a zničená. Přestože už bylo žádáno hukvaldským hospodářským úřadem (Wirtschaftsamt) v září 1810 o příspěvek na opravu pece a celé školní budovy¹¹, nebylo žádosti dosud vyhověno.¹² Stejný nedostatek byl zjištěn také při kanonické vizitaci za rok 1812, kdy bylo konstatováno, že škola potřebuje mnoho oprav, aby se v ní mohlo vyučovat i v zimě. K opravě školy zřejmě nedošlo ani v následujícím roce, protože 11. února 1813 ostravický farář Josef Čech důrazně sdělil krajskému úřadu, že pokud nedojde v následujícím roce alespoň k opravě kamen, nebude moci vyučování v zimě nadále probíhat, protože třídu už tři roky nelze vytopit. Žádosti bylo vyhověno zřejmě hned v příštím roce, protože školní inventář z roku 1815 už zaznamenává nová kamna jak v učebně, tak i v učitelově obytné místnosti.¹³

Nejstarší záznam o docházce žáků pochází z roku 1805 z kanonického vizitačního protokolu. Tehdy docházela školní

mládež i přes velkou vzdálenost a obtíže s ní spojené svědomitě do školy a kněz vykonával předepsané návštěvy ve vyučování a vedl rozmluvy s dětmi.¹⁴ První jména žáků však jsou zaznamenána až v třídním repertoriu (výkazu) a pocházejí z listopadu 1808.¹⁵ Další soupis školu navštěvujících dětí pochází ze školní matriky.¹⁶

Vyučování v ostravické triviální škole probíhalo pouze v „moravském“ jazyce, dívky i chlapci byli vyučováni společně, stejně jako obě třídy. Školní mládež se totiž dělila do dvou tříd. První třídu navštěvoval každý žák dva roky, za které si měl osvojit základy čtení, psaní, počítání a části katechismu, který vyučoval místní duchovní správce. Ve druhé třídě, do níž chodily děti celkem 4 roky, si získané základy dále rozšiřovaly dva roky v oddělení „čtenářů“ a dva roky v oddělení „počtářů“. Na podzim a v zimě probíhalo vyučování od půl deváté do jedenácti hodin dopoledne a od jedné do tří hodin odpoledne. V souladu se školským zákonem z roku 1805 měly chudé děti dostávat učebnice zdarma. Dne 2. května 1808 tak vydal přerovský krajský úřad kvitanci na gratis zaslání učebnic do všech škol v kraji.¹⁷ Už následující měsíc, 13. června 1808, byly tyto knihy poskytnuty školnímu úřadu v Místku, avšak zde se jejich distribuce zastavila, protože místecký úřad trval na dodržení školského zákona z roku 1805 a odmítl knihy přidělit bez rozdílu všem žákům. Učebnice se do škol v místeckém vizitačním okrese dostaly až po zásahu krajského úřadu na konci roku 1808. V roce 1820 bylo v Ostravici a osadě Beskyd celkem 199 školou povinných dětí (104 chlapců a 95 dívek). Z toho počtu se však pouze 46 dětí účastnilo školního vyučování, některé z nich navíc jen velmi nepravidelně. Příčina tkvěla v tom, že mnoho chalup leželo ve velké vzdálenosti a tyto děti měly do školy až 4 hodiny cesty a v zimních měsících se kvůli množství sněhu často nemohly dostavit vůbec. Proto bylo běžným jevem, že v zimě přišlo do školy jen 6-7 dětí.¹⁸

Prvním písemnými prameny doloženým učitelem v Ostravici byl Michael Máčalík. Není však známo kdy přesně nastoupil na zdejší učitelské místo. O jeho odchodu z Ostravice jsme informováni mnohem lépe. Dne 17. listopadu 1808 byl totiž se souhlasem hukvaldského vrchnostenského úřadu přeložen

do Staříče. Ke konci prosince 1808 mu byl místeckým děkanem udělen jmenovací dekret na tuto školu.¹⁹ Zároveň však musel Michael Máčalík stále vyučovat i v Ostravici, do doby, než zde byl jmenován nový učitel.²⁰ V lednu 1809 byl konkurzem vybrán na toto místo Josef Vaverka. Přestože mu byl děkanem předán jmenovací dekret až 3. března 1809, nastoupil na místo ostravického kantora již počátkem ledna.²¹ Josef Vaverka se však v Ostravici neuvedl nejlépe. Už koncem srpna 1809 byl totiž stíhán za nesplácení starých dluhů vůči místecké bance, kde byl proto veden jako podloudník (Schwärzer). Dlužnou částku splatil až po zákroku místeckého komisariátu. Jelikož by sám nebyl schopen dluh jednorázově uhradit, vypůjčil si menší částku od ostravického lokálního kaplana Josefa Čecha, jemuž tyto peníze v následujícím roce vrátil.²² V září 1815 byl Josef Vaverka přeložen na triviální školu v Jezernici (Izernik) na Přerovsku. Dne 28. listopadu 1815 byl novým ostravickým učitelem jmenován Jan Vala, dříve pomocný učitel v Paskově.²³ Od 14. prosince 1829 působil v Ostravici také pomocný učitel, rodák z Ostravice Jan Máčalík, který docházel vyučovat na samoty v revírech osady Beskyd.²⁴

Učitelé nebyli příliš dobře placeni, jejich roční příjem se průměrně pohyboval mezi 50-100 zlatými ročně (dle míry inflace). Příjem učitele Josefa Vaverky v roce 1815 činil celkem 108 zlatých a 38 krejcarů, k čemuž navíc od patrona zdejší školy, náboženského fondu, dostal tři sáhy dřeva a stejný počet sáhů dřeva od obce.²⁵ Dne 2. prosince 1815 však zaslali zástupci ostravické obce vrchnostenskému úřadu prohlášení, v němž odmítli nadále přispívat na plat svému kantorovi. Při založení tamní školy se sice obec zavázala přispívat učiteli na jeho plat částkou 48 zlatých, avšak v roce 1814 mu byla schopna obec poskytnout už jen 44 zlatých²⁶ a v roce 1815 pouze 30 zlatých. Tato situace nastala v důsledku stále stoupající inflace a přílišného platového zatížení vůči vrchnosti, což činilo největší problémy zejména obyvatelům osady Beskyd. Ti už od roku 1813 nepřispívali na učitelův plat vůbec. Vrchnostenský úřad v Hukvaldech proto rozhodl, že od nadcházejícího roku bude obec Ostravice povinna poskytovat učiteli pouze určitou pomoc v naturáliích a jeho plat mu z toho důvodu musí být poskytován celý pouze ze školního fondu.

Plány na zřízení školy na Samčance

Už v předchozí kapitole jsem se zmínil o tom, jaký problém znamenala pro mnoho školou povinných dětí přílišná vzdálenost školy u kostela od některých pasekářských osad v Zadních horách. Téměř při všech školních i kanonických vizitacích se neustále opakovaly stížnosti na příliš malou účast dětí na vyučování. Příčiny tohoto neutěšeného stavu byly sice všem zřejmé, nicméně dlouho se nikdo z kompetentních osob neměl k řešení, které by vedlo k nápravě této situace. První žádost o zřízení místa excurrento učitele při obecné škole v Ostravici, který by docházel vyučovat děti v oblasti Zadních hor, byla přerovskému krajskému úřadu zaslána v roce 1809.²⁷ Krajský úřad se však tehdy touto záležitostí odmítl zabývat.

Další snahu a dobrou vůli projevil ostravický farář Josef Čech. V listopadu 1813 podal školnímu inspektorovi místeckému děkanovi Augustinu Kučovi návrh, kterým se snažil zkvalitnit výuku náboženství pro děti z osady Beskyd. Jeho projekt spočíval v tom, že on sám by docházel do této oblasti vyučovat katechismus, aby děti nemusely podstupovat tuto dlouhou cestu, která byla největší překážkou jejich školní docházky. Dále navrhoval rozdělit tuto rozlehlou oblast podle revírů na tři části, z nichž v každé by probíhala výuka po turnusech pouze jednou za tři týdny. Josef Čech svůj návrh zdůvodnil skutečností, že tamní děti nemohou navštěvovat kvůli přílišné vzdálenosti školu v Ostravici a jejich rodiče by museli za soukromého učitele platit. Proto navrhované rozdělení tamní pasekáři schvalují. Josef Čech dále zdůraznil potřebu vyučovat tamní děti alespoň náboženství. Zároveň však upozornil děkana na nastalé problémy. Jednak by musel školní nebo náboženský fond zajistit pro ostravického kněze koně, protože tamní pasekáři žádným nedisponují, a také by musel být pro kněze zajištěn vyšší příjem na stravu, protože tamní lidé nemají mnohdy chléb ani sami pro sebe a nemohou duchovnímu ničím přispívat na jeho cestu. Tento dobře míněný návrh sice ztroskotal na finančních požadavcích Josefa Čecha, ale stal se předlohou ke konečnému řešení situace v Zadních horách.

Po marných žádostech školních inspektorů na přerovský krajský úřad se Augustin Kuča obrátil s prosbou o zřízení samostatné školy v oblasti Zadních hor na majitele hukvaldského panství, olomouckého arcibiskupa kardinála Rudolfa Jana. V březnu 1829 arcibiskup ve shodě s konzistoří konečně došel k názoru, že v rozptýlených pasekách na území ostravické farnosti je třeba zřídit školu zejména proto, aby byla v této oblasti zajištěna výuka náboženství. Byl si však zároveň vědom toho, že bude nutno tento rozlehlý prostor rozdělit dle revírů, do nichž by docházel *excurrando* učitel a kněz. Mimo to mělo být v nejdlejších místech zřízeno několik vyučovacích stanic (pasekářských usedlostí). Přesný plán rozdělení oblasti a vytipování vhodného místa pro stavbu školy měl vypracovat ostravický farář.

V červenci 1829 konzistoř schválila plán vypracovaný farářem Karlem Kolitscherem a zároveň vydala rozhodnutí o stavbě školy v kolonii Samčanka. Dozor nad stavbou byl svěřen jednak hukvaldskému vrchnostenskému úřadu, jednak školnímu úřadu v Místku. Na stavbu školy byla zajištěna částečná dotace ze školního fondu a zbytek prostředků daroval sám olomoucký arcibiskup, arcikníže rakouský, kardinál Rudolf Jan. Ten se také zavázal zasáhnout u nejvyššího školního úřadu, aby do nové školy nastoupil v co nejkratší době způsobilý učitel.²⁸ Svému slibu dostál, protože ještě před dokončením stavby školy na Samčance byl ve škole u kostela provizorně umístěn *excurrando* učitel, docházející vyučovat do odlehlých pasekářských osad, bývalý provizor v Palkovicích Jan Máčalík, který se posléze stal samostatným učitelem na Samčance.²⁹

Stavba školy na Samčance postupovala velmi rychle a dokončena byla v průběhu roku 1830, tedy za necelý rok po započetí stavebních prací.³⁰ Budova školy byla celá ze dřeva. Vedle učebny měla stejně jako škola u kostela i obytnou místnost pro učitele. Dřevo a ostatní materiál na stavbu opatřil a dodal vrchnostenský úřad v Hukvaldech. Práci na stavbě naopak zdarma poskytlí místní obyvatelé.³¹ Dne 27. prosince 1830 byl novému učiteli vyměřen jeho deputát. Ten byl stanoven ročně na 75 zlatých konvenční měny, dále měl učitel nárok na 8 měřic žita, 2 měřice pšenice, 4 měřice hotového jídla (*Kuchenspeis*), 4 sáhy dřeva

na otop, 2 sudy piva a 10 měřic výnosu z pole v celkové hodnotě 5 zlatých.³² Pro ostravického faráře, který docházel do Zadních hor od roku 1829 vyučovat náboženství, byl arcibiskupem přidělen roční plat ve výši 24 zlatých konvenční měny a navíc 40 měřic ovsa a 30 centů sena pro koně, jímž se do odlehlých oblastí dopravoval. Starost o koně byla přidělena jednomu z ostravických osedlých, který ji vykonával v rámci svých poddanských povinností až do roku 1848. Deputát byl učiteli i ostravickému faráři poskytován z výnosů velkostatku Hukvaldy.³³ Vyučování v nové škole začalo v lednu 1831. Zarážející však bylo, že čtení a psaní mohl učitel vyučovat jen na přímou žádost rodičů ve speciálních hodinách. Povinnými předměty bylo pouze náboženství, počítání a hospodářská výchova.

Učitel měl dle stanov nové školy vést děti zejména ke katolické víře a znalosti Bible, vychovávat je dle katechismu a vzbuzovat v nich katolickou morálku pod dohledem ostravického duchovního správce. Každou neděli byly odpoledne konány katecheze nejen pro děti, ale také pro všechny zdejší pasekáře, a to vždy v místě, kde se mělo v příštím týdnu vyučovat. Tyto katecheze byly vedeny jednak učitelem, ale také ostravickým farářem nebo kooperátorem. Po katechezi se všichni přítomní účastnili společné modlitby. Duchovní měl jednak povinnost vyučovat náboženství, ale také bdít nad učitelovými katechezemi a měl dávat učiteli návod k výkladu jednotlivých článků víry. Dvakrát do roka, obvykle o Velikonocích a na podzim, měl děti připravit ke svátosti smíření a posléze ve škole na Samčance odsloužit mši, při které děti přistoupile k přijímání. K jeho světštějším povinnostem patřila účast na školních vizitacích na obou školách, při nichž stejně jako školní inspektor děti vyzkoušel ze znalosti katechizmu. Ve škole na Samčance se obvykle vizitace kvůli přílišné odlehlosti neprováděly, ale ostravický farář měl povinnost čtvrtročně zasílat školnímu inspektorovi výkazy o chodu této soukromé arcibiskupské školy.³⁴

I přesto, že byla v Zadních horách vybudována tato nová škola, nemohly ji některé děti ze vzdálených pasek navštěvovat. Proto byl dle arcibiskupova rozhodnutí povinen zdejší učitel navíc docházet také do čtyř vyučovacích stanic v revírech Salajka, Baraní

a Kavalčanky, a to bez nároku na plat a stravu. Vyučování tak vypadalo následovně: dva týdny učitel vyučoval ve škole na Samčance a po další čtyři týdny docházel do čtyř vyučovacích stanic (každý týden do jedné z nich). Konkrétně se jednalo v revíru Salajka o stavení pasekáře Mužného a nově také o stavení Ignáce Červenky, kde se scházely děti od 14 pasekářů. V revíru Salajka byla také další vyučovací stanice ve stavení pasekáře Tružika a nově také ve stavení Jiřího Tužného, kam docházely děti od 20 pasekářů. V revíru Kavalčanky se vyučovalo ve stavení pasekáře Tkáče a nově také ve stavení Adama Rakovského, kam docházely děti od 7 pasekářů. V revíru Baraní se vyučovalo ve stavení pasekáře Krasuly, kam docházely děti od 20 pasekářů. V těchto stanicích se tedy konalo vyučování vždy jen jednou za šest týdnů (!).³⁵ Jan Máčalík však toto arcibiskupovo nařízení příliš nerespektoval a vyučoval jen ve škole na Samčance. V březnu 1831 proto konzistoř rozhodla snížit zdejšímu učiteli jeho dosavadní deputát a pohrozila úplným zastavením jeho vyplácení. V květnu 1831 však arcibiskup rozhodl Janu Máčalíkovi opět vyplácet celou výši jeho deputátu, neboť ten opět už měsíc excurrendo vyučoval také v určených stanicích. Celá věc byla uzavřena vystavením nového jmenovacího dekretu pro Jana Máčalíka 30. ledna 1832, který mu zaručoval všechny dávky v plné výši.³⁶

Škola na Samčance sice nebyla ve srovnání se školou u kostela pouze vzdělávacím střediskem, ale plnila zejména funkci, kvůli které byla olomouckým arcibiskupem založena, a to funkci náboženského střediska v oblasti Zadních hor. Tato škola byla také na poměrně dlouhou dobu jedinou školou pro děti pasekářů z ostravické farnosti usazených hluboko v horách. Další škola byla zřízena až roku 1875 v Bílé, do níž však stejně docházel ještě deset let vyučovat učitel ze školy na Samčance, Jan Vojna.

Poznámky:

1. Šafránek, Jan: Školy české. Praha 1913, s. 140.
2. Tito komisaři byli státem placení úředníci, kteří dostávali ročně 600 tolarů služného a 150 tolarů cestovného ze školního fondu. V hodnotě byli postaveni na roveň politickému krajskému komisaři a byli podřízeni

- krajskému hejtmanovi. Byli dosazováni veřejným konkurzem. Při něm se po kandidátovi vyžadovala dvojí způsobilost. Jednak pedagogická a metodická a také způsobilost jednat s krajskými úřady, s vrchním školním ředitelstvím, s guberniem aj. Viz: Tamtéž, s. 166.
3. Běžící školní rok měl být dle možnosti ukončen včetně závěrečných zkoušek dříve, aby zůstaly školní prázdniny alespoň čtyři týdny. Příští školní rok měl být totiž zahájen už v říjnu 1786 a měl skončit v červnu 1787, čímž mělo být opět zavedeno vyučování v řádné době trvání deseti měsíců. Viz: Státní okresní archiv (dále jen SOkA) ve Frýdku-Místku, fond Farní úřad Metylovice (dále jen FÚM), inv.č. 96, sign. X b. Cirkulář je datován k 29. květnu 1786.
 4. V únoru 1812 bylo hukvaldskému vrchnostenskému úřadu oznámeno, že kostely, které jsou pod patronátem náboženského fondu (jednalo se o Čeladnou, Fryčovice, Hrabovou, Zábřeh a Ostravici), jsou velmi ochuzovány tím, že musejí platit 3 zlaté vídeňské měny inspektorovi při školních vizitacích. Tyto kostely se proto dostávají do dluhů. V březnu 1812 hukvaldský vrchnostenský úřad stav věci prošetřil a zaslal moravskoslezskému guberniu žádost o řešení tohoto neutěšeného stavu. Dne 28. srpna 1812 gubernium rozhodlo o zproštění platit školnímu inspektorovi tuto dávku, kterou mu napříště měl vyplatit komorní celní úřad. Viz: SOkA ve Frýdku-Místku, fond Děkanský úřad Místek (dále jen DÚM), inv.č. 60.
 5. Lněničková, Jitka: České země v době předbřeznové. Praha 1999, s. 402-403.
 6. Zemský archiv v Opavě, pobočka v Olomouci (dále jen ZAO, Olomouc), fond Arcibiskupská konzistoř v Olomouci (dále jen ACO), kniha č. 215. Velmi cenný překlad latinských zápisů o učitelských platech přinesl ve svém článku Plotěný, Vojtěch: Něco o platech učitelských v XVII. Století. Časopis Matice moravské 18, 1894, č. 4, s. 354. V článku jsou však uvedena chybně jednotlivá folia a u některých lokalit se autor dopustil nepřesností v překladu.
 7. Hurt, Rudolf: Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí. 1946, s.347. Strojopis uložen v SOkA ve Frýdku-Místku pod signaturou R 347, dva díly.
 8. Gregor Wolný uvádí rok 1789, ale neopírá tento údaj o žádný pramen, proto se jedná pouze o jeho domněnku. Viz: Wolný, Gregor: Die Markgrafschaft Mähren. Topographisch, statistisch und historisch geschildert I. prerauer Kreis. Brünn 1835, s. 161. František Linhart klade její vznik až kolem roku 1800, viz: Linhart, František: Místecký okres, Vlastivěda moravská. Brno 1915, s. 210, stejně tak Václav Krpeš, viz: Krpeš, Václav a kol.: Z historie obce Ostravice. Ostravice 1999, s. 89.
 9. SOkA ve Frýdku-Místku, fond Farní úřad Ostravice (dále jen FÚO), inv.č. 42.
 10. SOkA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 3. Jedná se o inventář školní budovy č.p. 37, pořízený při odchodu učitele Josefa Vaverky z Ostravice. Inventář je datován k 10. září 1815.
 11. V listu byly zmíněny požadavky na opravu obou budov (Reperatur der beiden Gebäude). Je však nepravděpodobné, že by měla ostravická triviální škola dvě budovy, proto se domnívám, že se jednalo o hospodářskou budovu

- patřící ke škole.
12. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 60. Jedná se o školní podací protokoly. Dne 25. února 1811 informoval přerovský krajský úřad místeckého děkana, že žádosti hukvaldského úřadu byly zaslány k projednání moravskoslezskému guberniu už 26. září 1810, ale dosud se čeká na jeho vyjádření. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 1. V březnu 1811 krajský úřad oznámil totéž ostravickému učiteli. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 60.
 13. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 3. , tamtéž fond DúM, inv.č. 76, sign. I, č.k. 2. a tamtéž, fond DúM, inv.č. 60.
 14. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 76, sign. I, č.k. 2.
 15. K 14. listopadu 1808 je uvedeno jméno Jana Michny, další jména dětí následují až s několikadenním zpožděním. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond Obecná škola v Ostravici (dále jen OŠ), inv.č. 3.
 16. SOKa ve Frýdku-Místku, fond OŠ, inv.č. 168. V matrice jsou mimo jiné uvedeny děti zdejšího učitele Josefa Vaverky. Syn Konstantin Vaverka, narozený v roce 1802, se poprvé školního vyučování zúčastnil 3. března 1809.
 17. Jednalo se zřejmě o učebnici od Františka Tomsy s názvem Uvedení k české dobropisebnosti, k užívání českých škol v cýsařsko-královských zemích.
 18. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 89, sign. VII, č.k. 5. Jedná se o stav školy v Ostravici.
 19. Prezentující se, v tomto případě Michael Máčalík, musel ohlásit příslušnému děkanovi, že užil svého práva a předložil mu vlastnoručně napsanou žádost doloženou vysvědčením o způsobilosti a listinou vydanou od prezentátora. Po schválení děkana byla požádána příslušná konzistoř o schválení. Poté vydala jmenovací dekret, který byl prezentujícímu předán příslušným děkanem. Viz: Šafránek, Jan: Školy české. Praha 1913, s. 221.
 20. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 60. To protože presentační právo na triviální školy na hukvaldském panství náleželo místní vrchnosti, bez jejíhož svolení nesměl učitel svévolně opustit své místo.
 21. Josef Vaverka v konkurzu zvítězil před druhým uchazečem o místo na zdejší škole, Františkem Krajíčkem. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 60.
 22. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 60.
 23. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 6. List je datován k 27. prosinci 1815. Jeho jmenovací dekret byl opět potvrzen 5. srpna 1825. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 8. List je datován k 19. září 1825.
 24. SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 89, sign. VII, č.k. 5. Jedná se o Výkaz učitelů.
 25. Od obce dostal 44 zlatých, za varhanickou službu v kostele 2 zlaté, ze štolových poplatků (za hraní při svatbách a pohřbech) mu náleželo 7 zlatých a ze školního fondu 55 zlatých 38 krejcarů. Viz: SOKa ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 4. Jedná se o fassi obecné školy

- v Ostravici.
26. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 4 a 5.
 27. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 60. Jedná se o školní podací protokoly.
 28. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 2, 9, 10 a 21.
 29. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 12. List je datován k 14. prosinci 1829. Dekretem z 25. ledna 1830 bylo stanoveno, že po ukončení výstavby školy v Samčance bude zrušeno dosavadní vyučování excurrando z Ostravice a docházejícímu učiteli (ambulierenden Lehrer) Janu Máčalíkovi bude odebrán jeho ustanovující dekret, který mu bude nahrazen novým dekretem na školu na Samčance. Viz: SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 14.
 30. Zde se dopustili nepřesností jak Gregor Wolný, tak i Václav Krpeš, kteří datují dokončení stavby školy na Samčance už do roku 1829. Viz: Wolný, Gregor: Kirchliche Topographie von Mähren III. Olmützer Erzdiöcese. Brünn 1859, s.124, Krpeš, Václav a kol.: c.d., s. 93.
 31. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27. Jedná se o Výkaz o škole na Samčance, datováno k 31. lednu 1831.
 32. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 13. Zároveň bylo stanoveno, že výnos z pole mu nebude za rok 1830 poskytnut, protože na Samčance ještě nebydlel.
 33. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 11. List je datován k 10. srpnu 1829.
 34. Těchto soukromých arcibiskupských škol bylo k roku 1836 v olomoucké arcidiecézi celkem 9. Viz: ZAO, Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv.č. 2705, sign. I2, č.k. 1117.
 35. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27. Jedná se o Výkaz o škole na Samčance, datováno k 31. lednu 1831. Opis tohoto výkazu se nachází také v Zemském archivu v Opavě, pobočka v Olomouci, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků v Kroměříži.
 36. SOKA ve Frýdku-Místku, fond DÚM, inv.č. 127, č.k. 27, fol. 16, 17 a 22.

KATOLICKÁ AKCE NA FRÝDECKO-MÍSTECKU

Petr Juřák

Vnitřní politický vývoj Československa po druhé světové válce se utvářel jednak na základě zkušeností z doby před vypuknutím této války, jednak z celkové politické situace ve světě. Se zánikem Německa jako nepřitele zmizel společný protivník, už tady nebyl někdo, „kdo byl zlý“. Proto bylo jen otázkou času, kdy se aliance různorodých vítězných mocností rozpadne a ze spojenců se stanou soupeři. Západní mocnosti i Sovětský svaz si začali vytvářet sféry svého vlivu, které se de facto kryly s dobytým územím. Československo patřilo po této stránce Sovětskému svazu, neboť bylo z větší části osvobozeno právě jím. Komunisté zde měli značnou popularitu, volby v roce 1946 vyhráli, postupně začali ovládat domácí politickou scénu, ale aby ovládli celou společnost, k tomu potřebovali získat absolutní moc. To se jim podařilo převratem v únoru 1948, Československo se tak stalo plnohodnotným sovětským satelitem.

Politické strany jako takové byly pod kuratelou komunistů. Jedinými institucemi, které si zachovaly určitou nezávislost, byly církve, z nichž největší byla katolická. Komunisté ji považovali za nebezpečnou politickou sílu a podle toho se rozhodli také jednat. Zpočátku se snažili podřídit si církev dohodou s biskupy. Jednání začala v březnu 1948, kdy byly utvořeny delegace Ústředního akčního výboru Národní fronty a církve, jejichž první schůze se konala v květnu, do voleb, které se konaly 30. května, se sešly ještě další dvě. Došlo k dohodě např. na přeložení svátku Božího těla z 30. na 27. květen a finančního zabezpečení duchovních a laiků státem, arcibiskup Josef Beran však zakázal politickou činnost knězi Josefu Plojharovi pod pohrůžkou jeho suspenze. Jednání pokračovala i po volbách, v červnu však byla přerušena. K jejich obnovení došlo na začátku roku 1949, iniciativa tentokrát vyšla ze strany církve, jejímž cílem bylo uzavření přijatelné dohody se státem. Po incidentu na biskupské konferenci ve Starém Smokovci v březnu 1949 však byla další jednání se státem přerušena. Skončilo tak období, ve kterém byla církev ještě

relativně rovnocenným partnerem. Na obou stranách získali rozhodující slovo odpůrci dohody, v řadách komunistů tento směr představoval Alexej Čepička, na církevní straně to byl arcibiskup Beran. Stoupenci otevřeného konfliktu počítali s tím, že si plně podřídí církev, ta si naopak myslela, že její postavení v případném střetnutí není zcela beznadějně. V dubnu 1949 předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa schválilo změnu oficiální státní politiky ve vztahu k církvi. Cílem zůstalo vytvoření národní katolické církve, měnily se však prostředky a cesta k nim. Byla vytvořena církevní komise ÚV KSČ, tzv. „šestka“, která byla pověřena řízením boje proti církvi. Byla také provedena řada administrativních opatření, např. likvidace veškerého církevního majetku, zrušení církevních škol a likvidace katolických spolků.¹

Vyhlášení Katolické akce

Mimořádný význam přisuzovali komunisté vyvolání hnutí uvnitř katolické církve, které by bylo proti Vatikánu a biskupům. Byl také stanoven postup vytvoření hnutí, který předpokládal uměle rozpoutanou kampaň. Řešila se i otázka pojmenování hnutí, nakonec byl použit (a zneužit) starší název Katolická akce.²

„Církevní šestka“ schválila plán založení Katolické akce na své první schůzi, která se konala 30. dubna 1949, a jako její nejbližší úkol stanovila připravit velké „národní poutě“ na Velehradě a Děvíně, kde by mše sloužili „pokrokoví kněží“³ za účasti členů vlády. Přípravou KA se zabývaly další tři schůze „církevní šestky“, které se konaly 11. května, 18. května a 1. června. Bylo na nich mimo jiné schváleno, že oficiálním tiskovým orgánem Katolické akce budou Katolické noviny a že se ustavující shromáždění Katolické akce bude konat 10. června v Praze. Bylo také rozhodnuto, že na tomto shromáždění bude zvolen výbor KA, o dva dny později by pak vyšlo první číslo Katolických novin, na jehož stránkách by bylo zveřejněno programové prohlášení KA podepsané všemi členy přípravného výboru. Byly také schváleny hlavní body tohoto prohlášení, týkaly se uznání papeže jako hlavy

církve, ale ne Vatikánu jako činitele mezinárodní politiky, otázky kapitalismu a socialismu a poměru církve ke státu.⁴

O státní Katolické akci se dozvěděli biskupové, kteří se jí zabývali na konferenci 7. června v Olomouci. V oběžníku duchovenstvu označili tzv. Katolickou akci za hnutí schismatické a účast na ní se rozhodli stíhat církevními tresty.⁵ V memorandu vládě pak vyjádřili ochotu k jednání se státem za předpokladu, že budou splněny určité podmínky, např. že vláda uzná duchovní pravomoc římského papeže jako nejvyšší hlavy církve ve věcech náboženských a církevních, bude odvolán výnos ministerstva vnitra ze dne 9. června 1949 o omezení svobody shromažďovací a spolkové a výnos krajským a okresním velitelstvím Státní bezpečnosti o postupu vůči církvi římskokatolické, budou zrušeny zákazy exercicií a jiných náboženských úkonů atd.⁶

Předsednictvo ÚV KSČ se přípravou KA zabývalo 8. června. Uložilo krajským sekretářům sbírat další podpisy duchovních na prohlášení KA k rozšíření základny celé akce. Z lidí, kteří už vyjádřili souhlas s KA, měly být uveřejněny jen podpisy těch, kteří souhlasili s obsahem provolání.⁷

V dopoledních hodinách 10. června se narychlo sešla „církevní šestka“, která jednala o tajné biskupské konferenci, konané 7. června, o jejím memorandu vládě a o následné schůzi arcibiskupa Berana a dalších čtyř hodnostářů s vatikánským chargé d'affaires Januariem Verolinim, na které hodnotili poslední opatření a zejména KA a dohodli se prý, že exkomunikují osm „pokrokových kněží“, u kterých předpokládali, že se stanou funkcionáři KA. „Církevní šestka“ se proto rozhodla sestavit výbor KA bez kněží, ti se měli zúčastnit KA pouze tím, že na důkaz souhlasu podepíší programové prohlášení.⁸

Ustavující konference KA se konala 10. června 1949 v Obecním domě v Praze. Zúčastnilo se jí více než 300 osob, z toho 68 kněží, kteří schválili Prohlášení KA a zvolili ústřední výbor v čele s režisérem Národního divadla Ferdinandem Pujmanem.⁹ V Prohlášení je papež uznáván jako viditelná hlava církve a autorita ve věcech víry, kapitalismus je odsouzen jako protikřesťanský a hříšný, naproti tomu ideály socialismu jsou ztotožňovány s křesťanským světovým názorem. Bylo také

vysloveno politování nad tím, že dosud nedošlo k dohodě mezi církví a státem, což se hnutí bude snažit napravit. Jako hlavní úkoly KA bylo stanoveno zintenzívnění náboženského a mravního života v církvi a prohloubení spolupráce mezi laiky a kněžími, zabezpečení náboženské výchovy dětí, rozšiřování katolického tisku, zajištění údržby kostelů a provozování náboženského kultu, úsilí o rozšíření činnosti Charity, vyřešení poměru státu a církve v duchu soužití.¹⁰ Ze shromáždění vzešel požadavek zřídit v krajích a okresech výbory KA, vydávat Katolické noviny jako orgán hnutí a pořádat na památných místech spojených s cyrilometodějskou tradicí národní poutě. Byly vyslány delegace k biskupům, kterým tlumočily požadavek na dohodu s vládou, a k prezidentovi, kterému odevzdaly prohlášení věrnosti českých a slovenských katolíků.¹¹

Ještě téhož dne obdrželi krajští tajemníci KSČ a Národní fronty ze svých ústředí pokyny pro získávání podpisů kněží na Prohlášení KA. Ve směrnici ÚAV NF je stanoven požadavek, aby byli duchovní navštěvováni dvojicemi funkcionářů, kteří jim vhodnou formou předloží k podpisu Prohlášení KA. Jména, hodnosti a bydliště kněží, kteří tak učinili, měla být okamžitě oznámena církevnímu oddělení generálního sekretariátu ÚAV NF. Podpisy laiků nebyly pokládány za důležité.¹² Pro získávací akci měly být dány k dispozici nejvýznačnější osoby v okrese a všechny prostředky (auta, benzín atd.). Měly být také provedeny opětovné návštěvy kněží, které však měli vykonávat hlavně nekomunisté (pokud možno členové lidové strany), ke zvýšení tlaku na příslušného faráře měly být organizovány i deputace občanů z řad věřících a provedena podpisová akce.¹³ Kněží k těmto aktivitám zaujímal většinou rezervované stanovisko s tím, že čekají na vyjádření svých církevních představených.¹⁴

Od 12. června byla v tisku uváděna jména duchovních, kteří Prohlášení podepsali. Oficiální počet podpisů byl 1770, interní kolem 1500, tisk zveřejnil přes 1000 jmen. Podle interní informace KSČ podepsalo do 16. června 16% kněží, 16,2% vyslovalo ústní souhlas, 11,2% se postavilo rozhodně proti a 56,6% se nevyjádřilo. Komunistům hned od počátku křížila plány církevní hierarchie, už 10. června se konaly ve všech diecézích porady ordinářů

s vybranými kněžími o dalších krocích. Církevní představitelé se pak snažili prostřednictvím osobních posílů, vikářů, děkanů i telefonicky odvracet jednotlivé duchovní od podpisu Prohlášení KA.¹⁵

15. června se konala v Praze tajná biskupská konference, která schválila návrh pastýřského listu známého pod názvem „Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodinu velké zkoušky“. Tzv. KA je zde prohlášena hnutím rozkolným, a proto účast a spolupráce s ní musí být stíhána církevními tresty, její inspirátoři a svolavatelé jsou z tohoto důvodu exkomunikováni. Ta se však nevztahuje na většinu kněží, protože Prohlášení KA podepsala oklamána a pod nátlakem a zachovává oddanost církvi a biskupům, což mnozí soukromě i veřejně prohlásili. Každý pokus o zakládání diecézních, krajských, okresních nebo farních tzv. KA je církevně zakázán, všichni duchovní i laici, kteří se jich zúčastní, vstoupí do jejich výborů anebo přijmou nějaké funkce, budou vyobcováni z církve. Katolické noviny jsou označeny za nekatolické a tudíž je jejich četba, přechovávání a rozšiřování zakázáno. List se vyslovuje pro dohodu s vládou, pokud budou splněny podmínky formulované na konferenci konané 7. června, a připojuje k nim ještě požadavek, aby vláda nepodporovala tzv. KA a neposkytovala jí státní záštitu.¹⁶ Pastýřský list byl čten v kostelech 19. června. Na nátlak funkcionářů, kteří navštěvovali duchovní a žádali od nich slib, že nebudou list číst, a bezpečnostních orgánů, které na pokyn ministerstva vnitra upozorňovaly kněze, že rozšiřování obsahu listu zakládá skutkovou podstatu trestného činu, ho nakonec přečetla pouze třetina kněží. Pro nedostatek času se stalo, že toto upozornění nedostali všichni kněží, a proto byl pastýřský list v některých kostelech věřícím přečten. Četli ho však i kněží, kteří upozornění byli, a tím se podle komunistů dopustili porušení zákona. Z příkazu ministerstva vnitra byly ustaveny komise k vyšetření těchto záležitostí, skládaly se z předsedy okresního národního výboru (ONV), bezpečnostního referenta ONV a z úředníka pověřeného vyřizováním kultových záležitostí ve školském referátu ONV. Tato komise měla vyslechnout všechny kněze, kteří pastýřský list uváděli jakýmkoliv způsobem ve známost, a pak rozhodnout o jejich případném postihu. Těm

kněžím, kteří nebyli předem upozorněni a oběžník četli, byla udělena výstraha, ti, kteří přes upozornění veřejnými orgány oběžník četli, byli potrestáni pokutou od 500 do 5000 Kčs, a proti těm kněžím, kteří přes upozornění oběžník četli a jeho obsah komentovali, anebo ho komentovali, aniž by jeho přímý obsah četli, bylo podáno trestní oznámení.¹⁷

Na Frýdecko-Místecku proběhl výslech kněží, kteří list četli, 24. června.¹⁸ Protokol byl sepsán s 11 duchovními, jmenovitě Janem Rajnochem z Vratimova, Stanislavem Dubinou z Kozlovic, Vencelem z Janovic, Nikelem ze Sedlišť, Josefa Bukovanem z Bruzovic, Biolkem z Lískovce, Karlem Blahutem, Krečmerem, Evženem Štulou a Sýkorou z Frýdku a Zdislavem Škrabalem z Místku. Jejich reakce na sdělení, že porušili zákon, byly různé. Kněží většinou uváděli, že list četli svobodně, protože jejich nadřízenými co do víry a mravů jsou biskupové a ne státní orgány.¹⁹

Biskupové nelenili a sestavili v tajnosti nový pastýřský list, ve kterém stručněji zopakovali v podstatě to, co obsahoval ten první. List byl kněžím doručen tak, aby ho mohli číst 26. června. Připravila se i státní moc, její lidé byli přítomni na všech kázáních. Někde to byli členové akčních výborů Národní fronty, jinde příslušníci Sboru národní bezpečnosti nebo komunisté. Zjistili, že ve většině kostelů byl pastýřský list čten, většinou bez jakéhokoliv komentáře. Přesto ale dospěli k závěru, že čtení prohlášení vyvolalo u věřících rozhořčení proti vládě a straně. Věřící totiž prý dospěli k názoru, že je na nich páchán podvod. Navíc určitou roli hrály i informace, že komunisté vyvolali náboženský boj, aby se zmocnili zlatých kalichů a monstrancí, protože jim chybějí peníze pro zahraniční obchod. V několika případech si však faráři neodpustili různé poznámky. Bukovan z Bruzovic řekl, že komu se prohlášení nelíbilo, má opustit kostel a ještě otevřenější byl neznámý kněz, který konal bohoslužbu ve Starém Městě. Ten prohlásil, že na kněží a biskupy je dělán nátlak, papež je osočován v rozhlase a na schůzích a katolíci mají stát pevně na svých pozicích, protože to je jejich životní zkouška.²⁰ Celkově ale čtení tohoto pastýřského listu nevyvolalo mezi obyvatelstvem žádný zvláštní ohlas, jak se původně očekávalo, a proto se předsednictvo

ÚV KSČ rozhodlo jeho čtení, i případných dalších oběžníků, už nijak neomezovat.²¹

Založení, průběh a zánik Katolické akce na Frýdecko-Místecku

Na schůzi předsednictva ÚV KSČ konané 20. června 1949 byl schválen návrh na vytvoření krajských a okresních výborů KA. Tyto výbory měly být složeny ze známých katolických laiků, ne z kněží, ale ti měli být pozváni na ustavující schůze výborů KA a na nich také promluvit.²²

Ustavující krajská konference Katolické akce se konala 16. července 1949 v sále Národního domu v Ostravě. Přípravy na tuto akci byly opravdu velkolepé. Proběhla slavnostní dekorace sálu, propagace probíhala plakáty, v tisku i rozhlase, navíc byla zajištěna i přítomnost ostravského rozhlasu, aby byl průběh jednání přiblížen také lidem v domácnostech. Pořadatelskou službu tvořilo 50 osob, k ruce byli také příslušníci SNB a StB. Už dopředu bylo naplánováno, kolik má dorazit účastníků z jednotlivých okresů²³ a kdo má být navržen na členy předsednictva. To mělo být složeno ze 17 členů KSČ, 10 bezpartijních, 2 lidovců a 1 socialisty.²⁴

Ustavující konference Katolické akce v místeckém okrese²⁵ se konala 30. července 1949²⁶ a byli na ni přítomni i členové ONV, okresního akčního výboru NF a okresního výboru KSČ.²⁷ Na konferenci bylo pozváno i 19 kněží, ti však většinou nepřišli. Přesto se konference zúčastnilo přes 1000 lidí. Tento velký počet byl zajištěn díky účasti dělníků z místních podniků.²⁸ Celkem měl okresní výbor KA 12 členů, ze složek Národní fronty v něm byly dvě členky Rady žen a po jednom lidé z ORD, Československého červeného kříže, Československého svazu mládeže, Revolučního odborového hnutí, Svazu československo-sovětského přátelství, Jednotného svazu českých zemědělců, Sokola, KSČ, ČSL a ČSS.²⁹ Přesné složení prvního výboru Katolické akce místeckého okresu není známo, víme však alespoň jména několika z nich: Ludvíka Neckáře, Josefa Polomského, Bednářové a Josefa Teindla.³⁰

Krajský výbor Katolické akce v Ostravě si od činnosti místecké okresní složky sliboval velmi mnoho. Ve Frýdku se totiž nacházela bazilika Navštívení Panny Marie, která byla velmi významným

poutním chrámem. Poutníci přicházeli nejen z nejbližšího okolí, ale také z jiných částí Slezska, z Hané a ze Slovenska. Okresní výbor KA se však až do září 1949 ani jednou nesešel, a tak se čekalo, až se jeho předseda vrátí ze zahraničí a jeho činnost konečně rozjede. Právě na agilnost předsedy se velmi spoléhalo a ten se snažil představy vyššího vedení nezklamat. Ještě v září se uskutečnily dvě schůze okresního výboru KA v Místku. Druhé schůze výboru KA, která se konala 19. září 1949, se zúčastnil i tajemník KV KA v Ostravě Štěpán Kolda. Chtěl tak dát najevo, že na kraji mají velký zájem na dalším rozvoji tohoto okresního výboru KA. Na schůzi bylo přítomno 10 členů výboru, ale ne všechno mělo hladký průběh. Přes opakované volby se nedařilo obsadit funkci tiskového důvěrníka, a tak se nakonec členové výboru dohodli, že pro tuto pozici bude navržen ke kooptaci nový člen.

Určité problémy v činnosti pokračovaly i později. Na krajské konferenci konané 8. října 1949 v Ostravě bylo usneseno, že se ve všech okresech mají do 29. října uskutečnit okresní konference KA za účasti široké veřejnosti. Tyto konference měly být přípravou na celostátní konferenci KA konanou v listopadu v Praze. Do 15. října se měla na okresech uskutečnit porada funkcionářů OV KA s tajemníkem OAV NF a naplánovat místo, čas a program konference. Propagace měla být zajištěna plakáty, hlášením místního rozhlasu, spoluprací s politickými stranami, průmyslovými podniky a masovými organizacemi. Na těchto konferencích měly být projednány tři záležitosti: nové církevní zákony, plán distribuce Katolických novin³¹ a volba delegátů na celostátní konferenci. Na uskutečnění těchto konferencí byl kladen značný důraz, tam, kde by to bylo nutné, mělo dojít k doplnění a reorganizaci okresního výboru novými a spolehlivými lidmi. V Místku se měla tato konference konat 22. října v Českém domě, nakonec se však nekonala a byla odložena až na 20. listopad. I to bylo důkazem určité stagnace a neochoty provádět další aktivní činnost.³²

Činnost okresních výborů KA stanovoval krajský výbor a v podstatě se neustále omílalo totéž, jen se měnily termíny, do kdy se to má splnit. Na základě usnesení krajského výboru KA z 24. listopadu 1949 měl každý člen okresního výboru KA

do 20. prosince získat nejméně 5 odběratelů Katolických novin, dále měly okresní výbory do téhož data přednést nejméně 4 projevy a spojit to se založením nových místních výborů KA, zasílat články na KV KA, který by je evidoval a nabízel tisku, podílet se na přípravě slavnostních vánočních bohoslužeb a hromadně se na nich účastnit, získat pomoc okresních složek Rady žen, hasičů, ROH, Sokola, Československého červeného kříže, Svazu bojovníků za svobodu, Československého svazu mládeže a Jednotného svazu českých zemědělců při získávání odběratelů Katolických novin a organizování projevů. Po schůzi KV KA 20. října 1949 byly okresní výbory KA vyzvány, aby ozdobily hroby krasnoarmejců. Kromě toho měli být kněží požádáni, aby celebroidali mše za katolické duchovní umučené v koncentračních táborech.³³

Na krajské konferenci KA konané v Ostravě 14. ledna 1950 byl schválen pracovní plán na rok 1950. Mělo dojít k dobudování organizace³⁴, dále měla být propracována a rozšířena práce, zvláště v obcích, podporováno plnění pětiletky na závodech, zlepšena propagace KA a rozvinuta spolupráce s národními výbory a akčními výbory NF. Toho mělo být dosaženo reorganizací a doplněním krajského výboru a okresních výborů. Potřebné lidi měl doporučit církevní referent ONV po poradě s tajemníkem OAV NF. Reciprocita mezi KA a lidovou správou měla být zaručena přítomností členů ONV na schůzích OV KA a naopak. Ve větších farních obcích měly být zřízeny místní výbory KA. Celkem mělo být v kraji zřízeno nejméně 64 MV KA, v místeckém okrese pak 5 MV KA.³⁵ Na zakládání místních výborů se měly podílet okresní výbory KA ve spolupráci s újezdními tajemníky. Kromě toho měli být zajištěni ve všech farních obcích důvěrníci nebo zřízeny přípravné výbory KA. Při místních a okresních výborech měly být založeny pracovní odbory, které by prováděly stanovené úkoly. Chrámový odbor měl zorganizovat nejméně 2 brigády, liturgický nejméně 1 pouť, školský se měl aktivně zúčastnit všech schůzí rodičovského sdružení, tiskový odbor měl získat co nejvíce odběratelů Katolických novin, kinematografický odbor měl zorganizovat návštěvu alespoň 4 filmů, charitativní odbor měl pečovat o nejméně jeden azylový případ, rozhlasový

odbor měl uspořádat poslech nejméně 4 přednášek a mravnostní měl být ve stálém styku s osvětovou radou a lidovými orgány. Dále měly okresní výbory uspořádat ve větších průmyslových podnicích projevy „vlasteneckých kněží“ na téma „Víra a práce“ s výzvou ke zvýšení pracovní výkonnosti v pětiletce. Každý OV KA měl zorganizovat nejméně 4 okresní konference nebo veřejné projevy za účasti široké veřejnosti.

Další aktivity na sebe nenechaly dlouho čekat. Do července 1950 se ve všech okresech ostravského kraje uskutečnily veřejné projevy na téma „Církev v lidové demokracii“ s uvedením hlavních zásad programu KA a následnou diskusí. Mezi nejvíce navštívené projevy patřily ty, které se konaly v Lískovci a ve Frýdku.³⁶ Katolickou akcí byla podchycena i pouť na Prašivou, která se konala 18. června. Navíc se plánovalo, že na přelomu července a srpna budou svolány pracovní schůze OV KA, aby nerušily žně. Tématem těchto schůzí měla být „Žena v Katolické akci“ a hlavní účast měly zajistit členky Rady žen.

Do ledna 1951 se konaly ve všech okresech ostravského kraje veřejné projevy na téma „Křesťanství a socialismus“ a „Vyšší formy zemědělského hospodaření z hlediska křesťanských nauk“. Celkem se všech těchto projevů zúčastnilo přes dva tisíce lidí a uspořádaly je téměř výlučně okresní výbory KA s jen malou pomocí OAV NF. Na těchto projevech aktivně vystoupili faráři Tvarůžek, Mžík a Baran, proběhla na nich živá diskuse o Jednotných zemědělských družstvech a probíraly se i soudní procesy s církevní hierarchií. Překvapivě byly přijaty jako pozitivní rys a naopak bylo konstatováno, že tresty byly ještě mírné. V Místku přednesli projev za účasti 400 věřících zástupce Ústředního výboru KA v Praze Beneš a farář Tvarůžek. Navíc byla z tohoto projevu odeslána rezoluce státnímu soudu v Praze na podporu soudních procesů.³⁷ Přesto si však státní orgány nedělaly moc velké iluze o Katolické akci a byla pro ně spíše přítěží. Svědčí o tom zpráva církevního tajemníka KNV Macha, kterou sepsal pro KAV NF 21. července 1951. Konstatoval v ní, že KA sice přežila, ale kněží ji nemají rádi. Navíc konference KA působí vždy dojemem fiaska, ale z politických důvodů není možné Katolickou akci zastavit. Znamenalo by to totiž satisfakci všem,

kteří byli proti ní. KA podle něj už nemá naději na masové rozšíření a nemá smysl ji uměle stavět na nohy nebo propagovat. KA by proto měla pokračovat jako dosud, tedy pomocí důvěrníků pronikat do nejbližšího okolí farářů a drobnými úsluhami (výpomoc při úpravách či opravách kostela, opatřování drobných bohoslužebných předmětů, individuální pořádání duchovních koncertů při bohoslužbách nebo jiných příležitostech) je buď zavazovat k vděčnosti nebo je kompromitovat v očích věřících a jiných duchovních že to či ono přijal z rukou KA.

Na schůzi užšího předsednictva KV KA 21. září 1951 padl návrh, aby během října došlo k oživení činnosti OV KA a místních důvěrníků tak, aby byli připraveni k akci – doslova k mobilizaci – během 24 hodin.³⁸ Kdy došlo k likvidaci resp. kdy přestal OV KA v Místku vyvíjet svoji činnost, není přesně známo. Aktivní byl ještě v říjnu 1951. 3. října se totiž konala schůze krajského výboru KA v Ostravě, na které byl přítomen i zástupce místeckého okresu Vojtěch Bača. Konstatoval, že navázal dobré kontakty s farářem Vilémem Tvarůzkem z Chlebovic a jiného kněze, tentokrát z Janovic, získal pro vedení účetnictví v JZD. Báča vůbec patřil mezi agilnější členy OV KA, v té době se např. zavázal, že absolvuje 3 přednášky na téma „Náboženství v SSSR“ a že převezme patronát nad OV KA v Českém Těšíně, který nebyl moc funkční. Poslední schůze OV KA v Místku, o které máme informace, se uskutečnila 13. října 1951 v zasedací síni ONV.

Krajské sekretariáty KA však fungovaly nadále, i když v roce 1952 došlo k jejich reorganizaci a sloučení. Z dosavadních 13 krajských bylo utvořeno 6 oblastních sekretariátů. Pro kraje Olomouc, Ostrava a Gottwaldov byl vytvořen sekretariát v Olomouci. Touto reorganizací nebyla sice dotčena dosavadní struktura KA, zůstaly místní, okresní i krajské výbory KA, ve skutečnosti to však znamenalo postupný zánik Katolické akce.³⁹ Činnost KA se pak omezovala už jen na agitace pro vstup do JZD, na činnost při rozvíjení správných osevů, účasti při podzimních pracích, zajišťování krmné základny, rozvíjení nadšení nad výsledky žní, nad sklizní brambor a cukrovky, při zlepšování československo-německého přátelství a v neposlední řadě pak

ve výzvě katolickým matkám, aby jejich děti sběrem mandelinky bramborové pomohly při obraně proti zlu a válce (!!!).⁴⁰

Poznámky:

1. Kaplan, K.: Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno 1993 (Dále jen Kaplan, 1993).
Vaško, V.: Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po 2. světové válce II., Praha 1990 (Dále jen Vaško, 1990).
Charouz, J. Z.: Biskup – vyznavač. Josef Karel Matocha 1888-1961, Olomouc 1991.
Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951, I. („Církevní šestka“ duben 1949-březen 1950), vydd. Bulínová, Marie – Janišová, Milena – Kaplan, Karel, Brno 1994 (Dále jen Církevní komise ÚV KSČ, 1994).
2. prosince 1922 vydal papež Pius XI. encykliku Ubi arcano Dei, kterou zřídil KA jako hnutí zdůrazňující účast laiků v životě církve. Mluvilo se v ní také o laickém apoštolátu, v němž laikové měli být oporou duchovního živilu v církvi, který sám na všechny úkoly nestačil. Mlýnský, J.: Národní fronta a církevní politika po Únoru 1948, Československý časopis historický, 1973, ročník 21, s. 851.
3. Pohnutky jednotlivých kněží, kteří patřili do skupiny komunistickým režimem označované jako „pokrokoví“ nebo „vlastenečtí“, byly různé. Zatímco u některých hrály určitou roli osobní ambice a snaha sebeprosadit se za každou cenu, u jiných to byly různé slabosti (např. pro peníze atd.), které byla státní moc ochotna jistým způsobem uspokojovat. Někteří kněží měli naopak nějaké morální škraloupky z minulosti, o kterých komunisté věděli, a tak si tyto kněze zavazovali tím, že to o nich nebudou rozšiřovat a naopak budou stíhat ty, kteří by se o něco takového pokusili. Apel na zůstání motivy hrál roli i při pokusu získat kaplana na Morávce Ferdinanda Otevřela. Ten odepřel podepsat protest proti platovému zákonu, který organizovala církev, protože potřeboval finance. Na osobní intervenci „vlasteneckého kněze“ Unger z Orlové mu pak byl přidělen motocykl, což byl první krok při snaze zavděčit si ho.
4. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 95-99, 130, 137-138.
5. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 150.
6. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 152-153.
7. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 154.
8. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 149.
9. Ustavující schůze výboru KA se uskutečnila 17. června. Bylo na ní zvoleno 15-ti členné předsednictvo, schváleno vyslat delegaci k biskupům, vytvořit krajské výbory KA se sekretariáty, organizovat přípravu na „národní poutě“ na Sázavě, Velehradě a Děvině a vydávat Katolické noviny jako orgán výboru KA.

Předsednictvo výboru KA:

předseda: Ing. Ferdinand Pujman, režisér Národního divadla
místopředseda: dr. Damián Kozma, presidiální šéf Fondu národní obnovy
generální tajemník: Vojtech Török, poslanec Národního shromáždění,
členpředsednictva Strany sľobody
zástupce generálního tajemníka: dr. Dionysius Polanský, místopředseda NS.

Další členové presidia:

Dr. Antonín Prokeš, poslanec NS za Československou stranu lidovou,
Božena Vohradská, bezpartijní, Sára Surányiová, obchodnice.

Další členové předsednictva:

Jan Niederle, poslanec NS, dr. Zdeněk Mollík, úředník, dr. Raimund Habřina,
profesor a spisovatel, Josef Obršlík, rolník, dr. Ján Žúrik, advokát a úředník
pověřenectva spravedlnosti, dr. Josef Kyselý, generální tajemník Strany
obrody, Pavol Polák, poslanec SNR, Jozef Gregorovič, funkcionář
Československého svazu mládeže.

10. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 154-158, s. 177-178.
- Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 155-157.
11. Vaško, 1990, s. 71.
12. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 155.
13. Z místeckého okresu bylo odesláno celkem 8 rezolucí na podporu Katolické akce. Jednalo se o katolické ženy z Hodoňovic (30 podpisů), občany z Krásné (31 podpisů), občany z Lysůvek (23 podpisů), věřící ze Soběšovic (34 podpisů), ženy z Pražma (36 podpisů), ženy z Dobratic (12 podpisů), ženy z Horních Domaslavic (58 podpisů) a ženy ze Zelinkovic (43 podpisů). Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 178, i. č. 291.7
14. Zemský archiv Opava, KAV NF Opava, pobočka Olomouc, KAV NF Olomouc, inv.č. 645, sign. IV b 115, kart. 100.
15. Kaplan, 1993, s. 80-82.
16. Biskupové prováděli exkomunikaci buď písemně s výzvou, aby předali faru knězi, který je nově ustanoven, anebo ústně prostřednictvím zvláštních důvěrníků. Na jiná místa, kde působili exkomunikovaní duchovní, byli vysíláni zvláštní poslové, kteří tamní obyvatele varovali před návštěvou bohoslužeb a doporučovali jim návštěvu v jiných kostelech. Někde kněží odmítali laikům posloužit církevními svátostmi. Ústřední sekretariát ÚV KSČ uložil nižším složkám zjišťovat, zda v tom kterém okrese nehrozí některému knězi exkomunikace, anebo zda se již neprovádí, v takovém případě měli být vyzváni, aby zůstali na svém místě, vykonávali svůj úřad dále a písemně protestovali proti své exkomunikaci. Měla jim být také zajištěna plná podpora a ochrana včetně bezpečnosti, pokud by byli vystaveni opatřeními církevní hierarchie nouzi, anebo bojkotování občany, měla jim být poskytnuta hmotná a finanční podpora. Proti těm, kteří na příkaz biskupů a ordinářů prováděli exkomunikaci, měli zakročit, a to tím způsobem, že zástupcem okresního národního výboru měli být vyzváni, aby do 24 hodin

- odvolali opatření proti postiženému knězi či laikovi, pokud by neuposlechli, měly jim být vyměřeny peněžité tresty, anebo zavedeno trestní řízení. To mělo postihnout nejen ty, kteří exkomunikaci vyslovili a neodvolali, ale i ty, kteří jakýmkoliv způsobem napomáhali jejímu provádění. ZA Opava, pobočka Olomouc, KAV NF Olomouc, inv. č. 645, sign. IV b 115, kart. 100.
17. ZA Opava, pobočka Olomouc, KAV NF Olomouc, inv. č. 652, sign. IV b 122, kart. 100.
 18. V místeckém okrese bylo v té době celkem 16 farností a 30 kostelů. Pastýřský list byl 19. června 1949 čten v 10 kostelech, ve třech čten nebyl a ve dvou byl komentován zákaz čtení. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 118, i. č. 213.
 19. Rajnoch nepovažoval obsah pastýřského listu za protistátní a tvrdil, že upozornění funkcionáře místního národního výboru nebral vážně, protože různí lidé mu dávají různá nařízení a přitom si je mnohdy vymýšlejí. Dubina si postěžoval, že mu bylo vyhrožováno vězením za to, že byl před 18 lety u socialistů, Vencel neviděl v pastýřském listu nic protistátního a pokládal ho za stanovisko biskupů k rozporné situaci, která nastala mezi vládou a církví. Nikel se ohrazoval, že se snažil spojit se svým biskupem, nedovolal se mu však. Protože tudíž neměl přímý zákaz, list přečetl. Bukovan sdělil, že list četl, protože mu to nikdo nezakázal a předseda MNV ho jen požádal ať čtení odloží o týden. Frýdečtí duchovní Blahut, Krečmer, Štula a Sýkora svorně tvrdili, že o protistátním charakteru listu nic nevěděli, Biolek a Škrabal prohlašovali, že plnili jen to, co jim jejich představení nařídili. SOKA Frýdek-Místek, OAV NF Místek, k. 6, i. č. 37.
 20. SOKA Frýdek-Místek, OAV NF Místek, k. 6, i. č. 37.
 21. ZA Opava, pobočka Olomouc, KAV NF Olomouc, inv.č. 644, sign. IV b 114, kart. 100.
 22. Církevní komise ÚV KSČ, 1994, s. 189.
 23. Předpokládaná účast byla přes 1 000 lidí, z frenštátského okresu se jednalo o 80 osob, z hlučinského o 120, z karvinského o 120, z krnovského o 40, z místeckého o 180, z novojičinského o 100, z opavského o 100, z ostravského o 112, z českotěšínského o 80 a z vítkovského o 70 lidí.
 24. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 118, i. č. 213.
 25. V roce 1942 došlo ke sloučení frýdeckého a místeckého politického okresu. Nově vytvořený okres nesl název Místek, o rok později se název změnil na Frýdek, po válce se okres znovu přejmenoval, až do roku 1956 se nazýval Místek. Mezitím se udály změny v rozsahu tohoto okresu, v roce 1949 k němu byly připojeny z českotěšínského okresu obce Soběšovice a Dolní a Horní Domaslavice, naopak k ostravskému okresu byly přičleněny Bartovice, Brušperk, Horní Datyně, Proskovice, Stará Ves, Šenov a Vratimov a k nově vytvořenému frenštátskému okresu Čeladná, Frýdlant n. O., Malenovice, Nová Ves, Ostravice, Pstruží, Staré Hamry a všechny obce bývalého frenštátského soudního okresu. Okres tak v té době dosáhl své nejmenší územní rozlohy, jeho součástí bylo jen 46 obcí. Drobiš, D.: Přehled

- správního vývoje okresu Frýdek-Místek. Okresní archiv Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1976, s. 34–39.
26. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, inv. č. 213, kart. 118.
 27. SOkA Frýdek-Místek, OAV NF Místek, k. 6, i. č. 37.
 28. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, inv. č. 213, kart. 118.
 29. SOkA Frýdek-Místek, OAV NF Místek, k. 6, i. č. 37.
 30. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 178, i. č. 291.7.
 31. Katolické noviny začal v červnu 1949 vydávat Ústřední výbor Katolické akce v Praze, zpočátku je do všech obcí v okresech distribuoval OAV NF.
 32. Tyto konference se přes určité problémy uskutečnily ve všech okresech až na dva, kromě místeckého to byl ještě frenštátský.
 33. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 118, i. č. 213.
 34. Katolická akce neměla po svém vyhlášení v roce 1949 ještě detailně propracovaný organizační řád. Tehdy měl být z každé farnosti vyslán jeden zástupce do OV KA, zástupci OV KA měli vytvořit KV KA, OV KA a KV KA měly nárok na zastoupení v církevních komisích akčních výborů NF. Předsednictvo ÚV KA tvořili zástupci KV KA, všechny diecéze a apoštolské administratury byly zastoupeny alespoň jedním členem a ke každému jednání byl přizván zástupce Charity.
 35. Organizační řád, který se začal projednávat v krajích a okresech počátkem roku 1950 už měl svoji pevnou strukturu, stanoveny práva a povinnosti jednotlivých funkcionářů, úkoly různých odborů a pravidla pro vznik jednotlivých výborů. Orgány KA v Československu tak tvořil Ústřední výbor KA v Praze (ÚV KA), Ústřední výbor KA pre Slovensko v Bratislave (ÚV KA S), krajské výbory KA (KV KA), okresní výbory KA (OV KA) a místní výbory KA (MV KA).
- V každém kraji byly zřízeny krajské výbory KA. Krajský výbor se skládal z jednoho až dvou zástupců každého okresu volených na dva roky. Členové a náhradníci KV KA byli voleni na krajské konferenci vyslanými zástupci všech okresů kraje. Krajský výbor volil předsedu, jednoho nebo dva místopředsedy, tiskového referenta, kulturního referenta a referenta pro různé odbory, ustavoval tajemníka krajského sekretariátu se souhlasem ÚV KA, dohlížel na činnost předsednictva a sekretariátu.
- V každém okrese byl zřízen OV KA. Členové OV KA byli voleni na okresních konferencích zástupci místních výborů. OV KA se skládal z deseti až dvaceti členů tak, aby byly dle možností zastoupeny všechny farnosti. OV KA se měl scházet jednou měsíčně. Okresní výbor volil předsedu, jednoho nebo dva místopředsedy, jednatele, zapisovatele, tiskového a kulturního referenta a referenta pro různé odbory. Hospodaření OV KA stanovovala finanční komise ÚV KA. Předseda měl být v pravidelném styku s krajským výborem, stál v čele OV KA, representoval jej před veřejností a úřady, spolupodepisoval s jednatelem listiny, svolával a předsedal schůzím. Místopředseda zastupoval v nepřítomnosti předsedu, jednatel spolupracoval se složkami NF, vyřizoval písemný styk, zapisovatel pořizoval záznam ze schůzí. Tiskový referent vedl tiskový odbor, propagoval Katolické noviny

na okrese a katolický tisk vůbec, usiloval, aby v každé obci na okrese byla udržována vývěsní tabule, na kterou měly být pravidelně vylepovány Katolické noviny, staral se, aby ve všech obcích byl kolportér Katolických novin. Kulturní referent vedl rozhlasový a kinematografický odbor, zprostředkoval vysílání zpráv v místních a závodních rozhleších, spolupracoval s místní osvětovou radou, měl rozvrhovat uspořádání přednášek a filmových večerů v místních výborech okresu, vytvořit v okrese síť dopisovatelů Katolických novin a dbát o jejich činnost. Referenti pro odbory měli pečovat o zřizování a pracovní náplň následujících odborů při OV KA a MV KA: chrámového, liturgického, školského, mravnostního a charitativního.

V jednotlivých obcích okresu byly ustavovány MV KA. Pokud by v některých nábožensky smíšených obcích s katolickou menšinou nebo v obcích malých nebylo možno založit MV KA, zástupci věřících těchto obcí se měli stát členy místních výborů KA v sídle fary. Členové místního výboru a náhradníci byli voleni na schůzi věřících, zpravidla v počtu členů MNV. Místní výbor měl volit předsedu, místopředsedu, jednatele, zapisovatele, tiskového referenta, kulturního referenta a referenta pro chrámový, liturgický, mravnostní, školský a charitativní odbor. MV KA se měl scházet nejméně jednou měsíčně. Předseda, místopředseda, jednatel a tiskový a ulturní referent měli podobné povinnosti jako v případě funkcionářů OV KA. Činnost jednotlivých odborů pak už byla přesně specifikovaná. Odbor chrámový měl poskytovat duchovním morální pomoc organizováním naturálních prací pomocí dobrovolných brigád, při novostavbě, opravě či přestavbě kostela, pečovat o výzdobu kostela, upravovat chrámové okolí, zdobit sochy, kaple, kříže, pečovat o důstojnost hřbitova, o bohoslužby mimo chrám atd. Odbor liturgický měl věnovat svoji pozornost kostelnímu zpěvu, církevním průvodům a poutím a bdít nad udržováním pořádku v kostele, při průvodech a poutích. Odbor školský měl spolupracovat s rodičovským sdružením při škole ve věcech vyučování náboženství, mravní a vlastenecké výchovy dětí. Odbor tiskový měl pracovat na rozšíření katolického tisku, zvláště Katolických novin, a získávat předplatitele a kolportéry. Odbor mravnostní měl ve spolupráci s lidovými orgány a osvětovou radou bojovat proti špatným zjevům v místě jako např. proti hostincům se špatnou pověstí, opilství, povalečství atd. Odbor kinematografický měl organizovat návštěvu hodnotných filmů, propagovat filmy s náboženským a budovatelským obsahem a spolupracovat s osvětovou radou. Odbor charitativní měl sledovat činnost České katolické Charity a starat se o to, aby všichni příslušníci církve konali svoji náboženskou povinnost lásky k bližnímu cílevědomě a účelně, tj. prostřednictvím organizované Charity a podle směrnic jejího ústředí.

Místní důvěrník byl určen pro práci v místech, kde dosud nebyl ustaven místní výbor Katolické akce. Jeho činnost měla být propagačního rázu – diskuse s věřícími o poslání Katolické akce, získávání odběratelů Katolických novin, zajištění vývěsní tabule. Místní důvěrník měl být přesvědčený katolík požívající úcty a důvěry věřících. ZA Opava, pobočka

Olomouc, KAV NF Olomouc, inv. č. 639, sign. IV b 109, kart. 99. Naše spolupráce, 2, Praha 1949.

35. roblémy byly se zakládáním místních výborů KA v naprosté většině vesnic, protože mezi občany vznikalo napětí, navíc někteří faráři proti akci veřejně vystupovali. V té době bylo v místeckém okrese pouhých 44 členů Katolické akce, což bylo málo na zachování dosavadní činnosti natož aby se ještě podíleli na zakládání nových místních výborů. Členy Katolické akce na Frýdecko-Místecku tehdy byli Rudolf Fritz, Antonín Hlisenkovský a Alois Puka, všichni z Lískovce, Jaroslav Kozel a Adolf Rojíček, oba z Dobré, Marie Žiškova a Karel Židek, oba z Hodoňovic, František Jurek a Vojtěch Bača, oba z Místku, Věra Forálová a Drahomíra Bačová, obě z Palkovic, Oldřich Strakoš a Vojtěška Masopustová, oba z Fryčovic, Josef Chaloupský ml. a Bohumíra Zátopková, oba z Rychaltic, Jan Popelář a Vilém Břízek, oba z Pržna, Robert Židek a Božena Trčková, oba z Metylovic, Karel Poledník a Vítězslav Bednárek, oba z Janovic, Ludvík Rohel z Paskova, Božena Pětrulová z Frýdku, Ludmila Slívová z Dolního Sklenova, Jindřich Pitřík ze Sedlišť, Bohumil Bujnoch z Chlebovic, Marie Slívová z Prostředních Bludovic, Cecilie Michálková ze Zelinkovic, Josef Patiorek ze Žermanic, Karel Fuciman z Lubna, Karel Kocich z Lysůvek, František Hrabec z Bruzovic, Josef Fluksa z Raškovic, Jan Kohut z Nošovic, Alois Pitřík z Pražma, Josef Škopek ze Žabně, Cyril Hrnča z Dolních Domaslavic, Jan Čubok z Dobratic, Leopold Janča ze Skalice, Štěpán Sobek z Václavovic, Alois Slípek z Myslíku, Josef Pětnica z Vyšních Lhot a Evžen Lapiš z Kunčiček u Bašky.

Patrně z někdy z tohoto období pochází i seznam 20 lidí, kteří byli členy okresního výboru Katolické akce v Místku. Jednalo se o Antonína Hlisenkovského, Františku Střížovou, Rudolfa Fritze a Aloise Puku, všichni z Lískovce, Františku Kantorovou, Františka Jurka a Žofii Ludíkovou, všichni z Místku, Ludvíka Rohela a Josefa Najsara, oba z Paskova, Drahomíru Bačovou a Věru Foralovou, obě z Palkovic, Adolfa Rojíčka a Eleonoru Ručkovou, oba z Dobré, Jindřicha Pitříka ze Sedlišť, Rudolfa Březinu z Bašky, Marii Žiškovou z Hodoňovic, Boženu Pětrulovou z Frýdku, Ludmilu Slívovou z Dolního Sklenova, Bohumíru Zátopkovou z Rychaltic a Vojtěšku Masopustovou z Fryčovic. Jedenadvacátý na seznamu, Boris Tuscher z Hukvald, je škrtnut. SOKA Frýdek-Místek, OAV NF Místek, k. 6, i. č. 37.

36. Tyto akce navštívilo vždy 250 osob.
37. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 118, i. č. 213.
38. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 178, i. č. 291.7.
39. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 118, i. č. 213
40. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, kart. 178, i. č. 291.7.

KLÁŠTER SESTER BOROMEJEK VE FRÝDLANTU NAD OSTRAVICÍ A ROZVOJ TOHOTO ŘÁDU NA MORAVĚ V 19. STOLETÍ

Daniel Šrubař

Vznik a příchod řádu milosrdných sester svatého Karla Borromejského do českých zemí

Kongregace milosrdných sester svatého Karla Borromejského (*Congregatio Virginum Sororum Misericordiae S. Caroli Borromei*)¹ je třetí nejstarší novodobou ženskou kongregací.²

Kongregace je nazvána podle svatého Karla Borromejského. Tento kardinál položil svůj život na oltář lásky bliženské a po celý svůj život se věnoval nemocným a chudým.³ Podnět k založení této kongregace dal mladý advokát Josef Chauvenel (1620-1651) ve francouzském městě Nancy. Po třicetileté válce zde bylo mnoho chudých, zbídačených dospělých i dětí. Josef Chauvenel viděl zblízka hrůzu utrpení a bídu nakažených morem a stal se jejich advokátem. Staral se i o spolupracovnice, které se dobrovolně zasvětily službě chudým i nemocným, a to i na čas, až pomine „černá“ nemoc. Josef Chauvenel zemřel ve věku 31 let na mor. Jeho otec Emanuel⁴ Chauvenel splnil přání svého syna a 18. června 1652 v Nancy založil „Dům milosrdenství“. V literatuře je uváděno i jméno Richarda Chauvenela, jakožto zakladatele řádu.⁵ Pět prvních sester se dobrovolně odloučilo od vlastních rodin, aby utvořily rodinu novou. 6. května 1663 dochází ke státnímu schválení společnosti „Služebnic Svaté rodiny Ježíše, Marie a Josefa“ a 21. května 1663 k církevnímu schválení toulským biskupem. Podle obětavé činnosti byly lidmi nazývány milosrdnými sestrami. Jméno svatého Karla Borromejského si přidaly proto, že sochy tohoto světce zdobily průčelí a dvůr domu, kde sestry bydlely. Tento světec stál nejen v názvu kongregace, ale stal se i jakýmsi vzorem a příkladem pro činy sester. I on byl horlivě milosrdný, oddaný církvi a toužil připodobnit se Kristu. Řeholní předpisy sestrám složil premonstrátský opat Epifanius Louys z Estivalu v Lotrínkách.

Začátek působení sester v českých zemích je kladen do 19. století. Je nutno říci, že v průběhu 19. a 20. století nabyly významu nově zakládané ženské řeholní kongregace, jejichž hlavním posláním se stala náročná a obětavá práce zejména v charitativní oblasti. Členky kongregací pracovaly v nemocnicích, ozdravovnách, sirotčincích, starobincích, v ústavech pro tělesně či duševně postižené a v celé řadě dalších sociálních ústavů a sehrály důležitou úlohu i při výchově a vzdělávání především ženské mládeže.⁶

Příchod sester do českých zemí je spjat se čtyřmi dívkami a jejich noviciátem v Nancy.⁷ Na prosbu pana Aloise Klára vyhledal pan Heřman Dichtl dvě české dívky, které v roce 1834 vstoupily v Nancy do noviciátu. Za rok je následovaly další dvě dívky. 28. 9. 1837 se spolu s francouzskou sestrou Marií Terezií Helvigovou vrátily do Čech a v Praze začaly působit v ústavu slepých na Klárově. Zakoupily dva malé domky pod strahovskou zahradou, které daly základ nemocnici a mateřskému domu s kostelem svatého Karla (mateřinec v ústavu slepých v Brusce 1837-1843).⁸ S podporou Františka Lobkovice a jeho manželky Heleny založily roku 1843 klášter s kostelem sv. Karla Borromejského a nemocnici (dnešní Fakultní nemocnice pod Petřínem) a postupem času se rozšířily na více míst v Čechách i na Moravě (od roku 1839 v Praze též sirotčinec U sv. Notburgy, od roku 1843 nemocnice v Prčici).⁹

Aby byl tento popis vzniku řádu úplný, musím se ještě zmínit o charakteristice tohoto řádu. Konstituce kongregace mají augustinsko-saleský charakter. Augustinská pravidla zdůrazňují primát milosti a lásky, duch sv. Františka Saleského přináší asketickou mírnost, vysoké mravní požadavky. Vlastní charisma kongregace je kontemplace a účinné milosrdenství, tedy služba chudým, nemocným a jakkoliv potřebným. Slibem milosrdenství se sestry odevzdávají Bohu spolu se závazky evangelijních rad.¹⁰

Řeholní oděv je poměrně jednoduchý. Tvoří jej černé šaty, černý závoj s bílým lemem, medailka od prvních slibů (na jedné straně obraz Svaté rodiny, na druhé straně svatého Karla Borromejského) a snubní prsten od prvních slibů.

Přijímání nových členek probíhá v několika „etapách“. Dívky se zprvu účastní rekolekcí, exercicií, společné práce, tráví se sestrami prázdninové volno a podobně. Následuje vstup do kandidatury (dívka má svou magistru). Tato etapa je různě dlouhá. Bezprostřední přípravou na noviciát je postulát. Noviciát trvá dva roky a v jeho průběhu jsou skládány první sliby (nejméně třikrát, vždy na jeden na rok). Potom se dívka stává juniorkou. Následuje profese, doživotní sliby, sestra odevzdává všechny své síly kongregaci.¹¹

Řádová organizace

Řádová organizace nevypadá složitě.

Kongregace je centrálně řízena generální představenou, která sídlí se svou radou v Praze. Kongregace je jednou z větví Federace, kterou tvoří 7 generalátů. Jsou to Francie, Česká republika (české země), dva generaláty v Německu, dva v Polsku a jeden v Rakousku. Zahraniční generaláty působí také v misiích. Například v Mexiku, Palestině, v Egyptě, Zambii, Rumunsku a na Sibiři.¹²

Než se zmíníme o řádové organizaci na Moravě a v „Českém“ Slezsku, řekněme si něco o správní organizaci katolické církve. Území Moravskoslezského kraje (dříve Ostravského) patřilo k arcidiecézi olomoucké a k arcidiecézi vratislavské.

Olomoucká arcidiecéze (před rokem 1777 diecéze) se dělila do roku 1950 na 8 arcikněžství, z nichž na území kraje zasahovaly tyto: Opava, Příbor, Šternberk. Opavské arcikněžství mělo tato děkanství: Opava, Bílovec, Hradec, Jakartovice, Krnov, Odry a Osoblaha. Příborské arcikněžství mělo tato děkanství: Příbor, Místek, Moravská Ostrava a Nový Jičín. Šternberské arcikněžství mělo děkanství Budišov. Samostatným bylo děkanství Hlučín, vyčleněné po připojení Hlučínska k ČSR roku 1920 z pruské části olomoucké arcidiecéze. V letech 1939-1945 bylo zabrané území spojeno s pruskou částí olomoucké arcidiecéze a bylo spravováno samostatným generálním vikářem se sídlem v Branici. Děkanství Místek a Moravská Ostrava byla připojena k nově zřízenému

arcikněžství Valašského Meziříčí a děkanství Hlučín přičleněno k arcikněžství a Ketři.

Vratislavská arcidiecéze (do roku 1933 diecéze) měla po roce 1742 na území Rakouska komisariát těšínský a niský. Z této části byl zřízen roku 1771 generální vikariát. Po rozdělení Těšínska (1920) byla československá část nazvána komisariátem „České východní Slezsko“ a komisariát niský byl nazván „Českým západním Slezskem“. Na území Moravskoslezského kraje byla tato arcikněžství:¹³ Fryštát, Frýdek, Jablunkov, Karviná a Slezská Ostrava. Nisko zasahuje na území Moravskoslezského kraje pouze částí arcikněžství Zlaté Hory. Po roce 1946 byla z obou komisariátů vytvořena apoštolská administrativa se sídlem v Českém Těšíně. Roku 1950 je změněna organizace děkanství podle obvodu příslušného okresního úřadu (okresního národního výboru).¹⁴

Řádová organizace sester Boromejek na Moravě a ve Slezsku se dělila na pět samostatných kongregací.¹⁵ Z nich ke kongregaci pražské, potvrzené roku 1841, patřily na Moravě a ve Slezsku domy: Frýdlant nad Ostravicí (provinční dům), Místek, Určice, Nový Jičín, Lukov, Hlučín, Prostějov, Vyškov, Brno, Dačice, Hrušovany, Jihlava, Líšeň, Nová Říše, České Křídlovce a Moravské Budějovice.¹⁶ Další kongregace třebnická, založená roku 1848 v Nise, měla mateřinec od roku 1871 v Třebnici, od roku 1879 v Těšíně a od roku 1889 opět v Třebnici. Dělila se na čtyři provincie: německou, polskou, českou a orientální. Česká provincie (později nazvána Albrechtickou, bývá nazývána provincií Těšínskou¹⁷) měla mateřinec a provinciální dům ve Městě Albrechticích, zřízeném roku 1918 pro kláštery na Moravě a ve Slezsku. Tuto provincii tvořily domy: Albrechtice, Moravský Beroun, Andělská Hora, Lipník, Uničiv, Šumperk, Vítkovice, Hrabošice, Moravec, Darkov, Mnichov u Vrba, Ondřejovice, Frývaldov (Jeseník), Žulová, Frýdek, Javorník, Jánský Vrch, Kobylá nad Vidnavou, Karviná, Třinec, Mikulovice, Žáry, Orlová, Supíkovice, Zighartice (Vápenná), Vidnava, Cukmantl (Zlaté Hory), Slezská Ostrava, Český Těšín. Některé z domů byly časem opuštěny.¹⁸

Celkově zasahovaly provincie pražská a těšínská na území těchto arcidiecézí: olomoucké, vratislavské a brněnské.¹⁹

Příchod sester do Frýdlantu nad Ostravicí a vznik kláštera

Vznik kláštera ve Frýdlantu nad Ostravicí²⁰ je velice úzce spjat se statky olomouckého arcibiskupství. Samotnému založení kláštera předcházelo zrušení církevní správy věznice na Mírově, která přešla do laických rukou, což způsobilo odchod zdejších sester boromejek, které zde předtím působily.²¹ Této situace využil olomoucký arcibiskup kníže Fridrich zu Fürstenberg (zemřel 8. 8. 1892), pozdější kardinál, který požádal o ponechání sester v olomoucké diecézi.²² Tehdejší generální představená, Matka Eufémie, mu vyhověla, protože si arcibiskupa velice vážila a nabídla, že dá k dispozici dostatek sester. Arcibiskup mezitím zvolil místo budoucího ústavu. Volbou se dlouho nezabýval, protože Frýdlant a jeho okolí znal a měl rád.²³ Znal dobře situaci místních obyvatel, kteří většinou pracovali v arcibiskupských železárnách a v hutích na Čeladné nebo se živili zemědělstvím. Sám použil tato slova: „*Nechť sestry důkladně vyučují dcery mých lesních a hutních úředníků a vychovávají z nich hodné křesťanské hospodyně.*“²⁴

Sestry přišly do Frýdlantu ještě před postavením kláštera. Byl jim vyhrazen úřednický dům v hutích, který byl upraven na provizorní klášteřík (dům 145)²⁵. Tato budova dnes již nestojí, ale stála v místě dnešního kulturního domu závodu Ferrum, jak se lze dočíst v kronice městečka Frýdlantu. V předzahradce stála socha svatého Jana Nepomuckého.

První tři sestry přijely z Prahy do Frýdlantu 19. září 1870 v doprovodu tehdejší sestry asistentky Marie Elekty Zaunmüllerové. Sestry byly přivítány ředitelem hutí Ing. Peterem Klainem. Poblíž kláštera byla zbudována opatrovna s malou nemocnicí (dům 146)²⁶ Sestry byly přivítány také tehdejším farářem panem Františkem Peterem.

Sestry bydlely v klášteříku, což nebylo příliš výhodné, protože kostel byl odtud vzdálen zhruba 20 minut cesty. Sestry prožily v klášteříku celkem 4 roky.

Vraťme se ke stavbě kláštera, který byl pojmenován „Bedřichův ústav“ podle jména arcibiskupova. Pro toto jméno však existuje ještě jedno vysvětlení, neboť ústav byl stavěn a potom i spravován z peněz olomouckého arcibiskupa (Fridrichstift). Stavitelem byl Ing. Kybast a architektem byl Gustav Meretta.²⁷

Klášter ve Frýdlantu nad Ostravicí na pohlednici z roku 1904

Základní kámen byl položen 28. 8. 1871 a již roku 1874 se hodila část novostavby k obývání, a tak následuje stěhování sester, které jim bylo povoleno pražským mateřincem. Sestry zde přestály zimu, přestože nedostavené části budovy byly jen zatlučeny prkny.

5. ledna 1875 dorazily do Frýdlantu další 3 sestry, určené pro výchovu chovanek. První chovankou byla osmiletá dcera lesního ze Salajky, Marie Rajchová, která přišla 14. ledna. Za deset dní ji následovaly její další dvě sestry. Do konce prvního školního roku měl ústav deset chovanek a dvě externí žákyně. Zájem o ústav rostl.²⁸

V roce 1875 se pracovalo na stavbě dvou bočních křídel a kaple. Koncem října 1876 bylo odstraněno lešení a práce skončily.

Klášter má široké klenuté chodby a vzdušné místnosti. „Klenotem“ kláštera je kaple, která je věrnou napodobeninou chrámu svatého Pavla v Římě. Vysoké kamenné sloupy dělí kapli na tři lodě. Strop je bohatě zdoben malbami. Nad ním je vysoká vrstva štěrku a klenutí, čímž je zajištěna kaple proti požáru. Polokruhovitou apsidu zdobí čtyři úzká románská okna s obrazy zemských patronů, sv. Cyrila a Metoděje, sv. Karla a sv. Bedřicha. Poslední patron má červenou kardinálskou čepičku, ačkoli byl opatem. Má však představovat zakladatele ústavu arcibiskupa Bedřicha z Fürstenbergu. Musíme poznamenat, že tehdy ještě nebyl kardinálem, přesto tvůrci tušili, že se jím arcibiskup stane. Došlo k tomu o čtyři roky později. Klenutí pod presbytářem znázorňuje hvězdné nebe. Od dolní části je odděleno pozlaceným nápisem: „Facient mihi sanctuarium et habitabo in medio corum“. Oltář, který se nedochoval, byl z čistého mramoru a nad ním trůnila ve výklenku socha Neposkvrněné královny nebes, která byla bohatě vyzdobena. Podstavec a jeho přední strana byly bohatě zlaceny. Svatostánek byl z čistého zlatého bronzu, zakončený korunou, byl zdoben drahokamy a perlami, které byly rodinným dědictvím knížete arcibiskupa. Vepředu je dodnes arcibiskupský znak zakladatele z emailu. Na dvířkách svatostánku byl zlatý kříž. Střední kostelní loď je osvětlována osmi barevnými okny, přesto je kaple tmavými barvami oken ztemnělá. Portál kaple byl z dubového dřeva s vyřezaným nápisem: „Laudate Dominum“. Nad vchodem je chór, na němž byly velké varhany. Pod chórem stály čtyři těžké, opracované kostelní lavice z dubového dřeva. Ve dvou postraních lodích byl na zemi těžký koberec, který byl položen na mramorovou dlažbu. Na nízké věžičce byl umístěn zvonek o průměru 37,5 cm. 16. září 1875 byla ve vyhloubení věžní makovice uložena listina s mincemi a medailí.²⁹

Kaple byla vysvěcena 5. listopadu 1876. Svěcení konsekroval olomoucký arcibiskup kníže Bedřich z Fürstenbergu. Den předtím, 4. listopadu 1876, byla budova předána sestrám k užívání.³⁰

Klášter a školství

V klášteře byl penzionát a dívčí škola měšťanská s německým vyučovacím jazykem³¹ a německá škola měšťanská. Dne 30. října 1877 obdržela škola povolení k vyučování, dne 9. července 1881 obdržela škola právo veřejnosti. Škola se během let neustále rozrůstala. Začínal se objevovat problém nedostatku místa.

Roku 1880 zde byla sestrami zřízena dívčí obchodní škola jako česká soukromá škola s českým vyučovacím jazykem. Roku 1931 byla přemístěna spolu s měšťanskou školou do nové budovy. Roku 1945 došlo k přejmenování školy na II. Národní školu, byla to již veřejná škola státní.³²

Po požáru 28. 4. 1886 byla do budovy kláštera přesunuta Obchodní škola smíšená, která se stává chlapeckou po zřízení Obchodní školy dívčí. V letech 1919/20 byla rozšířena na pětitřídní. V roce 1927 se z ní stává opět škola smíšená a po roce 1945 I. Národní škola.³³

Počátkem školního roku 1902/3 byla zřízena škola pokračovací a kuchařská. Počátkem školního roku byla otevřena škola občanská (měšťanská škola) s vyučovacím jazykem německým. V letech 1919-20 se změnila na českou.

Roku 1905 byla zřízena nákladem arcibiskupa Dr. Bauera mateřská škola, která sídlila zprvu na náměstí v domě č. 317 a po zakoupení hotelu Kybast (roku 1913) byla do této hotelové budovy přemístěna.

V pracovnách kláštera se dívky učily šití, uměleckému vyšívání a kloboučnictví. Měly i kurzy cizích jazyků, hudby, vaření, žehlení a domácího úklidu.

Z důvodu nedostatku místa nechal Dr. Bauer přistavět k budově kláštera na jižní a severní straně učírny (učebny), fyzikální kabinet, tělocvičnu s jevištěm, světnici pro případ nakažlivých chorob, koupelnu a klausurní místnost. Škola byla nazvána: Jubilejní škola císaře Františka Josefa a vysvěcena byla 20. 9. 1908.

Roku 1913 byl arcibiskupem zakoupen hotel Kybast s budovami, polem a zahradou. Stál naproti klášteři přes silnici a nazván byl „Salesianum“.

12. 8. 1927 se začal bourat sál, aby byla na jeho místě postavena nová budova, do níž byla umístěna obchodní škola dívčí. Stavba byla dokončena roku 1928 a 2. 9. 1928 vysvěcena. Stavitelem byl Rudolf Vysloužil. Roku 1929 dochází opět k přístavbě čtyř tříd, které byly funkční od 1. 5. 1931. Chlév, konírna a lednice byly přebudovány na byty a na opatrovnu pro děti. Klášter je však i nadále rozšiřován, protože počet žákyň rostl (průměrně bylo v klášteře 700 žákyň ročně).

Situace s nedostatkem místa se zhoršovala. Sestry si toho byly vědomy, a tak již roku 1923 podaly žádost, v níž vysvětlují celou situaci ministerstvu školství a národní osvěty v Praze, Zemské školní radě v Brně a v Opavě. Píší, že od roku 1919 jsou tři třídy obecné školy prozatímně umístěny v budově kláštera, v níž se ještě nalézají třídy obchodní školy s penzionátem, 5 tříd dívčí školy obecné a 3 třídy školy občanské. Klášterní škola je však soukromá, a tak žádají o udělení subvence na stavbu občanské školy ve Frýdlantě.³⁴

Problém nedostatku místa byl nakonec vyřešen přístavbou školní budovy vedle „Salesia“ v letech 1930-31. Stavitelem byl J. Klema. Žádost z 6. 6. 1930 na stavbu podala ředitelka Bedřichova ústavu a zároveň provinciální představená sestra M. Celestina Buschová. Stavba byla dokončena 25.9. 1930 a v prosinci zkolaudována. Dalším řešením bylo zvýšení klášterní budovy z jednopatrové na dvoupatrovou. V žádosti z 1.7. 1936 jsou vyvráceny obavy z přetížení zdiva, protože zdi kláštera jsou od 83 do 125 cm široké, podepsána je opět S. M. C. Buschová. Nadstavba byla dokončena 9.1. 1937. Stavitelem byl Adolf Vysloužil, zednickým mistrem pak František Šereda. Zajímavostí bylo zvedání střechy 12 šroubovými hevery. Střecha byla dlouhá 22 m a rozdělená na 8 dílů. Obsah 2. patra byl 17 540 m³.³⁵ Poslední stavbou v klášteře bylo zřízení osobního elektrického výtahu firmy Kolben a Daněk, a.s. Žádost z 19.1. 1937 opět podala sestra M. C. Buschová. Výtah byl instalován a zkolaudován v srpnu 1937 z důvodu absence šachtových dveří.³⁶ Školy se v klášteře udržely až do roku 1948, kdy bylo školství výnosem z 1.12. 1948 zestátněno a vyučování převzala světská správa.

Klášterní život a dočasný odchod sester z Frýdlantu

Veškerý provoz kláštera zajišťovaly sestry za pomoci několika civilních zaměstnanců. Sestry přispívaly také uměleckou prací na chod kláštera. Hlavní prostředky získával klášter z fondu olomouckého arcibiskupa, o čemž svědčí četná potvrzení příjmů a žádosti o palivo, které získávaly sestry v arcibiskupských lesích.³⁷

Život řádových sester byl zajímavý také tím, že během svého života poznávaly v řeholních službách značný kus světa. Na arcibiskupskou konzistoř potom docházela oznámení o úmrtí sester. Také sestry ve frýdlantském klášteře často cestovaly. Cestování pak ještě přibývalo, když se klášter stal provinciálním domem.

Pořadí sester představených v klášteře bylo následující:

S. M. Adolphina Schmidt (zemřela 1915)

S. M. Celestina Busch, provinciální představená

S. M. Emerana Štefková, první frýdlantská rodačka, která se stala sestrou představenou

S. M. Pia Čaplová, novicmistrová

S. M. Teodochilda Langrová

S. M. Norbertina Bednaříková

První z těchto sester byly většinou cizinky, přesto v klášteře ani ve městě nedošlo nikdy ke sporům.

Od ledna 1877 sloužili v klášteře tito kněží:

d. p. Jan Malík, konsistorní rada,

d.p. Bartoloměj Spisar

d.p. Josef Šesták

d.p. Vojtěch Průša

d.p. Josef Böhm

d.p. Petr Petřík

d.p. Herat

d.p. Dr. Kalabis

d.p. P. Gemsa, frýdlantský farář³⁸

Roku 1900 přijala generální představená kongregace Elekta Zaunmüllerová od chudinské nadace jako univerzálního dědice

olomouckého arcibiskupa kardinála Fürstenberga částku 25000 zlatých na doplnění jeho fundace ve prospěch domu ve Frýdlantě.³⁹

V klášteře šel život klidnou cestou, přesto došlo k několika nepříjemnostem. V červnu 1938 došlo k vyloupení kaple a kůru. Jezulátku byly odcizeny zlaté náušnice. Škoda činila asi 1300 korun.

Daleko horší následky měla válka. Zatímco první světová válka poznamenala klášter jen ustavením lazaretu, po příchodu nacistických vojsk došlo k obsazení celého kláštera. Vojáci si vybourávali zdi podle svých potřeb. V Salesianu byla zřízena německá škola. Klášter i přesto sehrál roli v podpoře odboje. V zimě 1939/40 se skrýval Dr. Šrámek, pozdější předseda exilové vlády v Londýně. V době heydrichiády byla do kláštera umístěna Heimschule pro dcery nacistických pohlavárů.

Na konci války byl zde založen polní lazaret a divizní nemocnice. V květnu 1945 zajalo vojenské velitelství 22 občanů Frýdlantu a uvěznilo je ve druhém patře na jižní straně kláštera. Vězňům se však podařilo v chaosu ustupujících vojsk uprchnout.⁴⁰

O zestátnění školství jsme již mluvili. V letech 1963-83 byla v klášteře Střední všeobecně vzdělávací škola⁴¹, která se později přestěhovala na dnešní náměstí T.G.M. Dekretem z 9. 4. 1950 byl v klášteře zřízen Domov důchodců, který je zde dodnes. V tomto ústavu stále pracovaly sestry. Jejich počet se však snižoval.⁴² Poslední sestry odešly koncem července 1971. Na jejich počest byla sloužena mše. Dvě sestry však neodešly a našly útočiště v domku paní Libosvarové, který fungoval jako „malý klášter“. Po roce 1993 zde žilo 6 sester a jejich představenou byla S. M. Petra Šillerová.⁴³

Na konci roku 2003 byla budova kláštera zakoupena Ostravsko-Opavskou diecézí a sestry byly nuceny „malý klášter“ opustit. V současnosti už ve Frýdlantě boromejky nesídlí.

Poznámky:

1. Zkratka SCB, Hrudníková, Mirjam: Řeholní život v českých zemích. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997, s. 181.
2. Jirásko, Luděk: Církevní řády a kongregace v zemích českých. Klášter premonstrátů na Strahově, Fénix, Praha 1991, s. 129.

3. Brejcha, Leander :Pamětní spis o katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské, Diecéšní svaz charity, Brno-Olomouc 1930, s. 113.
4. Hrudníková, Mirjam: c. d., s. 181.
5. Brejcha, Leader: c. d., s. 113.
Jirásko, Luděk: c. d. , s. 129.
6. Tamtéž, s. 13.
7. Tamtéž, s. 129.
8. Hrudníková, Mirjam: c. d., s. 182.
9. Jirásko, Luděk: c. d., s. 129. V roce 1914 působilo 917 sester na 91 místech. Nejvíce se jich usídlilo v pražské arcidiecézi (21míst s 303 řeholicemi), následuje diecéze litoměřická (31 míst s 302 řeholicemi), budějovická (20 míst s e 143 řeholicemi), hradecká (6 míst s 43 řeholicemi), od roku 1863 brněnská (8 míst se 70 řeholicemi) a olomoucká arcidiecéze (5 míst s 56 řeholicemi. Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin. IX. svazek. Olomouc 1970, s.61.
10. Hrudníková, Mirjam: c. d., s. 182-184.
11. Blíže Holková, Marie: Matka Vojtěcha. Cesta, Brno 1992.
12. Hrudníková, Mirjam: c. d., s.182.
13. ve vratislavské arcidiecézi znamená arcikněžství totéž, co je v olomoucké arcidiecézi nazýváno děkanstvím.
14. Svátek, Josef: K církevní organizaci v Ostravském kraji. Ostravský archivní zpravodaj 1959, s. 6.
15. Kongregace je v tomto smyslu provincií.
16. více informací lze nalézt v ZAO - ACO, Boromejky, sg. H8, č.kartonu 5184, 5185, 5186.
17. Brejcha, Leader: c. d., s.113.
18. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, I., Olomouc 1960, s. 292-293. Poměrně malý počet moravských boromejek pražské kongregace byl od roku 1879 doplňován přílivem řeholic z třebnické kongregace, ze které sestry odcházely, aby nebyly pronásledovány v rámci tzv. kulturního boje. Jejich provinciát byl přenesen z Třebnice do Těšína. Sestry tak působily především v olomoucké a vratislavské diecézi. Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin. IX. svazek. Olomouc 1970, s. 61.
19. Brejcha, Leader: c. d., s. 114-115.
20. Název změněn z Frýdlant u Místku (Friedlant zu Mistek) roku 1885, Běčák, Václav: c. d., s. 7.
21. Kol.: Dějiny frýdlantské farnosti 6. Eliáš 8/96, s. 21. , dále Kronika milosrdných sester svatého Karla Borromejského IV., s. 91.
22. Fürstenberg dal kongregaci k dispozici parcelu o výměře 4 jiter 1147 čtvr. sáhů. ZAO – AO, papírové listiny, Sg. E VI d 115/10, inv. č. 3741, 3742.
23. Kol.:c. d., s. 22.
24. Tamtéž, s. 22.
25. SOkA Frýdek-Místek, Archív městečka Frýdlant n. O., inv.č. 53.
26. SOkA Frýdek-Místek, Archív městečka Frýdlant n. O., inv.č. 53.
27. Gustav Meretta (1832 – 1888) vstoupil roku 1858 do služeb olomouckého

- arcibiskupství. Kardinál Fürstenberg posílil kroměřížský stavební úřad a obnovil funkci arcibiskupského architekta. V čele stavebního úřadu byl František Drbal, který zde působil do roku 1882. Zatloukal, P. : Gustav Meretta. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc 1987, s. 83 - 97.
28. Kol: Dějiny frýdlantské farnosti 6. Eliáš 8/96, s. 23.
 29. Text listiny, viz příloha
 30. Kronika milosrdných sester svatého Karla Borromejského IV. s.110.
 31. po 28.10.1918 s českým vyučovacím jazykem.
 32. SOKA Frýdek- Místek, Obchodní škola dívčí Frýdlant n. O. inv.č. 318.
 33. SOKA Frýdek- Místek, Obchodní škola dívčí Frýdlant n. O. inv.č. 318.
 34. SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Frýdlant n. O., inv. č. 102.
 35. SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Frýdlant n. O., inv. č. 53
 36. O všech třech stavbách je dokumentace, SOKA Frýdek-Místek, Okresní úřad Místek, inv.č. 913, Sg. XI/4, č.kartonu 1281.
 37. ZAO-ACO, Boromejky, kartony 5184, 5185, 5186, Sg. H8.
 38. Dějiny frýdlantské farnosti 6. Eliáš 8/96,s.27.
 39. ZAO – AO, papírové listiny, Sg. E VII. a 118/3, inv. č. 3769.
 40. SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Frýdlant n. O., inv. č. 53
 41. později Gymnázium.
 42. Obecné informace lze najít v článku: Stříbrný, Jan: Katolická církev v českých zemích v čase dvou totalit. In. Libor, Jan(ed.): České církevní dějiny ve druhé polovině 20.století. CDK, Brno 2001, s. 78-115.
 43. Dějiny frýdlantské farnosti 6. Eliáš 8/96,s.27.

ŘEKA OSTRAVICE A JEJÍ ROLE V DĚJINÁCH FRÝDLANTU NAD OSTRAVICÍ

Jan Al Saheb

Hranice mezi Moravou a Slezskem

O období raného středověku se nám dostává informací téměř výhradně z archeologických nálezů. Díky výsledkům nejnovějších výzkumů¹ lze poměrně spolehlivě vyvrátit starší teze, vycházející pouze z písemných pramenů, podle nichž nebylo území kolem řeky Ostravice téměř vůbec osídleno a rozprostíraly se zde pouze hluboké hraniční hvozdy náležející k území Velké Moravy. Osidlování postupovalo směrem k řece Ostravici postupně jak ze strany moravské, tak i slezské, nicméně ta se stala už před rokem 1109 přirozenou hranicí českého a polského státu.² Je zřejmé, že však už mnohem dříve, od posledního desetiletí 10. století, probíhaly po celé následující a první polovinu 12. století ostré boje o toto území mezi českými Přemyslovci a polskými Piastovci. Během těchto sporů se zejména území Slezska podél řeky Ostravice dostávalo střídavě do rukou jedné či druhé ze soupeřících stran. V průběhu 11. století se však postupně hranice mezi těmito dvěma státními útvary ustálila na řece Ostravici. Z uvedeného vyplývá, že se nejednalo pouze o hranici zemskou, ale o hranici samotného českého státu. Tuto funkci si řeka podržela de facto až do roku 1327.

S kolonizací levého břehu řeky (tedy moravského), patřícího stejně jako celá Morava k českému království, je spojeno jméno olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku, jenž toto území koupil v roce 1256 od šlechtického rodu Hückeswagenů. Biskupská správa postupně rozdělila koupené území do dvou lén. Prvním a zároveň starším bylo léno paskovské, tím druhým bylo léno místecké. Za jakýsi křestní list oné lenní državy lze pokládat společnou listinu bratří Dětricha, Jindřicha a Erkemberka Stangů z roku 1288, podle níž vykonali manskou přísahu olomouckému biskupovi Dětrichovi za město Místek a tři vsi. Ona lenní přísaha však byla již pouze potvrzením statu quo, neboť Fridberg (Místek)

a tři dnes neznámé vsi Swensir, Cunczendorf (snad Zábřeh) a Heinrichsdorf udělil v léno Dětfichovi z rodu Stangů olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku už 4. září 1277. Zdejší léno se postupně rozrůstalo, i když se jednalo o proces postupný a dlouhodobý. Dle soupisu udělených lén olomouckého biskupství z roku 1395 k němu patřily městečko Místek, vsi Frýdlant, Sviadnov, Habrnovice (tato ves posléze zanikla) a pusté vsi Swerwemsdorf (dnes neznámá ves) a Quittenow (dnes Hodoňovice). Ve zmíněném soupisu se jedná navíc o první doložení existence Frýdlantu.³ Obě výše uvedená léna náležela k biskupskému hukvaldskému panství. Roku 1400 drželi místecké léno páni z Kravař. Již 10. ledna 1402 ho však bratři Lacko⁴ a Vok z Kravař, páni na Jičíně a Štramberku, prodávají (zastavují) těšínskému knížeti Přemkovi a jeho synovi Bolkovi za 400 hřiven pražských grošů moravského čísla.⁵ Místecké léno se tak stává na dalších téměř 200 let součástí Těšínska, konkrétně je včleněno do frýdeckého panství. Těšínská knížata nespravovala toto panství sama, nýbrž prostřednictvím hejtmana. Tímto začleněním moravského léna do panství ve Slezsku byla porušena hranice na řece Ostravici a po celých následujících 200 let byla ze strany těšínských knížat zřejmá snaha o vyjmutí tohoto území z Moravy a jeho přičlenění ke Slezsku. Nepodařilo se to jen díky obrovské snaze vyvinuté olomouckými biskupy. Roku 1522 tak došlo v Místku k dohodě mezi těšínským knížetem Kazimírem II. a biskupem Stanislavem I. Turzem. V rámci této dohody si biskup na těšínském knížeti Kazimíru II. vymohl, že těšínská knížata budou držet místecké léno jako alod (svobodné panství) pouze po tři pokolení a po uplynutí této doby si již budou opět nechávat toto území od olomouckých biskupů udělovat v léno, čímž bude zachována jeho příslušnost k biskupským statkům.⁶

Území na pravém (tedy slezském) břehu řeky bylo od první poloviny 12. století již zcela pevně začleněno do polského státu. Není však zcela známo, do jaké míry a zda vůbec byla již oblast poblíž toku řeky osídlena. Prameny totiž sice dokládají existenci těšínské kastelánie, tj. sídla hradské správy k roku 1155, ale lze se domnívat, že ta nezasahovala až přímo do bezprostřední blízkosti řeky Ostravice. Přímé důkazy osídlení pásu území v blízkosti řeky

jsou tak doloženy až ke konci 12. století.⁷ Celková situace polského státu se v průběhu 12. století stále zhoršovala. To mělo za následek, že se postupně začal rozpadat na jednotlivá knížectví, v nichž vládli příslušníci vedlejších větví rodu Piastovců. Počátkem 13. století se tak z polského státu vydělilo Opolsko. Ani za těchto okolností ale neutichaly spory se sousedním českým státem. Roku 1256 musel do těchto stálých sporů o území podél řeky Ostravice zasáhnout samotný český král Přemysl Otakar II. Učinil tak na sněmu v Opoli a rozhodl, že hranici mezi panstvím olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku a opolského knížete Vladislava zde bude tvořit i nadále tato řeka. Po smrti knížete Vladislava se v roce 1281 opolské knížetství rozpadlo a vytvořila se tři nová knížectví-mezi nimi i Těšínsko. Prvním těšínským knížetem se stal Měšek. Ten se v lednu 1291 zavázal českému králi Václavu II. k vojenským službám a uznal jeho suverenitu. Spojení Těšínska a českého státu se ještě více utužilo v roce 1305, kdy se Měškova dcera Viola provdala za právě nastoupivšího českého krále Václava III. Měškův nástupce Kazimír I. pokračoval v nastolené politice sblížování se svým mocnějším sousedem, když 18. února 1327 uznal v Opavě lenní svrchovanost českého krále Jana Lucemburského nad těšínským knížectvím⁸, které od nynějška již nedělitelně patřilo do komplexu zemí Koruny české.⁹ Tímto aktem definitivně pozbyla řeka Ostravice funkce státní hranice a ponechala si pouze funkci hranice zemské.

Po celou dobu svého trvání (mám na mysli až právně potvrzeného - tedy od roku 1256) to však byla hranice velmi nejistá, protože se řeka velice často rozvodňovala, vytvářela nová koryta a měnila svůj tok. V důsledku těchto změn docházelo k mnohým a velmi četným sporům. Tyto spory se snažili vyřešit už v roce 1297 tehdejší majitelé obou pohraničních oblastí, olomoucký biskup Dětrich a těšínský kníže Měšek. Oba se sešli v Ostravě a smlouvou z 2. srpna 1297 byla pevně stanovena hranice mezi Moravou a těšínským knížectvím. Tou měla být jednak řeka Odra od Landeku až po místa, kde se do ní vlévá Ostravice a dále ji měla tvořit řeka Ostravice v celé délce až k uherským hranicím.¹⁰ Aby nedocházelo k novým sporům, měla být tato hranice vyznačena nově vystavěnými kopci neboli

hranečníky. Tento jejich počín lze chápat jako zajímavý pokus osvobodit hranici od nestálého toku řeky a udělat ji na něm nezávislou. Přes všechny snahy o konečnou kodifikaci zdejšího úseku zemské hranice přetrvávaly spory s menší či větší intenzitou i nadále. Záležitost hranice nebyla opomenuta ani při již zmiňované smlouvě z roku 1522. Podle ní měli být při sporech dotazováni staří pamětníci, kteří by s úředníky z Hukvald a Těšina spolurozhodli o jejich urovnání. Jiným pokusem o zamezení hraničních sporů bylo vytvoření dvou stavovských komisí, které měly najít řešení. Tak se 7. listopadu 1531 v Ostravě sešli „komisaři od markrabství moravského s plnou mocí vyslanými ze strany duostojného Bože otce a pána pana Stanislava biskupa olomúckého na jedné a komisaři od knížectví Slezkých z plnou mocí vyslanými ze strany urozeného pána pana Jana z Pernštejna na Helfštejně, mocného otcovského poručníka knížete a pána pana Václava, knížete těšínského na druhé straně“, aby vyřešili „ty všecky pře a ruoznice, kteréž jsou se mezi stranami svrchupsanými o meze a hranice i o grunty a některé jiné artykule“. Obě komise vlastně pouze znovu potvrdily platnost dřívější smlouvy z roku 1297 a za hranici mezi Moravou a Slezskem opět schválili hlavní tok řeky Ostravice. „Všakš což se gruntuov těch dotýče, kteréž poddání na obou stranách Ostravice drží, to při tej míře zuostati jmá, aby každá strana těch gruntuov užívala, kterýchž až doposavad v užívání byli tak, jakž to vyměřeno jest a sepsáno v artykulích dole položených, o kteréž jsme se srovnali.“¹¹

Vraťme se nyní k již nastíněné situaci kolem místeckého léna. Jak jsem již uvedl, poté, co získal Kazimír II. v roce 1522 souhlas k jeho svobodnému držení po tří generace, mělo být opět drženo pouze jako biskupské léno. V roce 1528 Kazimír II. zemřel a knížectví včetně zmíněného léna zdědil jeho nezletilý vnuk, pouze čtyřletý Václav. Jeho regentem se stal příslušník významného šlechtického rodu Jan z Pernštejna. Když Václav v roce 1545 převzal správu knížectví plně do svých rukou, dostal Jan z Pernštejna za svou péči do zástavy frýdecké panství, jehož součástí bylo i místecko-frýdlantské léno. To podržel až do své smrti v roce 1548. Poté panství Václav v roce 1550 sice vyplatil, ale pro finanční nesnáze bylo frýdecké panství opět několikrát

zastaveno¹², čímž bylo znemožněno pevnější připoutání biskupského léna k Těšínsku. Situace se stala později pro knížete Václava II. natolik bezvýchodnou, že roku 1573 prodal za 36 tisíc zlatých panství Frýdek včetně místeckého léna příslušníkům významného slezského šlechtického rodu, Matyáši a Jiříku, bratřím z Lohova.¹³ První z nich, Matyáš, byl hejtmanem svidnického a javorského knížectví, druhý, Jiří, vratislavským zemským hejtmanem.¹⁴ O panství se už od doby jeho prodeje vedl spor s olomouckým biskupstvem. Biskupům šlo zejména o tu část frýdeckého panství, která byla dříve součástí biskupských držav, o místecké léno. Olomoucké biskupství protestovalo proti uskutečnění prodeje tohoto léna v rámci frýdeckého panství přímo u císaře. Obávalo se totiž, že by trvalé spojení Místecka s Frýdečkem mohlo vést k jeho definitivnímu odtržení od Moravy a ke konečné ztrátě vrchních práv olomouckých biskupů nad tímto územím. Proto udělil biskup Jan Grodecký alespoň formálně toto území, bez ohledu na jeho faktické držení bratřimi z Lohova, v léno Matyáši Žalkovskému ze Žalkova.¹⁵ Komplikovaná situace se vyřešila teprve v roce 1580, kdy Jiří z Lohova souhlasil s omezením svých práv na celé panství a přijal jeho místeckou část od olomouckého biskupa v léno. Hned v následujícím roce olomoucký biskup Stanislav II. Pavlovský od Jiříka z Lohova celé panství frýdecké za sumu 36 tisíc zlatých odkoupil.¹⁶ Okamžitě z něho vydělil léno místecké, které opět, téměř po dvou stech letech, připojil k hukvaldskému panství. Tím bylo definitivně zažehnáno nebezpečí, že zmíněné léno bude včleněno do Slezska a řeka Ostravice si tak i nadále podržela funkci zemské hranice. Druhou část zakoupené državy, tedy vlastní frýdecké panství,¹⁷ biskup 15. srpna 1584 prodal Bartoloměji Bruntálskému z Vrba a na Markvartovicích za 28 000 zlatých. Součástí smlouvy o tomto prodeji je mimo jiné opět velice detailní vymezení hranice na řece Ostravici a navíc je zdůrazněna její historická kontinuita a pravoplatnost. „*Totíž počna jedním břehem, který podle smlouvy mezi slavné paměti biskupem olomouckým Teoderikem, knížetem Měškem těšínským při řece Ostravici, jakož právu a vlastní hranicí mezi markrabstvím moravským a knížectvím on čas těšínským léta 1297 vyměnicí. A potom komisaři od markrabství moravského*

i knížectví slezských léta Páně 1531 stvrzených k Slezii nálezy od hranic řepišských a z druhé strany řeky Ostravice,... až k hranicím uherským, takže táž řeka Ostravice, jakož bylo od starodávna má ještě býti a zůstati pravú mezi a hranicí markrabství moravského a panství frýdeckého nyní i na časy budoucí.“ Řeka Ostravice původně tekla těsně pod Lubnem a přesně rozdělovala statky lubenské od frýdlantských. Uhnutím koryta na západ se však ocitla část statků frýdlantských na pravém břehu a dalším posunutím koryta řeky na východ se naopak některé statky lubenské dostaly na levý břeh. Proto byla v tomto případě připuštěna výjimka. „Kde proti Frýdlantu nyní řeka Ostravice vypadajíc z hor teče a prve před mnoha lety pod samej břeh vsi Lubně o mnoha vyžše chodívala, tu v těch místech počna od mlýnu pilného u Frýdlantu náležitého pod starú tvrzí frýdlantskú nahoru, až po vypadání řeky Ostravice z hor, že ta místa po ten břeh vsi Lubnej k Frýdlantu dědině zuostati má. Tak jakož jsou to sobě strany ukázaly a to vymeziti bez prodlení dáti mají.“ Dále bylo v této smlouvě stanoveno, že „jestliže by řeka Ostravice průdkostí svú nynější tok vopustice jinde sobě v jiném místě nový tok udělala a do gruntův jiných se obrátila, to za mezi a hranicí markrabství moravského a knížectví slezských bejti a zůstati má. Cožby pak komu vtrhla prudkostí a mocí svú tomuž jméně proto předce tomu zuostati má, týž grunt byl a na to se strana straně táhnuti a vkládati nemá. Těž, což by pomalu přičinějíc připravila, to zuostati má tomu, k čimu břehu to přiřlaví a to na obě strany opatrovati mají. Kdež by voda se obrátila, aby každý při užívání svého gruntu zůstaven bejti mohl...Než vejš se nad tím zahájenejm dílem řeky Ostravice po též řece Ostravici nahoru jdouc až k hranicím uherským k hoře, kteráž slove Beskyd, po obú březách tejš řeky Ostravice ryb lovením společně užívati mají, budž pronájímáním aneb jakž by se které straně vidělo¹⁸...Item stavy, neboližto jezy na tejš řece Ostravici, kterými se voda z řeky vede na mlýny múčný neb pilný, oběma stranám náležité, ty aby opravovány a dělány byly, každý z svých lesův v těch místech, jakž nyní sú, anebo v jiných příležitých místech, jakž od starodávna bývalo. A jestliže by z kterej strany chtěl který držitel stav nový udělati a tím stavem vodu na rybníky, neb jiné užitky, kteréžby vnově zdělal, věsti, to

bude moci učiniti, všakž bez škody druhé strany".¹⁹ Jedná se v podstatě o totožný text, kterým byla hranice vymezena již v roce 1531.

Proti opětovnému připojení místeckého léna k hukvaldskému panství protestovali pro změnu slezští stavové, kteří jej už pokládali za součást Slezska. Moravské stavy se naopak tomuto tvrzení bránily a v roce 1593 argumentovaly tím, že hranici mezi oběma zeměmi tvoří odedávna řeka Ostravice. Celý spor byl vyřešen až zásahem samotného císaře Rudolfa II., který rozhodl o příslušnosti místeckého léna k Moravě. Slezské stavy se tomuto rozhodnutí sice všemožně bránily, ale nakonec bylo v roce 1628 panství místecké škrtnuto ze slezského berního rejstříku. Tato záležitost zcela neutichla ani v 18. a 19. století. Ještě v roce 1853 žádala organizační slezská komise, aby byla okresní hejtmanství Nový Jičín a Místek administrativně připojena ke Slezsku, ale ani této žádosti však nebylo vyhověno. Na skutečnosti, že řeka Ostravice zůstala zemskou hranicí mezi Moravou a Slezskem, nezměnil nic ani dekret vydaný 15. března 1783 císařem Josefem II., jímž byla Morava spojena se zbytkem Slezska v jediný správní celek, řízený Moravkoslezským guberniem se sídlem v Brně.²⁰ Tento dekret totiž slučoval obě země jen po územně-správní stránce, ale nebyla jím zpochybněna svébytnost ani jedné z nich. To již nelze tvrdit o události z 1. prosince 1928, kdy došlo dle zákona z roku 1927 ke vzniku jediného územního celku a faktickému sloučení Moravy a Slezska.

Hospodářské využití řeky a povodně

Pro postupující kolonizační vlnu, která na území Frýdlantu ve větším rozsahu patrně dorazila až někdy ve druhé polovině 14. století, byla jistě určujícím prvkem geograficky zajímavá poloha na hlavní komunikační trase ze západní části Ostravské pánve do centrálního pásma Moravsko-slezských Beskyd. Nepochybně zde však sehrála svou roli také výhodná poloha v údolí řeky Ostravice. Při lokaci bylo totiž vesměs pravidlem, že nově zakládané osady a vsi se nacházely poblíž vodního toku. Výjimku netvořil ani Frýdlant, jehož centrum se původně

rozkládalo zřejmě na území dnešního „Kamence“. Tuto skutečnost lze zdůvodnit jednak potřebou pitné vody, ale také možnostmi hospodářského využití řeky. Drsnější prostředí horského reliéfu sice zpomalovalo průběh osidlování zdejší oblasti, avšak jak se záhy ukázalo, tuto nevýhodu vyvažovalo velké bohatství dřeva a dalších surovin, jimiž byla např. místní ložiska železné rudy. Jejich objevením byl předurčen další vývoj zdejší oblasti, který se naplno rozvinul až s vlnou vrchnostenského podnikání, konkrétně se založením místních železáren. Ty byly založeny v první polovině 17. století. Nemělo by smysl podrobněji líčit jejich další vývoj, neboť to není náplní tohoto příspěvku. Je však nepopíratelné, že za pozvednutí této původně trhové osady až na městys o století a půl později, stojí právě ony. Existence frýdlantských železáren byla přímo závislá na hospodářském využití vodního toku řeky Ostravice. Vodního toku se využívalo jednak k jejich pohonu, ale v neposlední řadě i ke svážení dřeva z výše položených oblastí. Toho bylo třeba na výrobu dřevěného uhlí pro hamry, které ho spotřebovaly velké množství a místní zásoby dřeva již nestačily tuto spotřebu pokrýt.

Plavení byl nejstarší a nejlevnější způsob dopravy dřeva. Zejména v oblasti horního toku řeky Ostravice, kde nedostatečná a nedokonalá síť cest ztěžovala suchozemskou dopravu povozy, byla plavba téměř jediným dopravním prostředkem. Tento způsob dopravy dřeva z Ostravice do Frýdlantu se provozoval ještě v roce 1910.²¹ Obecně lze rozdělit způsob plavení na dva druhy. Při volném plavení se pouštěly jednotlivé kmeny volně po proudu, což byl i zdejší případ. V nižších polohách se pak provozovala plávka spojenými kmeny na vorech. Voroplavba se provozovala hlavně z jara za vysokého stavu vody, kdy bylo možno bez obtíží překonávat jezy. Na horním toku řeky Ostravice a některých jejích přítocích byly budovány umělé nádrže, tzv. „klausy“, jako zásobníky vody. Ta z nich byla vypouštěna v případě poklesu hladiny v řece, aby plávka mohla pokračovat. Některé nádrže se zachovaly až do dnešní doby. Nejznámější a také největší je Maxův klaus, pojmenovaný podle olomouckého arcibiskupa kardinála Maxmiliána Josefa, svobodného pána Somerau Beckha (v úřadu 1837-1853). Tento klaus je na potoku Smradlavá

a zadržoval cca 15 500 m³ vody, plavební délka potoka byla 7,6 km. Dalším je Černý klaus na Černé Ostravici s objemem 14 500 m³ a plavební délkou 6,83 km. Známy je rovněž Bedřichův klaus, pojmenovaný po milovníku zdejšího kraje a štědrém mecenáši, olomouckém arcibiskupovi kardinálu Bedřichu z Fürstenberka (v úřadu 1853-1892) na Bílé Ostravici s plavební délkou 5,9 km. Hráže klausů byly stavěny z dusané hlíny jednostranně obezděné kvádry. K zachycení dřeva určeného pro železářny byly ve Frýdlantě na řece Ostravici postaveny hlavní „hrable“. K plávce bylo potřeba mnoho lidí. Jedni házeli kmeny nebo polena do vody, jiní hlídali v zátočinách, aby se zde dřevo nehromadilo, další pracovali na hrablech, které museli stále čistit dlouhými háky, aby mohla voda hrablemi volně protékat. Velmi fyzicky náročnou prací bylo vytahování dříví na břeh. Z uvedeného je patrné, že k úspěšnému plavení byla zapotřebí dobrá spolupráce všech dělníků. Řídicí plávky musel mít dobrý přehled, aby včas zařídil, čeho bylo momentálně potřeba. Až do zavedení telefonického spojení oznamovali počátek plávky trubačí rozestavení na návrších podél toku Ostravice. Také každý klaus měl svůj vlastní signál.²² S výstavbou úseku dráhy Frýdlant-Bílá bylo postupně od tohoto způsobu dopravy dřeva upuštěno.

Vodní síly se používalo také k pohonu strojů v železárnách. Ty však nebyly a ani nemohly být postaveny přímo „na řece“. Bylo proto třeba přivést část vody z hlavního koryta až do železáren a následně odvést tuto vodu zpět do Ostravice. Za tímto účelem byla vyhloubena umělá vedlejší ramena řeky, nazývaná strouhami. Tímto se však značně ztížilo přecházení řeky. Jeden dřevěný most stál někde v místech dnešního „harcovského mostu“, ale navíc musely být postaveny i menší lávky přes tyto strouhy. K jejich výstavbě a následnému udržování se zavázal samotný biskup, který tak měl činit prostřednictvím správců železáren. Během první poloviny 19. století stále více přibývalo v železárnách dělníků ze slezských obcí za řekou Ostravici, zejména z Nové Vsi a Malenovic. Stejně tak ale vzrůstala i nechuť a nezájem o údržbu lávek přes strouhy ze strany ředitelství arcibiskupských železáren. S postupem času se stav těchto dřevěných lávek natolik zhoršil, že byly někdy po roce 1886 z rozhodnutí císařského rady a ředitele

kníže arcibiskupských statků a hutí Rudolfa Steinera strženy s odůvodněním, že již ohrožovaly životy dělníků po nich přecházejících.²³ Odmítal je však už nahradit lávkami novými a žádal, aby tato povinnost přešla na stát, jelikož se dle něj jednalo o veřejný zájem ve smyslu zákona ze dne 30. září 1877. Proti jeho postupu vystoupili s protesty zastupitelé obcí Nové Vsi a Malenovic a podali 5. května 1889 stížnost na c.k. okresním hejtmanství v Místku. Celá situace se tak náhle dostala do slepé uličky, a to i díky značně liknavému postupu c.k. úřadů. Nepomohly ani 2 komise vyslané c.k. místeckým hejtmanstvím, které řešily celou věc 17. a 24. srpna 1889 přímo na místě.²⁴ Nakonec byla vyslyšena až další stížnost obou výše jmenovaných obcí na c.k. okresním hejtmanství v Místku ze dne 7. června 1889, v níž už jejich zastupitelé hrozili oznámením celé věci na příslušný c.k. krajský úřad. Teprve tyto vyhrůžky donutily místecké okresní hejtmanství k činu. Paradoxně dopadlo nové rozhodnutí c.k. místeckého okresního hejtmanství ze dne 3. září 1889 nejhůř na zastupitele až doposud nezúčastněné obce Frýdlantu, kterým bylo nařízeno za obecní peníze tyto lávky do 14 dnů nově postavit.²⁵

Frýdlant nad Ostravicí

Podobně složitá jednání probíhala i v případě zpevňování břehů řeky ve Frýdlantě v letech 1860-1861. Jelikož se téměř každé jaro vylévala voda z řeky Ostravice a zaplavovala nemalé polnosti v jejím nejbližším okolí, žádali tamní obyvatelé v roce 1858 c.k. okresní hejtmanství v Místku o zpevnění břehů. To tuto žádost vyřešilo opět velmi šalamounsky a rozhodnutím z 11. ledna 1859 nařídil tyto zpevňovací valy vybudovat na náklady města.²⁶ Toto zpevňování břehů kameny a dřevěnými palisádami proběhlo v následujících dvou letech a jeho celkové náklady byly po dokončení prací ve výkazu z 26. prosince vyčísleny na 1249 zlatých a 59 krejcarů. Ani městu se však příliš nechtělo hradit tuto částku z vlastní pokladny, a proto bylo nařízeno, aby celá částka byla uhrazena z příspěvků zdejších obyvatel. A tak muselo každé číslo popisné přispět stejnou částkou. Ještě v následujícím roce bylo evidováno 29 domů, které městu dlužily celkově 73 zlatých a 52 krejcarů.²⁷

S postupujícími lety se zlepšovala a zdokonalovala silniční síť, na niž byly kladeny stále větší nároky. Nejinak tomu bylo i zde ve Frýdlantě. Silnice zde byly na počátku 20. století sice pouze z kamene a šterku, ale na svoji dobu splňovaly i přísnější parametry. Totéž však nelze tvrdit o kvalitě mostu přes řeku Ostravici. Ten původní stál někde poblíž arcibiskupských železáren, snad v místech dnešního mostu „harcovského“. Nevíme, kdy přesně tam byl postaven první most, ale lze se domnívat, že most zde stál už někdy v průběhu 18. století a nahradil původní brod, který je doložen právě v této lokalitě. První písemná zpráva o mostu přes řeku Ostravici ve Frýdlantě pochází až z roku 1883. Tehdy byl postaven most dřevěný někde v blízkosti železáren a spojoval Frýdlant s obcí Nová Ves.²⁸ I navzdory tomu, že se jednalo pouze o most dřevěný, dosáhly celkové náklady na jeho stavbu 3044 zlatých a 16 krejcarů. Je velmi pravděpodobné, že tento most byl postaven místo dřívějšího, taktéž dřevěného mostu, stojícího snad v tomtéž místě, který byl stržen velkou povodní v roce 1880. Jak již bylo předesláno, na počátku 20. století přestával tento dřevěný most dostačovat, navíc bylo nutno stále častěji provádět jeho opravy v důsledku pravidelně se opakujících povodní. Jelikož šlo o jediný most spojující Frýdlant s obcemi

na slezské straně a mnozí jejich obyvatelé docházeli za prací do arcibiskupských železáren, rozhodly se obecní výbory obcí Nová Ves a Malenovice, že postaví na vlastní náklady na místě mostu dosavadního most nový. Svě rozhodnutí odůvodnily následovně: „...*leč přejezd přes řeku Ostravici jest možným jedině při nízkém stavu vody a i tehdy je mnohdy nepohodlným. Při vyšším stavu vody jest přejezd zcela nemožným.*“ Obě obce žádaly ihned o povolení ke stavbě, které jim bylo 28. července 1900 c.k. okresním hejtmanstvím v Těšíně povoleno.²⁹ Toto povolení však mělo platnost pouze na slezském (pravém) břehu řeky Ostravice. Problém nastal při získání stejného povolení také ze strany c.k. okresního hejtmanství v Místku, v jehož kompetenci byl moravský (levý) břeh. Pilíř i rameno mostu na moravské straně měly být postaveny na parcele č. 1333, která náležela arcibiskupství olomouckému a to odmítlo dát svolení ke stavbě na svém pozemku. Nepomohlo ani několik deputací a písemných proseb ze strany Nové Vsi a Malenovic. Obě obce poté žádaly 10. července 1902 c.k. okresní hejtmanství v Místku, aby na místo vyslalo speciální komisi, která by celou situaci posoudila, případně aby ono povolení na arcibiskupství vysoudila.³⁰ Svou prosbu doplnily tvrzením: „...*ač cesta ta není ani nazvána, uznávána jest jako cesta veřejná i se strany majitele (arcibiskupství olomouckého), ježto skutečně veřejnosti slouží.*“ Nakonec byl po všech potížích nový most postaven a 8. ledna 1904 za přítomnosti komisí z obou okresních hejtmanství slavnostně otevřen. Nutno podotknout, že se jednalo taktéž pouze o most dřevěný. Současný kamenný „harcovský“ most byl vystavěn, jak nás informuje na něm umístěná pamětní deska, v letech 1935-36 soukromou firmou Ing. Vladimíra Horáčka z Moravské Ostravy.

Řeka Ostravice v mnohém sice napomohla k rozvoji Frýdlantu, ale někdy také znamenala pro jeho obyvatele nebezpečný živel. Jak velké škody způsobila Ostravice v průběhu staletí, o tom podávají svědectví následující fakta. Neznáme přesně všechna léta, ve kterých došlo k povodním, lze však předpokládat, že k určitému vylévání vody z koryta docházelo téměř každé jaro, kdy tál sníh v okolních horách. Kritickým rokem byl jistě pro Frýdlant rok 1694, kdy voda úplně sebrala mlýn a mnoho polností. V roce 1708

zpustošila povodeň Frýdlant natolik, že jeho obyvatelům byly odpuštěny veškeré dávky odevzdávané vrchnosti. Při této povodni byl patrně zničen také první frýdlantský kostelík sv. Matouše na Kamenci. K velkým povodním docházelo koncem 18. století. Roku 1789 nadělala Ostravice velké škody na farním lánu a odnesla na 3 měřice země. Roku 1793 byla farní pastvina Kamenec vlivem změny koryta úplně zasypana kamením. Další povodně byly v letech 1795 a 1799. Rokem velkých povodní byl také rok 1813, kdy byly následky záplav obrovské. Lidé často opouštěli chalupy ohrožené vodou a stěhovali se do výše položených oblastí v horách. Své rozhodnutí mnozí zdůvodňovali podobně jako jistý František Literák, který už po povodni v roce 1799 žádal 30. května 1801 arcibiskupa o nějakou parcelu v horách, protože byl k tomu donucen „*skrz vodu, která svůj běh k mej hoferskej chalupce ve šprunk obrátila a moju zem sebrala*“.³¹ Povodně, k nimž došlo v polovině září 1828 v důsledku 14 dní trvajících dešťů, byly tak velké, že hrozilo zaplavení železáren i centra města. K dalším povodním pak došlo v letech 1830, 1831, 1845 a 1858. 1. srpna 1860 postihla Frýdlant další povodeň, o níž zanechal zprávu frýdlantský farář Halfar. Voda tehdy zaplavila i kostelní podlahu a voda tam dosahovala až do výše kolen.³² Od roku 1860 přicházela velká voda průměrně každých 5 let, a to nejčastěji v letních měsících červnu a srpnu. Černým mezníkem v historii Frýdlantu lze nazvat povodeň, k níž došlo následkem velkých dešťů ve dnech 3.-5. srpna 1880. Povodeň přišla náhle-neobyčejně prudké srážky, které během 63 hodin činily 301 cm, způsobily ve Frýdlantě a v celém povodí Ostravice pohromu. V městské kronice je tato nešťastná událost vyličeána následovně: „*Nápirem vodních spoust se hráze klausů přetrhly a po 10. hodině večer počaly se spousty vod valiti beztak rozvodněnou Ostravicí. Obyvatelé Kamence probuzení hukotem vod ze spánku počali utíkat, ale jediný přechod přes lávku u Halaty už nebyl pro velkou vodu možný. Museli se vracet do svých obydlí zpět a jak voda počala stoupat utíkali na půdy. Voda v mnohých obydlích proudila okny...pozemky mezi Ostravicí a Kamencem byly jedno řečiště. Voda teprve druhého dne večer začala opadat*“.³³ Touto povodní nebyly dotčeny jen louky a orná půda, nýbrž i obytná stavení,

hospodářské budovy i tovární haly. Pod Frýdlantem bylo zaplaveno 500 ha, nad ním 400 ha a v celém povodí Ostravice na obou stranách 5800 ha. Byla přerušena silnice Ostrava-Frýdlant, most přes řeku na Novou Ves byl patrně také strhnut dravým proudem vody. Samotný Frýdlant byl ze značné části rovněž zaplaven. Největší škody utrpěli obyvatelé Kamence. Celkové škody způsobené povodní na celém toku řeky Ostravice činily 1 100 000 zlatých.³⁴ Příčinou tak velkých škod nebyl pouze prudký déšť a protržení hrází, ale zejména příliš mělké koryto řeky, způsobené nánosy kamení a štěrku z předešlých povodní. Je s podivem, že teprve tato ničivá povodeň přiměla veřejné činitele k tomu, aby se začali vážně zabývat otázkou regulace řeky Ostravice. Věnovalo se jí dokonce samo vídeňské ministerstvo zemědělství, do jehož kompetence regulace náležela. Z podnětu moravského místodržitelství prohlásilo zmíněné ministerstvo 7. září 1881, že se postará o vypracování technického elaborátu pro úpravu Ostravice a jejích přítoků. Ministerstvo pověřilo vypracováním tohoto projektu melioračního inženýra Eduarda Markuse. 16. srpna 1882 zahájila svou činnost také speciální komise, zřízená na popud moravského místodržitelství a slezské zemské vlády, která měla po shlednutí břehů Ostravice v konkrétních místech navrhnout místní řešení úpravy řeky. Z řeky měly být zejména odstraněny veškeré překážky stojící v cestě velké vodě, břehy měly být do určité vzdálenosti zbaveny stromů a dále zde měly být nasazeny pouze vrby. Svou činnost komise ukončila 31. srpna téhož roku.³⁵ Své výsledky shrnula v obsáhlém protokolu, zaslaném ministerstvu zemědělství. Ministerstvem byla přijata některá navrhovaná opatření a současně byly jejich provedením pověřeny jednotlivé obce. Rozhodnutí ministerstva se záhy projevílo jako nepřilíš šťastné. Stále častěji se množily případy stížností a odmítavého přístupu obcí. Nejinak se situace vyvinula při upevňování levého břehu řeky Ostravice v úseku mezi Frýdlantem a Pržnem. Projekt počítal s vytvořením 4 nových zpevňovacích příčných hrází (Breibbuhnen) na území Frýdlantu a dvou až tří na území obce Pržna. Zastupitelé obce Pržno několikrát žádali o nové komisionální přehodnocení celé situace a odmítali tyto úpravy hradit z obecního rozpočtu. Obávali se totiž,

že „kdyby se jen malinké odhony od levého břehu řeky Ostravice upevnily, tehda bysme všickni nešťastní zůstali, neb nám hrozí železniční most hrozným neštěstím, poněvadž ten velkém naopak proti vodě postaven jest a odhání vodu od sebe proti obojí, dále ten most pozostává z pěti vodních průchodů, kteréžto průchody od roku 1880 zanesené sů a voda se nám na pole vyvalí“.³⁶ Celá věc byla 10. ledna 1886 vyřešena ke spokojenosti všech stran tak, že napříště měla akciová společnost c.k. Ostravsko-frýdlantská železnice povinnost udržovat a čistit železniční most přes řeku Ostravici od nanesených větví či kmenů, ale obec Pržno muselo provést předepsané zpevnění břehů.³⁷ Povodně zasáhly Frýdlant i ve 20. století. Uvedu pouze léta 1903, 1910 a 1913. Většího rozsahu nabyla povodeň v roce 1940. Ta trvala 19. května od 8 do 23 hodin a rozvodnily se při ní také všechny potoky ve městě. Podle obecní vyhlášky z následujícího dne měl každý poškozený oznámit rozsah způsobených škod. Již tehdy se ozývaly stále intenzivněji hlasy volající po postavení údolní přehrady Šance a po účinnějších úpravách toku řeky. Někteří obyvatelé reagovali na velmi časté záplavy poněkud podrážděně, jako příklad uvedu stížnost Richarda Bumbaly. „ V mém případě hrnula se voda z řeky kanálem v hrázi. Těžké železné poklopy, které tam byly dány před čtyřiceti lety byly bohužel ukradeny. Nikomu ze sousedů se nechtělo mi vlijáku pomoci...tito lidé svým bezohledným dobýváním písku u samého břehu (prý na svém pozemku) zasloužili se o změnu řečiště,“.³⁸ Další zatopení části polí v okolí Ostravice způsobila řeka hned 23. a 31. května 1940. Byly odplaveny 4 domy a velké plochy orné půdy a byl poškozen železniční most přes Ostravici. Celková škoda způsobená těmito povodněmi činila 1 039 383 korun. Poslední velké záplavy před postavením kýžené přehradní nádrže Šance v letech 1964-1969 postihly Frýdlant v roce 1949. První vlna přišla mezi 1. až 5. červencem, další pak mezi 19. a 20. červencem. Opět bylo zničeno několik mostů včetně železničního a zaplaveno mnoho polí.³⁹

Časté vylévání řeky ze svého koryta způsobovalo jednak částečný odliv obyvatel do výše položených oblastí, jednak také mnohdy narušovalo plynulý provoz v místních železárnách. Na druhou stranu, nebýt řeky, ty by zde zřejmě nebyly nikdy

postaveny a rozvoj Frýdlantu by se ubíral jiným, mnohem méně dynamickým směrem.

Poznámky:

1. Kouřil, P. a Žáček, R.: Drobná středověká opevnění v Pobeskydí a otázka jejich klasifikace. Časopis Slezského muzea, série B, 35, 1986, s.97-138. Dále Kouřil, P.: Severní předpolí Moravské brány a zásah velkomoravský. In: Šlašak i Czechy a kultura Wielkomorawska. Wrocław 1997, s.65-75. A nejnoveji Janák, V. a Kouřil, P.: Archeologie Pobeskydí. Archeologické rozhledy 53, 2001, č.2, s. 372-383.
2. Lze předpokládat, že řeka Ostravice se stala hranicí teprve v důsledku osidlovacího procesu postupujícího rychleji ze západu než z východu až do míst dnešního Frýdlantu, v jehož důsledku se hranice posunula z hřebene masívu Ondřejníku východněji až na řeku Ostravici, náležející snad v těchto místech dříve ke Slezsku.
3. Lechner, K.: Die ältesten Belehnungs und Lehengerichtsbücher des Bistums Olmütz I. Brünn 1902, s.16. Někteří autoři kladou mylně první písemnou zmínku o Frýdlantu nad Ostravicí už do roku 1299, srv. Linhart, F.: Místecký okres. Vlastivěda Moravská. Brno 1915, s.50-51 a Hosák, L.: Ostrava a její okolí v době předhusitské. In: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. Ostrava 1964, č.2, s.66. Na jejich omyl upozornil teprve Jaroslav Bakala, viz: Bakala, J.: K počátkům Frýdlantu n. O. Těšínsko 36, 1993, č. 4., s. 1-4.
4. Lacko neboli Lacek z Kravař byl později významnou osobností politického života nejen na Moravě, ale i v Čechách. Zastával funkci nejvyššího purkrabího pražského, v letech 1408-1412 byl nejvyšším hofmistrem Království českého a od roku 1411 až do své smrti v roce 1416 byl moravským zemským hejtnanem. Lackův stejnojmenný synovec byl v letech 1403-1408 olomouckým biskupem.
5. Němec, E. (Ed.): Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis I. Český Těšín 1955, č. 115. Tuto částku vyplatil Lackovi a Vokovi z Kravař rytíř Sobek z Kornic a Ohrazené.
6. Němec, E. (Ed.): Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis IV. Český Těšín 1961, č. 431.
7. Jedná o ves Lubno, jejíž existenci posléze dokládá i archeologický nálezk drobného středověkého opevnění v Lubně datovaného do 2. poloviny 13. století. Viz: Bakala, J.: Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu. Frýdek-Místek 1982, s.140 a Kouřil, P. a Žáček, R.: Drobná středověká opevnění v Pobeskydí a otázka jejich klasifikace. Časopis slezského muzea, série B, 35, 1986, s. 113-115.
8. Bakala, J.: Středověké Těšínsko do roku 1450. In: Nástin dějin Těšínska. Ostrava-Praha 1992, s.19 a 20.

9. Ve stejném roce přijala lenní svrchovanost českého krále Jana Lucemburského ještě knížata bytomský, opolský, ratibořský, kozelský a osvětimskozátorský, v roce 1329 je pak následovala knížata březský, lehnický, olešnický, stěnavský a záhaňský. Když pak později připadlo českému státu také Vratislavsko, Hlohovsko, Münstensbersko, Nisko a Karel IV. připojil roku 1348 ještě Svídnicko a Javorsko, náleželo k zemím Koruny české již celé Slezsko. Viz: Korbelařová, I.: Územní vývoj českého státu. Opava 1993, s.10-11.
10. ...videlicet quod ab aqua Odra sub Landek fluente, et ubi Ostravia influit in ipsam Odram incipiendo et ascedendo superius usquead metas Ungarie is sit limes et meta bonorum nostrorum et suorum, ubicunque ipse fluvius Ostravia nunc decurrit, et si membratim alicubi est divisus, ubi nunc maior aqua sive alveus cursum habet. Viz: Němec, E. (Ed.): Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis I. Český Těšín 1955, č. 30.
11. Zemský archiv v Opavě, fond: Slezský stavovský archiv v Opavě, inventární č.: 608, signatura: B IV-30. Listinu editoval Adamus, A. (Ed.): Codex diplomaticus civitatis Ostraviae. Ostrava 1929, č. 48.
12. V roce 1553 ho držel Jiřík Čelo z Čechovic, v roce 1565 pak Burian Barský z Baště .
13. Hosák, L.: c.d., s.925 a Žáček, R.: Pobeskydí od husitství do Bílé Hory. Frýdek-Místek 1986, s.30. J.L. Mikoláš nesprávně uvádí Matyáše z Lohova jako Matouše a navíc ho označil za otce Jiřího z Lohova. Viz: Mikoláš, L. J.: Obraz dědin panství frýdeckého z druhé polovice sedmnáctého století. Černá země IV, 1928, č. 9-10, s. 288.
14. Žáček, R.: Pobeskydí od husitství do Bílé Hory. Frýdek-Místek 1986, s.30.
15. Kameníček, F. (Ed.): Zemské sněmy a sjezdy moravské II. Brno 1902, s. 438-440.
16. K prodeji došlo dne 7. listopadu 1581. Viz: Mikoláš, L. J.: c.d., s. 288, srv. Jirásek, J.: Růst pozemkového vlastnictví olomouckého biskupství v letech 1555-1636. Sborník Matice moravské 81, 1962, s. 186.
17. To se skládalo z města a zámku Frýdku a vsí Lískovec, Sedliště, Bruzovice, Pazderná, Dobrá Zemice (nyní Dobrá), Staré Město, Horní a Dolní Lhota (nyní Vyšní a Nižní Lhoty), Vojkovice, Raškovice, Skalice, Janovice, Baška, Nošovice, Pržno a Lubno.
18. Svobodný výlov ryb nebyl tehdy pro všechny samozřejmostí. Například v jiné listině biskupa Stanislava II. Pavlovského z 10. prosince 1584, vztahující se na obyvatele města Ostravy, se praví „*V řece pak Ostravici a v struhách aby žádný z podruhuov a komorníkův, též i jinej přiběžnej a vandrovný lid obecný neb tovaryš jakéhožkoli řemesla ryb lovití svobody neměl pod skutečným městským trestáním...*“ Viz Adamus, A.(Ed.): Codex diplomaticus civitatis Ostraviae. Ostrava 1929, č.97.
19. Archiwum państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie, fond Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sign.103. Listina editovali Němec, E.- Šeřčík, E. (Ed.): Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis VI. Český Těšín 1978, č.659.

20. Schelle, K.: Vývoj správy na Moravě a ve Slezsku. Brno 1991, s.207.
21. Linhart, F.: Místecký okres. Vlastivěda Moravská. Brno 1915, s.214.
22. Krpeš, V. a kol.: Z historie obce Ostravice. Ostravice 1999, s.72-73.
23. Státní okresní archiv ve Frýdku-Místku (dále jen SOKA), fond: Okresní úřad Místek (dále jen OúM), inv. č.:685, sign. Hb/23, č. k. 455.
24. SOKA, fond OúM, inv. č.:685, sign. Hb/23, č. k. 455.
25. SOKA, fond OúM, inv. č.:685, sign. Hb/23, č. k. 455.
26. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 693, sign. Hb/44,46, č. k. 456
27. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 693, sign. Hb/44,46, č. k. 456
28. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 685, sign. Hb/23, č. k. 455.
29. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 685, sign. Hb/23, č. k. 455.
30. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 685, sign. Hb/23, č. k. 455.
31. Hurt, R.: Dějiny města Frýdlantu n. O. 1946. Rukopis uložen v SOKA ve Frýdku-Místku, sign. R 347, dva díly, s.383.
32. Kronika farnosti Frýdlant, Římskokatolický farní úřad Frýdlant nad Ostravicí, fol. 164.
33. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: Archiv městečka Frýdlant n. O.(dále jen AmF), inv. č.: 53.
34. Hurt, R.: c.d., s.384.
35. Tamtéž.
36. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 693, sign. Hb/44,46, č. k. 456.
37. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: OúM, inv. č. 693, sign. Hb/44,46, č. k. 456.
38. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: AmF, inv. č. 97, č. k. 1.
39. SOKA ve Frýdku-Místku, fond: Okresní národní výbor Frýdek-Místek, inv. č. 1004, č. k. 1213.

ANABÁZE ČESKÝCH STŘEDNÍCH ŠKOL VYHNANÝCH V ROCE 1938 Z TĚŠÍNSKA

Alena Matějová

Obsazením Těšínska Poláky na podzim 1938 se s proudy uprchlíků ocitly ze dne na den na území tehdy ještě samostatných měst Frýdku a Místku i střední školy. Obecné a měšťanské školy byly zlikvidovány bez náhrady, přes noc se staly polskými a čeští učitelé museli odejít. Už 5. října 1938 bylo jen v dvanáctitisícovém Místku evidováno na 570 uprchlíků, kteří si kromě příručních zavazadel zpravidla nic nestihli odvézt.

Nábytek utečenců z Těšínska

Poněvadž do středních škol dojíždělo spádově velké procento žáků z Frýdecka i Místecka, hledalo se pro ně umístění především v obou městech. Situace byla více než svízelná, české školství trpělo nedostatkem prostor už před válkou, ale představitelé obou měst i ředitelé škol se všemožně snažili podat pomocnou ruku a zajistit střechu nad hlavou. Ve všech školách, kde evakuované

školy našly přístřeší, se muselo učit na směny, ustoupila i věčná rivalita obou měst.

Obchodní akademie spolu s dvouletou obchodní školou z Českého Těšína našly první přístřeší ve Frýdku v budově školy „Pod sovou“, kde už 11. října 1938 bylo zahájeno vyučování ve třech třídách. Tomu všemu předcházelo shánění základního školního inventáře po školách okolních vesnic a svázení lavic a tabulí na žebříňácích. Pro nejpotřebnější první ročník byla získána klubovna S. K. Ostravica, kde započalo vyučování až 17. října.

Počátkem listopadu se třídy umístěné ve škole „Pod sovou“ přestěhovaly do budovy mateřské školy na Pivovarské ulici, která byla přemístěna do soukromého domu na frýdeckém náměstí. Jeden ročník byl umístěn v budově staré školy „U fary“. Avšak ani v tomto provizoriu škola nevydržela do konce školního roku. Budovu mateřské školy reklamovali Němci – bylo již období protektorátu - a tak se musela opět narychlo s celým inventářem vystěhovat. Školní rok byl ukončen předčasně, zařízení i písemnosti byly uskladněny v zemědělském pavilonu v Sadech svobody, který byl postaven u příležitosti výstavy Bezručova kraje ve Frýdku v roce 1935.

Počátek školního roku 1939-40 byl poznamenán vypuknutím druhé světové války. Poněvadž budovy škol ve Frýdku byly obsazeny vojskem, byla obchodní akademie přestěhována do chlapecké měšťanské školy v Místku, kde bylo po přestěhování všeho inventáře 15. září zahájeno vyučování. Jakmile byly 2. října 1939 po skončení válečného tažení proti Polsku budovy uvolněny, přestěhovala se obchodní akademie zpět do Frýdku opět do budovy školy „Pod sovou“. Avšak už 4. listopadu se opět ocitla bez přístřeší, když byla budova opět zabrána vojskem.

Všechny tyto i pozdější akce byly dílem německého vedení města zejména komisaře Pindura, který přítomnost českých středních škol nesl značně nelibě. V této zoufalé situaci projevil vzácné pochopení obec Staré Město. Ta nabídla škole všechny možné prostory, které byly pro vyučování alespoň trochu využitelné. Kromě školních tříd se vyučovalo v sále sokolovny,

v bývalých kancelářích obecního úřadu, v obecní knihovně, v mateřské škole a i v hostinci „U Moškoře“.

V tomto provizoriu přečkala škola téměř dva roky, až byla 7. října 1941 Němci násilně zlikvidována. Bez sebemenšího náznaku provinění žáků nebo profesorů přepadlo gestapo místecké gymnázium současně s obchodní akademií ve Starém Městě. Jako záminka posloužily protiněmecké letáky údajně vyrobené studentským komitétem gymnázia.

Žáci byli rozeznáni, profesori zatčeni a po týdenní vazbě ve věznici Krajského soudu v Ostravě převezeni do proslulých Kaunicových kolejí v Brně. Bez soudního procesu byli po propuštění z vazby přeloženi na jiná působiště. 15. prosince byla obchodní akademie spolu s obchodní školou úředně zrušena, žákům nebylo dovoleno studia dokončit ani přestoupit na jinou střední školu. Česká inteligence nebyla žádoucí, byli určeni pouze do výroby.

Vlevo škola Pod sovou, vpravo obecná škola chlapecká

Po osvobození byla škola obnovena ve Frýdku i Českém Těšíně, zdá se však, že ve Frýdku byl větší počet žáků. Byla jí přidělena budova bývalého německého gymnázia a pozdější chlapecké školy na dnešní Masarykově třídě vedle školy

„Pod sovou“. Vyučování bylo zahájeno hned 24. května především pro ty žáky, kteří školu po dobu války nestihli dokončit. Vyučovalo se podle upravených osnov i přes prázdniny.

V roce 1946 hrozilo škole opětné zrušení, poněvadž na území tehdejšího Ostravského kraje existovalo šest škol stejného typu. Městu velmi záleželo na posílení středního školství, snažilo se vytvořit příznivé podmínky pro umístění obou škol. Přes všechny snahy „shora“ i vznik mnohotřídni průmyslové školy v Místku obchodní akademie vytrvala až do dnešních dnů.

Stejný osud jako obchodní akademii stihl i české gymnázium. Bylo přestěhováno do obecné chlapecké školy vedle školy „Pod sovou“, kde se s chlapeckou školou dělilo o přístřeší. Vyučování začalo hned počátkem října a zdálo se, že by soužití pod jednou střechou nemělo dělat ani v budoucnu problémy. Ovšem už koncem školního roku požadovali Němci uvolnění budovy pro své německé školy a gymnázium se muselo přestěhovat do Místku, kde splynulo s místeckým gymnáziem v jeden ústav, jenž měl rázem ve 27 třídách na 1000 žáků. V říjnu 1941 bylo gymnázium násilně zlikvidováno gestapem.

Další školou vypuzenou z Českého Těšína, která našla azyl v Místku, byla zemská škola pro ženská povolání. V úředním záznamu ze dne 11. října 1939 o intervenci na Zemském úřadu v Brně je uvedeno, že „...škola byla nucena před příchodem polských orgánů se vzdát a poněvadž pro krátkost času nemohla sebou ze zařízení školního nic vzít, usídlila se v Místku úplně beze všech prostředků. Personál učitelský i zřízenecký jest pohromadě i s ředitelem ústavu.“

Zpočátku se zdálo, že měla větší štěstí než obchodní akademie a gymnázium ve Frýdku, město Místek jí poskytlo samostatnou budovu. Úpravou domu č. 767 na dnešní Pionýrské ulici patřícího Spolku pro udržování živnostenských pokračovacích škol bylo získáno pět tříd, nutné školní zázemí i byt pro ředitele.

Do dvou prvních, dvou druhých a jedné třetí třídy se zapsalo na 100 žákyň, ale v příštím školním roce se jen do prvních ročníků přihlásilo více jak 100 nových uchazeček, takže budova opět nepostačovala. Proto během prázdnin bylo přistavěno druhé patro se třemi třídami, ovšem v březnu 1941 zabrali Němci celou budovu

pro evakuované německé gymnázium z Hamburku a škola se ocitla na dlažbě podruhé.

Byla to opět cílená akce zlikvidování české školy, poněvadž gymnázium by se pohodlně vešlo do budovy bývalého německého gymnázia ve Frýdku, kde skomírala na nedostatek žáků německá Oberschule.

Kolegialita českých škol však trvání školy opět prodloužila. Měšťanská dívčí škola (dnešní Fučíkova) jí poskytla dvě třídy a sborovnu, vedlejší budova dívčí obecné jednu třídu a gymnázium, které v téže budově užívalo jednu třídu, ji dalo rovněž k dispozici. Ředitelství záložny propůjčilo místnosti pro kancelář a učební pomůcky. Všech osm tříd se vyučovalo střídavě ve čtyřech učebnách.

A tak když škola přežila i toto martyrium, byla zrušena úředně – 17. října 1941 se dostavil do školy osobně zástupce ministerstva školství JUDr. Zykán a nařídil s okamžitou platností přerušeni vyučování a propuštění všech žákyň.

Po osvobození byla škola obnovena hned v květnových dnech. Přihlásilo se 25 žákyň, které během prázdnin absolvovaly druhý ročník. Od prvního září se rozběhla pravidelná výuka už v šesti třídách.

Poněvadž o budovu se přihlásil Spolek pro udržování živnostenských škol pokračovacích v Místku, jemuž před válkou patřila, hodlalo město postavit pro školu budovu novou. Byl zajištěn pozemek na rohu Riegrovy ulice na Koloredově, zemský národní výbor zařadil stavbu do plánovaných investic, ale k realizaci už nedošlo. Poválečná doba školám tohoto typu nepřála. Ve školním roce 1949-1950 byl první ročník zrušen a místo školy rodinné vznikla vyšší odborná škola sociálně zdravotní, později reorganizovaná na vyšší odbornou školu sociální-výchovnou větev, později na pedagogickou školu pro učitelky mateřských škol a na závěr na pedagogickou školu pro učitele národních škol, aby v roce 1955 zanikla úplně.

Ještě jedna škola našla přístřeší v Místku. Z Nového Bohumína byla evakuována Hudební a pěvecká škola slezské Matice osvěty lidové, nástroje byly převezeny a dočasně uloženy v Ostravě a řediteli Štefánkovi bylo uloženo najít vhodné umístění. Poněvadž

vydržovatelkou školy byla Matice slezská, přicházel v první řadě v úvahu Frýdek. Avšak tady narazila škola na odpor konkurenční soukromé hudební školy, takže po měsících marného vyjednávání se obrátil ředitel Štefánek na městskou radu v Místku, která ochotně převzala věcné náklady, personální výdaje hradila nadále Matice. Škole byly přiděleny místnosti v budově chlapecké měšťanské školy. Vstřícnost a pochopení se městu Místku mnohokrát navrátily, učitelé školy, žáci i absolventi se nesmazatelně zapsali do hudebního a kulturního života ve městě řadou hudebních a pěveckých vystoupení. Počátkem školního roku 1942-1943 bylo při škole zřízeno pedagogické oddělení. Studium bylo tříleté a jeho absolventi mohli vyučovat hudební výchovu i hru na hudební nástroje na veřejných školách. Značnou měrou se škola podílela na záchraně studentů uzavřených místních středních škol před pracovním nasazením.

Prameny:

SOKA Frýdek-Místek, fond MěstNV Frýdek-Místek, odb. školství

SOKA Frýdek-Místek, Dominik Drobiš, Školství, osvěta a knihovnictví, rukopis

SOKA Frýdek-Místek, Obchodní akademie ve Frýdku, inventář

POBESKYDIE – ZÁKLADŇA NEMECKEJ ARMÁDY PRI POTLÁČANÍ SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA.

Karol Janas

Slovenské národné povstanie vypuklo 29. augusta 1944. Napriek tomu, že fakticky zasiahlo len oblasť stredného Slovenska, vážne ohrozovalo tyl nemeckej armády ustupujúcej na východnom fronte. Vypuknutie bojov na Slovensku spôsobilo nepokoj medzi obyvateľstvom v protektoráte Čechy a Morava. Jeho obyvatelia žili v podstatne horších podmienkach ako na Slovensku. S nádejou preto sledovali slovenské udalosti a dúfali v skorú porážku Nemcov. Nebezpečnosť situácie si uvedomovali aj Nemci a rozhodli sa na Slovensku rýchlo zasiahnuť.

Potlačenie povstania a pacifikácia Slovenska sa stali jednou z priorít pri nemeckých plánoch koncom leta 1944. Nemci si uvedomovali, že na Slovensku hrozí nebezpečenstvo ešte pred vypuknutím povstania. Dôležitým signálom bola zvýšená činnosť partizánskych skupín, ktoré zintenzívnili v letných mesiacoch svoju činnosť. Slovenská vláda ich napriek prijatým opatreniam¹ nedokázala potlačiť, a preto Nemci požadovali súhlas s vlastným ozbrojeným zásahom. Nemecký vyslanec na Slovensku Ludin 28. augusta 1944 oznámil Zahraničnému úradu v Berlíne, že v sprievode nemeckého generála vyhľadal prezidenta Tisa. V prítomnosti ministra vnútra Macha a gen. Turanca mu oznámili, že pre rozsah partizánskeho hnutia už Nemci nemôžu otáľať a rozhodli sa nasadiť na Slovensku armádu. Ludin Tisovi oznámil, že vojenské oddiely budú od zajtra (29. augusta 1944 - pozn. K. J.) sústredené v okolí Púchova a Žiliny a nasadené na ochranu železničnej trate Žilina – Čadca.² Ale nemecké plány vážne skomplikovalo ozbrojené vystúpenie slovenskej armády. Obsadila celé stredné Slovensko a skomplikovala nemecké plány na krátku operáciu s cieľom ochrany dôležitých komunikácií a veľkých miest. Nemecké velenie náhle stálo pred situáciou, s ktorou nepočítalo a muselo urýchlene pripraviť rozsiahlu vojenskú operáciu. Pre vojenské potlačenie povstania potrebovali Nemci

bezpečnú základňu. Ako ideálne miesto sa ponúkala severovýchodná Morava, osobitne Pobeškydie. Odtiaľ aj smeroval proti Slovensku rozhodujúci úder.

Na územie Slovenska vtrhli zo severu Moravy nemecké jednotky, ktoré boli súčasťou štyroch divízií SS. Hranice prekročili takto: 19 SS divízia dvoma prúdmi. Prvý prúd cez Jablunkov a druhý cez Vlárú. Trasa prvého prúdu bola Jablunkov – Čadca – Žilina – Strečno – Vrútky. Nemecké sily presúvajúc sa Pobeškydím obsahovali: jeden strelecký pluk zosílený, jednu motorizovanú delostreleckú batériu 15 cm, jednu čatu mínometov, 15 tankov stredného typu (z toho dva tanky Tiger) a boli podporované letectvom.³ Pri potláčaní povstania si nemecké branné sily rozdelili pôsobnosť. Spacifikovanie slovenského priestoru bolo úlohou armád len v operačnom priestore východného Slovenska. Na strednom a západnom Slovensku sa dostalo do kompetencie nemeckého generála pri slovenskom Ministerstve (národnej) obrany, ktorý podliehal hlavnému veliteľstvu brannej moci. Zakrátko sa na severnej Morave a v Pobeškydí zhromaždilo veľké množstvo nemeckého vojska. Bojová skupina plukovníka Juncka bola nasadená z Pobeškydia⁴ v priestore Čadca – Krásno – Lieskovec. Tvoril ju štáb 85. tankového pluku, 1 miešaná rota, 1 spojovacia čata, 1 čata ženistov a 1 čata ťažkých guľometov. Spolu s ňou pôsobili 13. prápor tankových granátnikov, skladajúci sa z 3 streleckých rôt a 1 roty ťažkých guľometov a 8 rota tankových stíhačov.⁵ Bojová skupina plk. Juncka prešla cez Jablunkovský priesmyk z branného okruhu VIII. Vratislav. 5. septembra presunuli do Žiliny zo severnej Moravy aj divízny štáb 178. divízie tankových granátnikov Tatra s veliteľom divízie genpor. von Loeperom.⁶ Junck aj von Ohlen, ktorý viedol útok cez Vlársky priesmyk sa podriadili štábu 178 divízie Tatra a ďalej plnili jej rozkazy.⁷

Povstanie malo okrem vojenského aj politický rozmer. Veľký ohlas bol aj na druhej strane hranice. Morava žila horúčkovitým očakávaním, Rozšírili sa správy o sústredovaní nemeckých vojsk v priestore Moravskej Ostravy. Prišli aj správy, že Slovensko povstalo.⁸ Nemci si dobre uvedomovali, že výbušná situácia zo Slovenska sa rýchlo môže preniesť aj na Moravu. Už

3. septembra K. H. Frank písal ríšskemu vodcovi Himmlerovi do Berlína. Požadoval urýchlený zásah a varoval, že od politického a vojenského zvládnutia situácie na Slovensku závisí aj situácia v Čechách a na Morave.⁹ Urýchlené potlačenie povstania považoval za veľmi dôležité, lebo hrozilo jeho rozšírenie do protektorátu.¹⁰ Správam o bojoch sa nedalo zabrániť. Nemci sa spočiatku pokúšali zabrániť šíreniu informácií o rozsahu povstania. Hermeticky uzavreli hranicu a zaviedli drastické tresty za porušovanie príkazov. Neoprávnené prekročenie nemecko – slovenskej hranice pozdĺž protektorátu Čechy a Morava sa trestali smrťou.¹¹ Napriek tomu prísunu informácií nedokázali zabrániť. Prispeli k tomu robotníci dochádzajúci zo Slovenska v rámci malého pohraničného styku, ktorí boli zamestnaní v Moravskej Ostrave¹² a v zbrojárskych podnikoch na severe Moravy. Ich práca spolu s lesnými robotníkmi bola v pohraničí dôležitá, a preto ich Nemci naďalej prepúšťali do protektorátu. Civilná železničná doprava medzi Mostami a Žilinou bola zastavená len prechodne. Pre Nemcov bolo žiadúce, aby robotnícke vlaky premávali ako do povstania. Urýchlene obnovili vojenskú železničnú dopravu na trase Těšín – Žilina, rovnako aj rýchlíkovú. Slovenskú políciu a colné orgány však na oboch stranách pochodovej trasy nemeckých vojsk odzbrojili a prevzali na hranici vlastnú ostrahu. Zabezpečovali ju tri policajné roty, ktoré boli 31. augusta z horného Sliezska nasadené v priestore Žilina – Čadca.¹³

Nemecké opatrenia sa ukázali ako účinné. Bojová prevaha nemeckej armády rozhodla na bojiskách a povstanie začalo strácať pozície. Veliteľ armády pplk. Golian hlásil už 30. augusta 1944 do Londýna, že Čadca padla a v Žiline sú ťažké boje.¹⁴ Odpor armády sa pod tlakom Nemcov zrútil a zvyšky armády prešli na partizánsky spôsob boja. Pripojili sa k jestvujúcim partizánskym skupinám a riadili sa podľa ich príkazov. Koordinovať ich činnosť sa pokúšali ešte počas bojov z Londýna. Z Moskvy do Londýna písal 18. septembra 1944 gen. H. Píka depešu so smernicami pre činnosť partizánskych skupín. Navrhol posilať do Beskyd menšie skupiny partizánov s cieľom rušiť nemeckú premávku na komunikáciách a tylovú službu.¹⁵ Cieľom skupín bolo znepokojovať nemeckú armádu, ktorá toto územie považovala

za dobyté a bezpečné. Armádne skupiny sa v septembri a začiatkom októbra presúvali na stred Slovenska a oblasť Pobeskydia sa stala tylom. V októbri správa úradu vojenského splnomocnenca pri nemeckom štátnom ministrovi v Čechách a na Morave a veliteľa vojenského okruhu Čechy a Morava informovala o situácii K. H. Franka. V okolí Čadce pôsobila 14. divízia granátnikov SS. Pozostávala z 286 dôstojníkov, 13 999 poddôstojníkov a mužstva. Ich situácia však nebola dobrá. Mali absolútny nedostatok zbraní.¹⁶ Boli sústavne ohrozovaní partizánmi a nedokázali bezpečne zaistiť oblasť. V polovici októbra sa činnosť partizánov v Pobeskydí ešte viac zintenzívnila. K. H. Frankovi 16. októbra 1944 hlásili z úradu vojenského splnomocnenca pri nemeckom štátnom ministrovi pre Čechy a Moravu, že asi 240 banditov prekročilo hranicu pri Skalitom južne od Jablunkova.¹⁷ Podľa plánu činnosti partizánskych brigád a oddielov v Beskydoch mal pôsobiť oddiel Kvitinského, ktorý sa tam mal presunúť z východného Slovenska. Zameriaval sa len na ničenie vlakov, mostov a na pasce pri cestách. Do Pobeskydia sa mala presunúť aj Štefánikova brigáda pod velením Velička, pôvodne od Liptovského Mikuláša.¹⁸ Partizánske skupiny v okolí Žiliny dostali prírastky aj z radov českého žandárstva v Moravskej Ostrave.¹⁹ V novembri priznali Nemci v okolí Makova posilnenie povstaleckých skupín.²⁰ Pôsobila tu asi 300 členná skupina, ktorá uskutočňovala prepady.²¹ Podobné správy sa objavovali až do konca novembra. Západne od Čadce v Beskydoch boli lokalizované silné bandy. 15. novembra sa opäť objavila veľká banda v okolí Skalitého. Mala niekoľko sto mužov a stály prísun nových z protektorátu.²² Išlo tu pravdepodobne o Prvú československú brigádu Jána Žižku. Veliteľmi brigády boli Ušiak a Murzin.²³ Cieľom brigády bolo prerušiť spojenie s Moravskou Ostravou a severom Moravy. Posilňovala sa robotníkmi, ruskými zajatcami a českou mládežou.²⁴

S príchodom zimy činnosť partizánov ochabla, no naďalej spôsobovali Nemcom problémy. K tomu sa pripojila nespôľahlivosť slovenských orgánov a z toho vyplývajúca nedôvera Nemcov. Správa úradu pohotovostnej skupiny H bezpečnostnej polície a bezpečnostnej služby 9. decembra podala

správu o zabezpečení slovenského priestoru. Na zabezpečenie pohraničného styku museli byť slovenské pohraničné stráže v Čadci posilnené zvláštnymi oddielmi bezpečnostnej služby.²⁵

Osobitné starosti mali Nemci so zabezpečením pokoja na moravskej strane Beskyd. Veľká časť armády bola presunutá na Slovensko a preto musela byť nahradená posilami. Partizánske skupiny pôsobiace v Pobeskydí často útočili na moravskej strane. Savelievov oddiel (62 mužov) podnikal akcie južne od Moravskej Ostravy proti nemeckým komunikáciám v priestore Čadca – Těšín.²⁶ Južne od Moravskej Ostravy v Beskydoch pôsobila aj jednotka Ušiaka – Murzina. Mala asi 300 mužov. Dvakrát bola obklúčená a s veľkými stratami sa prebila. V druhom obklúčení bola rozbitá. Jej zbytky sa pripojili k partizánskemu zväzku Brunovského a oddielu Dmitrijeva.²⁷

Na zabezpečenie Pobeskydia Nemci potrebovali stále nové posily. Na sever Moravy bola 22. októbra 1944 presunutá 11. rota 20. SS policajného pluku z Hradca Králové. Jej novým sídlom boli Frenštát a Rožnov pod Radhoštěm. Ich úlohou bolo posilnenie poriadku na východnej Morave.²⁸ Nebolo to však dostatočné posilnenie. Vládny prezident v Opave dostal 23. októbra príkaz, aby presunul do Místku 30 nemeckých žandárov, vrátane 3 poddôstojníkov na posilnenie nemeckého žandárstva na Morave. Vypravení mali byť železnicou do Místku na Morave. Vzali si zbrane, jednu súpravu streliva a dva granáty. Podriadené počas nasadenia na východnej Morave boli veliteľstvu nemeckého žandárstva pri 21. SS policajnom pluku.²⁹ Nemci hľadali posily aj pre bojovú činnosť. Nebolo to však jednoduché. Ustupovali na celom východnom fronte a jednotky potrebovali najmä tam. Hľadali preto iné možnosti. Jednou z nich bolo nasadenie polovojenských oddielov. Ich prísun ale narážal na odpor príslušníkov nemeckej armády. Gen. Höfle odmietol ruský zväz dobrovoľníkov Kaminského, ktorý sa nachádzal neďaleko od Těšína. Boli to kozáci aj s rodinami a dobytkom. Chcel mu ho vnútiť gen. Berger, ale on sa sťažoval u Himmlera. Zväz mal zlé povesti a bol nepoužiteľný v spriatelenej krajine. Prišlo ku konfliktu s gen. Bergerom a generálmajorom Jürsom, ktorí naliehali na nasadenie zväzu. Miesto neho prišla do oblasti Beskyd

brigáda Dirlewanger (dva pluky pechoty delostrelectvo a ženisti). No i oni boli charakterizovaní ako huf trestancov a zločincov so slabým velením.³⁰ Novou posilou na zabezpečenie získaného územia sa tak stal až 240. dopravné zabezpečovací prápor nasadený na zabezpečenie trate Čadca - Žilina.³¹ Ani on na zabezpečenie územia nestačil. Činnosť partizánov na oboch stranách hranice v Pobeskydí bola tak rozsiahla, že znemožňovala Nemcom činnosť až do príchodu sovietskej armády.

Pobeskydie sa stalo dôležitou základňou pri potláčaní Slovenského národného povstania. Z neho sa viedli prvé útoky, a odtiaľ bola nemecká armáda pravidelne dopĺňaná. Nemcom sa však napriek prevahe a väčším bojovým skúsenostiam nepodarilo oblasť spacificovať a až do ústupu museli v Pobeskydí bojovať so zvyškami povstaleckého vojska a s partizánmi, ktorí boli pravidelne dopĺňaní dobrovoľníkmi z Moravy.

Poznámky:

1. Štátny okresný archív v Čadci, fond Okresný úrad v Čadci, D1 – 925/1944.
2. PREČAN, V.: *Slovenské národné povstanie*. Dokumenty. Bratislava 1965 (ďalej SNP – D), dok. č. 165, s. 343.
3. SNP – D, dok. č. 274, s. 476 – 477.
4. *Vojenské dejiny Československa*. Praha 1988, s. 511. Junck sa blížil k Žiline od Čadce.
5. PREČAN, V.: *Slovenské národné povstanie. Nemci a Slovensko*. Dokumenty. Bratislava 1971 (ďalej SNP - N a S), dok. A, s. 504 – 505.
6. BOSÁK, P.: *Z bojových operácií na fronte SNP*. Bratislava 1979, s. 19.
7. *Dejiny slovenského národného povstania 1944*. Bratislava 1984, s. 20.
8. SNP – D, dok. č. 203, s. 379.
9. SNP – D, dok. č. 237, s. 419.
10. RYCHLÍK, J.: *Česi a Slováci ve 20. století. Česko – slovenské vzťahy 1914 – 1945*. Bratislava 1997, s. 240.
11. SNP – D, dok. č. 292, s. 504.
12. SNP – D, dok. 432, s. 689.
13. SNP - N a S, dok. č. 92, s. 190.
14. SNP – D, dok. č. 180, s. 358.
15. SNP – D, dok. č. 303, s. 524.
16. SNP – D, dok. č. 417, s. 669.
17. SNP – D, dok. č. 448, s. 710. ; SNP - N a S, dok. B, s. 560.
18. SNP – D, dok. č. 491, s. 760 - 761.

19. SNP – D, dok. č. 377, s. 604 – 605.
20. SNP - N a S, dok. D, s. 664.
21. SNP - N a S, dok. D, s. 668.
22. SNP - N a S, dok. D, s. 667.
23. Vojenské dějiny Československa. Praha 1988, s. 641.
24. SNP - N a S, dok. B, s. 558.
25. SNP – D, dok. č. 559, s. 863.; SNP - N a S, dok. č. 226, s. 457 – 458.
26. SNP – D, dok. č. 575, s. 942.
27. SNP – D, dok. č. 575, s. 939 – 941.
28. SNP – D, dok. č. 472, s. 738.
29. SNP – D, dok. č. 479, s. 745.
30. SNP – D, dok. č. 587, s. 1091 – 1092.
31. SNP - N a S, dok. B, s. 534 – 535.

PARASKUPINA WOLFRAM – BOJOVÝ VÝSADEK ZE ZÁPADU

Jaroslav Dvořák

V poválečných letech bylo napsáno mnoho článků i publikací o vojácích ze západních jednotek – Francie – Velká Británie, o pozemních jednotkách, leteckých perutích a parašutistech, ale ne vždy bylo psáno pravdivě, mnoho skutečností bylo zamlčeno. Mnohokrát byla jejich přítomnost na západě i zpochybňována, znevažována a dokonce i zatracována.

V oné době zmatků a nejasnosti politických dějů nebylo mnoho volných cest k opuštění vlasti, toho času již Protektorátu Čech a Moravy, a ne každý oplýval hmotnými prostředky na vystěhování dle svého přání, nebo politického zájmu.

Cesta našich vojáků do emigrace

Pro prosté vojáky a brance (i příslušníky budoucího paravýsadku Wolfram) byla tehdy jediná přijatelná cesta do emigrace přes Polsko, kterou organizovalo několik dřívějších příslušníků československé branné moci. Soustředili se v táborech v Katovicích a v Krakově (Malých Bronowicích). Podmínky pro existenci čs. jednotky v Polsku ale nebyly příznivé, jednotka nebyla plně legalizovaná a materiálně zajištěná. Naši političtí představitelé proto zahájili jednání s Francií o možnosti přemístit čs. vojáky na její území. Byl dohodnut vstup našich jednotek do Cizinecké legie.¹ Do 1. září 1939 do těchto jednotek vstoupilo 1100 Čechoslováků. Z Polska odjeli lodí do Francie. Ve Francii se nalodili v Marseille a přepluli do Alžíru. Sídlem legie v Alžíru bylo Sidi bel Abbes.²

Se vstupem Francie do války přišla možnost odejít z Cizinecké legie a přihlásit se k Československým jednotkám. 3. září vypověděla Francie Německu válku a Čechoslováci, kteří přišli do Cizinecké legie po 15. březnu se mohli hlásit do naší jednotky, tvořící se ve Francii. V bojovém výcviku se pokračovalo až do poloviny září. 20. září odjely naše jednotky vlakem ze Sidi bel

Abbes do přístavního města Oranu, 23. září pak parníkem do Marsseille a odtud na jih Francie do městeček Agde a Béziers v departementu Hérault. Zde absolvovaly několikaměsíční výcvik.

10. května 1940 Německo zaútočilo na Benelux a brzy se jeho vojska dostala do Francie. 5. června byla prolomena fronta na severu Francie. Z čs. divize byly vyčleněny dva pěší pluky, které se vydaly na sever a 11. června zasáhly do bojů, které se velmi rychle změnilly v ústup francouzského vojska. Naše jednotky se vyznamenaly při obraně svěřených úseků na řekách Seině a Loire.³ Po podepsání kapitulace 22. června byly veškeré československé jednotky pozemní i vzdušné staženy z bojiště a byly zahájeny přípravy k jejich evakuaci do Anglie. Na evakuačních lodích se do Anglie přemístilo přes 4 tisíce našich vojáků.⁴

14. července se vylodili v Liverpoolu. Po vylodění odjeli vlakem do městečka Cholmondeley u Chesteru, které bylo střediskem naší armády. Situace mezi vojáky byla napjatá, a to především kvůli špatnému morálnímu stavu (porážka Francie, nevyjasněné pravomoci v našem vojsku atd.). Teprve v říjnu se poměry v čs. pozemním vojsku uklidnily. Vojáci byli zařazeni do různých jednotek a zahájili pravidelný výcvik.

Zvláštní skupina D

Velkou kapitolu čs. odboje v Británii představuje realizace parašutistických výsadek na území protektorátu. Zvláštní skupina (Skupina pro zvláštní účely) vznikla začátkem roku 1941 a zabývala se výběrem budoucích parašutistů z řad vojáků československého vojska v Anglii, zajišťovala jejich speciální výcvik a připravovala dispozice pro jejich operační nasazení. Byla složena ze čtyř oddělení – Zpravodajské (A), Studijní (B), Šifrovací (C) a Zvláštní skupina (D). Československé vojenské i politické orgány ve Velké Británii, respektive 2. oddělení MNO (Ministerstvo národní obrany) v Londýně, později i ŠVBM (Štáb pro vybudování branné moci), věnovaly výcviku parašutistů velkou pozornost a péči už od roku 1941. Během let 1941 – 1945 tak bylo ve Velké Británii v rámci Zvláštní skupiny D vycvičeno zhruba

300 československých vojáků, z nichž bylo na výsadkových operacích na území někdejšího Československa, Francie, Itálie a dalších zemí využito okolo devadesáti (šest z nich bylo členy paravýsadku Wolfram).

Ve Velké Británii nevznikly československé výsadkové jednotky, jak tomu bylo u jiných spojeneckých národů (např. Francouzů, Poláků atd.). Hlavním důvodem byl pravděpodobně nedostatek vhodných adeptů pro tyto útvary. Výběr, lépe řečeno nábor, probíhal hlavně u československých pozemních jednotek. Základním a nutným kritériem byla dobrovolnost, nicméně i to se ukázalo jako velký problém. Jen málokdo byl totiž schopen uvědomit si plně všechny skutečnosti, které s těmito akcemi souvisely. Zůstane však nezvratným faktem, že většina parašutistů vytrvala až do konce. Každý adept byl podroben velmi přísnému konkurzu, v němž byly hodnoceny aspekty kázeňské, morální, mravní, fyzické, zdravotní, odborné a státně bezpečnostní, přičemž se přihlíželo ke specifice zadání předpokládaného úkolu. Hodnotilo se také chování a jednání prověřovaného muže v armádě v Československu (to bylo v případě, když šlo podobné informace zajistit) a vždy se přihlíželo k posudku, jenž museli vypracovat velitel a zpravodajský důstojník.

Výcvik parašutistů byl velmi náročný a obtížný. Obsahoval prakticky všechno, co parašutisté potřebovali přímo v akci, a to jak z hlediska zadaného úkolu, tak v problémových situacích, kdy se muselo spoléhat pouze na vlastní znalosti, schopnosti a dovednosti. Samotný výcvik se dělil na základní, zdokonalovací a speciální. Užívalo se jakési deduktivní metody výcviku, tedy postupovalo se od obecného základního ke speciálnímu a zvláštnímu. Obsahoval řadu kurzů, jejichž princip vybudovala britská zvláštní služba SOE, která prováděla i výcvik samotný.⁵ Instruktorový sbor SOE byl vysoce kvalifikovaný a výkonný, jednotliví instruktoři měli velmi úzkou specializaci. Výcvik probíhal ve výcvikových střediscích STS (Special Training Schools), vybudovaných k tomuto účelu v prvních letech války, převážně ve Skotsku a Anglii. Samotný základní výcvik měl dva kurzy - Assault Course a Para Course.

Assault Course

Ve střediscích Garramour a Camush Darrah absolvovali naši vojáci čtyřtýdenní Assault Course (kurz útočného boje). Ten vycházel z výcvikových zásad commandos a bývá s tímto výcvikem často zaměňován. V případě kurzu útočného boje byl však daleko větší důraz položen na boj jednotlivce či malých diverzních skupin. Zcela odpadly takové taktické prvky, jako je vylovení na pobřeží, zdolávání drátěných zátarasů, minových polí, použití plamenometů a útok na opevněné objekty z moře. Větší pozornost byla naopak věnována střelbě z pěchotních zbraní, házení granátů a vybraným prvkům juda a karate.

Vojáci cvičili většinou ve dvacetičlenných skupinách. Prohlubovali si návyky základního pěšího výcviku v boji zblízka. Útočný boj se cvičil proti jedné či více osobám. Výsadkáři se opakovaně věnovali nácviku kopů, seků, pák a škrcení paží, oděvem, smyčkou. Dále pak použití nože, bodáku či pažby v boji, obraně proti nim, odzbrojování osob, jejich spoutání, eskortování atd.

Nemalý prostor byl samozřejmě věnován střelecké přípravě. Střelba se cvičila ze všech dostupných pěchotních zbraní včetně nepřátelských. Tento výcvik se však naprosto odlišoval od toho, co vojáci doposud zažili. Místo tradičních zásad střelecké přípravy byl v tomto případě položen důraz na rychlost a cit pro střelbu. Vojáci se věnovali pudové a instinktivní střelbě v různých polohách a především za pohybu. Střílelo se na pohyblivé a mizivé cíle, v místnostech a na protivníka opětuujícího střelbu. Zvláštností byla také střelba z jedoucích automobilů a motocyklů.

Pozornost se samozřejmě věnovala zvyšování fyzické kondice. K tomuto účelu sloužily nejen náročné pochody, ale především slézání speciálních překážkových drah, střeň, vnikání do objektů okny, seskakování z jedoucích automobilů, vlaků. Posilovalo se ale i zvedáním břemen, šplháním a plaváním v ledové mořské vodě. Ženíjní výcvik byl zaměřen především na používání zápalných prostředků a trhavin. Naši vojáci se již v té době připravovali na práci s plastickými trhavinami. Vše bylo zaměřeno především

na diverzní a sabotážní činnost. A tak se parašutisté učili ničit železniční tratě, svršky komunikací, tunely, mosty a stožáry.

Důležitá byla i orientace v neznámém terénu a přežití v extrémních podmínkách. Vojáci se učili bivakovat, budovat provizorní přístřešky, zakládat ohně atd.

Všichni parašutisté absolvovali také základní spojovací výcvik. Radisté potom prošli ještě speciálním výcvikem v této oblasti.

Para Course

Po skončení kurzu útočného boje odcházeli vojáci do střediska Ringway poblíž Manchesteru.⁶ Zde je čekaly až dva týdny výsadkářského výcviku. Výcvik se zaměřil na seskoky padákem z upoutaných balónů, čemuž předcházela pozemní příprava na trenažérech. Obsah tohoto kurzu se ovšem dosti měnil v závislosti na různých typech letadel a kontejnerů, v nichž byl uložen potřebný materiál. Kontejner měl parašutista připevněn na noze. Po náročné pozemní přípravě následovalo pět seskoků, z nichž jeden byl zpravidla v noci a jeden s nožním zásobníkem. Ke konci války se cvičil i seskok celých operačních skupin. Absolvováním Para Course byl základní výcvik ukončen. Měl vysokou hodnotu, jednak výcvikovou, jednak výběrovou. Frekventanti byli pod odborným dohledem a jejich výkony i výsledky velmi přísně hodnotili příslušní specialisté. Parašutista, který nevydržel, onemocněl, zranil se nebo nesplnil požadavky, byl z kurzu vyřazen a vrátil se zpět ke svému kmenovému útvaru.⁷

Zdokonalovací výcvik pak navazoval na základní, rozvíjel u parašutistů návyky a zkušenosti, které již získali. Vojáci ho absolvovali ve střediscích Bellasis u Dorkingu a v Chicheley Hall. Zdokonalování již získaných návyků byl věnován větší časový prostor a očekávala se i vyšší úroveň jejich zvládnutí. Navíc tento výcvik obsahoval i některé prvky kurzu zpravodajského a konspiračního boje zaměřeného na podmínky protektorátu. První část tvořily informace o německé armádě, gestapu, policii, četnictvu a o rozmístění objektů důležitých pro vedení války.

V kurzu konspiračního boje se vojáci učili odklízet stopy po vysazení, kontaktovat osoby na doporučených adresách, chránit

se proti sledování, měnit podobu a budovat ilegální organizace, zřizovat a využívat mrtvé schránky. Praktický výcvik v těchto dovednostech probíhal tak, že proti parašutistům byly inscenovány zásahy britské policie, pátrací akce a samozřejmě také výsledky.

Parašutisté dostávali i informace týkající se všeho, co se v protektorátu od okamžiku, kdy odešli do zahraničí, změnilo. Seznamovali se s novou měnou, s novými doklady, předpisy, nařízeními, s rozmístěním policejních stanic. O některých detailnějších záležitostech si vojáci vytvořili určitou představu při pravidelném čtení protektorátního tisku. Učili se ale také novým profesím, které je měly doma legalizovat. Zaměření speciálního výcviku bylo velice různorodé. Parašutisté se podle zaměření učili kódování, šifrování, tajnému písmu, životu v ilegalitě, diverzím, průmyslové sabotáži, „černé“ propagandě, navádění letounů s pomocí různých typů radiomajáků Euréka, mikrofotografii a výrobě falešných dokumentů.

Typizace československých výsadkových skupin

Provést typizaci československých výsadkových skupin není jednoduché, poněvadž úkoly a posláni skupin se do jisté míry překrývaly. Jiří Šolc rámcově typizoval československé výsadkové skupiny takto⁸:

a) kurýrní – přenášely pokyny a informace z ústředí ve Velké Británii, b) sabotážní a diverzní – měly konkrétní sabotážní úkoly, včetně navádění bombardovacích letadel na cíl pomocí cílových majáků, c) zpravodajské – získávaly a pomocí vysílacích stanic odesílaly na VRÚ (Vojenská radiová ústředna) v Anglii získané zprávy, d) spojovací – zesilovaly a zdokonalovaly prostředky radiového spojení, e) zásobovací – přivážely finanční prostředky, náhradní součástky skupinám a organizacím v týlu nepřítel, f) teroristické – měly vyvolávat úmyslně jisté politické situace, hlavně formou likvidace konkrétních osob, g) přejímací – zajišťovaly a zprostředkovávaly dodávky žádaného materiálu, h) organizační – představovaly vysokou formu boje, měly vytvářet vhodné organizační předpoklady v podobě budování vojenských organizací a zajistit letecké dodávky materiálu, ch) bojové – měly

za úkol organizovat a provádět vojenský odpor, který měl ve vhodnou dobu přerůst v celonárodní povstání.

Zdeněk Jelínek rozděluje československé výsadkové skupiny vzávislosti na době, úkolech, výcviku a úspěšnosti do čtyř vln⁹:

1. vlna byla zahájena jednočlenným výsadkem Benjamin a ukončila ji heydrichiáda na jaře 1942.

2. vlnu zahájila operace Antimony na podzim 1942 a ukončila ji letecká katastrofa při přepravě paraskupin Iridium a Bronse.¹⁰

3. vlnu zahájila po delší přestávce operace Calcium v dubnu 1944. Ukončení není snadné určit, jelikož výsadky 3. a 4. vlny měly mnoho společného a charakter skupin byl do značné míry stejný.

4. vlna zahrnuje výsadky z konce roku 1944 a roku 1945. Můžeme jmenovat výsadkové skupiny Courier, Embassy aj. K výsadkovým operacím byly vycvičeny a připraveny i další skupiny (Rothmann, Churchmann aj.), ovšem nebyly již nasazeny. Operaci Wolfram můžeme umístit mezi třetí a čtvrtou vlnu výsadků.

Ustavení, personální obsazení a výcvik paraskupiny Wolfram

Operace Wolfram tvořila určitou výjimku ve zvláštních akcích organizovaných londýnským centrem československého odboje. Od ostatních paraskupin se Wolfram lišil počtem i složením. Byl to jediný výsadek, který nakonec zvláštní akci provedl. Většina příslušníků skupiny Wolfram prošla základním výcvikem v letech 1941 – 1943, jen jediný parašutista jej absolvoval až v roce 1944.¹¹ Na základě výsledků základního kurzu byli vytipováni vhodní muži. Výběr ovlivnil velitel budoucího pararoje kpt. Josef Otisk, stejně jako další speciální výcvik. Kpt. Josef Otisk prošel jako jeden z prvních československých vojáků Commandos Course (kurz speciálních britských jednotek) a měl předpoklady ke splnění speciálních úkolů. Vyžádal si pro akci tyto muže: rt. Vladimíra Řezníčka, rt. Josefa Bierského, čet. Roberta Matulu, rt. Josefa Černotu. Řezníček, Bierský a Matula pocházeli z Ostravska, což představovalo výhodu ve znalosti terénu a poměrů (Otiskovi bylo předtím naznačeno, že se s akcí počítá do této oblasti). Černota sice

pocházel z Břeclavi, ale jednalo se o elitního střelce, instruktora Commandos Course (kurz speciálních britských jednotek) a Streetfaiting Course (kurz pouličního boje). Všichni byli s nabídkou srozuměni a souhlasili. ŠVBM přiřadil ke skupině radiotelegrafistu rt. Karla Svobodu.¹² Jeho úkolem bylo udržovat radiové spojení s VRÚ v Londýně. V květnu 1944 byla sestavena skupina 6 výsadkářů – Otisk, Bierský, Svoboda, Matula, Řezníček a Černota.

Otiskova skupina obdržela prozatímní krycí název Hora. Ještě v květnu 1944 jsou převeleni k výcviku na STS 25 na Garramour ve Skotsku. Zde absolvovali udržovací výcvik (pro Matulu to byl i základní). Na závěr výcviku absolvovala skupina Hora cvičení nazvané 24 hodin únavy.¹³ Z Garramour odcestovali na tradiční Para Course, jež už všichni, s výjimkou Matuly znali. Výcvik se konal na STS 51 v Ringway. Absolvovali i zpravodajský kurz na STS 17 v Beaulieu na jihu Anglie. Parašutisté si též osvojili zásady při sledování osob ve městě a naučili se zbavovat svých pronásledovatelů. Tato cvičení provedli instruktoři v Londýně. Na konci června 1944 proběhla závěrečná fáze výcviku v Anglii. 29. června 1944 byla skupina přejmenována na Wolfram a byly jí vytyčeny úkoly na našem území.

Úkoly skupiny

a) připravit a organizovat partyzánskou činnost v severní části moravsko–slovenského pomezí

b) připravit organizační prostředí partyzánské skupiny na větší počet čet, působících v různých prostorech, ale pod jednotným řízením, a tak rozšířit prostor působnosti

c) provádět partyzánskou činnost v prostoru, a to hlavně: přepadávání zásobovacích vojenských železničních transportů na tratích v uvedeném prostoru; přerušování telefonních a telegrafních vedení na železnicích a silnicích v tomto prostoru; zneklidňování nepřítele přepadáváním a odstřelováním jednotlivců i malých skupin, strážných, úřadů a velitelství, prováděné malými hloučky partyzánů současně na širokém prostoru; rušení silničního automobilového provozu; ničení zásobovacích stanic; ničení

železničních tratí v Jablunkovském průsmyku, v údolí Váhu a případně ve Vlárském průsmyku, na tratích Břeclav-Bohumín-Krakov a na tratích vedoucích přes západní Beskydy; v případě nepříznivých okolností přenést partyzánskou činnost do prostoru jiného, směrem na východ (Malá Fatra-Nízké Tatry); podávat zprávy o pohotovosti a zahájení partyzánské organizace i podniknutých akcích.

V červenci následoval přesun do Itálie do střediska SOE v Laurettu u Bari, kde se čekalo na let nad protektorát. Aby neklesla bojová morálka, byl zde prováděn střelecký a topografický výcvik. Při procvičování topografie místa dopadu v Beskydech byla určena dvě místa srazu. První na severním kraji paseky nad hotelem Charbulák (u Starých Hamer) a druhé u dvou můstků na lesní cestě pod horou Trojačkou, jižně od trigonometru 1276 m (vrchol hory Smrk).

Činnost skupiny v Beskydech

13. září 1944 startuje čtyřmotorový Halifax se skupinou Wolfram na palubě. Letoun se na naše území dostal přes Jugoslávii, kde provedla jeho posádka shoz vojenského materiálu jednotkám Národně osvobozené armády Jugoslávie, dále pokračovali přes Rakousko, kde je blízko Vídně překvapila německá protivzdušná obrana, a pak přes Slovensko na Moravu.

Skupina Wolfram se dostala na půdu Beskyd 13. září 1944 krátce před půlnocí. Posádka letounu však nevysadila skupinu na Lysou horu, kde byla původně hlavní doskoková plocha stanovená, ale ve dvou průletech byli parašutisté vysazeni v prostoru Nytrová-Kotly. Pro výsadek byli rozděleni do dvou skupin. Jako první seskočila skupina Bierský, Svoboda a Otisk. Bierský šel první, protože znal Beskydy. Za ním šel Svoboda s radiostanicí jako chráněná osoba. Trojici uzavíral Otisk jako velitel. Osudy prvního roje byly dosti tragické. Josef Bierský byl větrem zanesen až na tehdejší protektorátní hranici, ztratil kontejner a krátce po dopadu ho překvapila pohraniční hlídka. Měl naštěstí v kapse kalhot pistolí, oba pohraničníky i jejich psa zastřelil. Svobodu provázely osobní tragédie po celou válku a ani

teď mu štěstí nepřálo.¹⁴ Při seskoku se stanice vzpříčila v otvoru a skupina se tak roztrhala. V neznámém terénu se těžko orientoval. Zakopal sice v blízkosti doskokové plochy část svého operačního materiálu, včetně rádiové stanice, ale příliš dlouho hledal skupinu v okolí místa seskoku. Okolo 18. září byl dopaden nedaleko Morávky u samoty Úspolka německým pátracím oddílem. Radista Wolfram byl vyslýchán gestapem v Těšíně. Následně převezen do Ostravy a pak do Brna. Němci Svobodu přinutili k vydání radiostanice, ale účast na rádiové protihře s VÚR v Anglii radista odmítl. Po bezvýsledných výsleších byl odeslán do koncentračního tábora Flossenburg, kde přežil do konce války. Skupina přišla o radiostanici i telegrafistu.

Při druhém okruhu seskakuje skupina Matula, Řezníček a Černota. Druhý roj se sešel brzy a poměrně v pořádku – pouze Vladimír Řezníček ztratil svůj kontejner. Čekali nejprve na prvním stanovišti, ale tam nikoho nenašli. Výsadkáři z druhého roje se proto přesunuli na druhé stanoviště a tam se za několik dní sešli s Josefem Bierským a Josefem Otiskem. Chyběl Karel Svoboda, radista, snad nejdůležitější příslušník výsadku. Paraskupina Wolfram musela začít pracovat za velmi nepříznivých podmínek. Neměla spojení se základnou, možnosti zásobování byly omezeny na minimum.

Jednotlivým výsadkářům se podařilo seznámit s místním obyvatelstvem, což byla v této situaci jediná možnost zahájení činnosti. Důležitými spolupracovníky Wolframu se staly především rodiny místních dřevařů, pasekářů a hajných. Byly to rodiny Františka Myslikovjana a Františka Polacha ze samoty Lhotská Louka, dále hajní Josef Faldyna z hájenky na Samorostlém, Karel Kurečka z Umučeného, Ladislav Kabilka a František Kubala ze Samčanky.¹⁵ Se skupinou spolupracoval i četník Josef Procházka ze stanice v Bílé a MUDr. Vašíček ze Starých Hamrů aj.

Před seskokem bylo domluveno, že se uskuteční další shoz materiálu včetně radiostanice, bez ohledu na to, jestli se skupina ozve rádiem nebo ne. Den před shozem se mělo ozvat ve vysílání BBC heslo „Voláme kapry“. Každý večer poslouchal některý

z parašutistů u hajného Faldyny rozhlas. Heslo „Voláme kapry“ nebylo do vysílání nikdy zařazeno.¹⁶

Hajný Faldyna ubytoval Wolfram ve svém loveckém srubu na východním svahu hory Trojačka. Skupina tak měla relativně bezpečný úkryt, což jí umožňovalo pravidelný styk s jejími spolupracovníky a informátory, zejména s Leopoldem Myslikovjanem, Františkem Polachem a Oldřichem Němcem.¹⁷

Otiskova skupina dosáhla částečného úspěchu v budování zpravodajské sítě informátorů, přechovavatelů a zásobovatelů, ale nemohla plnit své poslání. Počátkem října navázali kontakt s 1. československou partyzánskou brigádou Jana Žižky z Trocnova, které velel por. Janko Ušiak a komisařem byl kpt. Rudé armády Dajan Bajanovič Murzin.¹⁸ Přes tuto skupinu se pokoušeli kontaktovat s Londýnem. Radiostanice sovětských partyzánů odvysílaly dva radiogramy vypovídající o svízelné situaci Wolframu (16.října a 2.listopadu), bohužel bezvysledně.

14. října byl tábor partyzánské skupiny (nacházel se na svahu hory Magurka), za dosud neobjasněných okolností, napaden bombardérem typu Fortress, jež doprovázel stíhací letoun Lightning. Oba letouny se odloučily od bombardovacího svazu letícího na Ostravu. Do tábora partyzánů spadly tři bomby, které sice nenadělaly škody, ale každé bombardované místo zkoumaly německé policejní orgány. Proto se rozhodli odejít a vyhledat Wolfram. Po dlouhé poradě kpt. Otiska, por. Ušiaka a kpt. Murzina bylo ujednáno, že Wolfram přenechá 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky z Trocnova srub na Trojačce a sám se přemístí do chaty hajného Kabilky na Samčance. Kpt. Otisk současně požádal o několik lidí s odůvodněním, že očekává shoz materiálu, popř. druhého sledu. Velitelé partyzánů Otiskově žádosti vyhověli a uvolnili šestičlennou skupinu – 5 mužů a jednu ženu. Mezi nimi byl i Stanislav Kotačka, který za několik dní zkomplikoval Wolframu situaci a stal se vrahem.

Nedaleko Samčanky operoval v té době tzv. 1. slovenský partyzánský odřad kpt. Bělavského. Ve skutečnosti se jednalo o zpravodajskou skupinu vedenou kpt. Rudé armády Adamem Jevsejeničem Niščimenkem. Tato skupina přistála na Slovensku, za pomoci místního obyvatelstva přešla na Moravu a našla úkryt

v Kamenitém na Javořice.¹⁹ S touto skupinou byl navázán delší kontakt a spolupráce.

Wolframu se rovněž podařilo navázat velmi důležité spojení přes hajného Faldynu se spojkou známé odbojové organizace Rada tří (R3).²⁰ Spojkou byl profesor lesnické školy v Nasavrkách Vysocký, který v té době pracoval se svými žáky v Beskydech (na Beskydsku užíval jméno Klaus). Klaus měl možnost navázat i komplikovaná spojení, což se mu v případě pararaj Wolfram – paraskupina Calcium podařilo.²¹ O vzájemné spolupráci Wolfram – Calcium však nelze hovořit. Klaus navázal Wolframu další spojení přes svého žáka Ludvíka Šablaturu (Pstruha) s odbojovou skupinou Beta.²² Styky Wolfram – R3 byly nepřímé a nedostačující, neboť kpt. Otisk stále marně očekával shoz materiálu. Přes hajného Faldynu bylo tady zprostředkováno osobní setkání se zástupcem R3. Schůzka se měla uskutečnit 17. října ve 12 hodin na kótě hory Smrk. Byl na ni vyslán rt. Bierský v doprovodu Stanislava Kotačky. Kotačka Bierského cestou zákeřně zavraždil a oloupil.²³

22. října v časných ranních hodinách přepadla německá komanda Ušiakův tábor na Trojačce.²⁴ Partyzáni byli varováni a za velkých ztrát se jim podařilo z obklíčení uprchnout do tábora Wolframu na Samčance. Příslušníci Wolframu poskytli první pomoc raněným a okamžitě se odebrali za skupinou kpt. Niščimenka.

Cíle obou skupin byly do značné míry totožné a mohly se vhodně doplňovat. Sovětští zpravodajci disponovali dvěma radiostanicemi a působili jako skvěle organizovaná skupina. Wolfram vlastnil značnou finanční částku a řadu spolupracovníků. Obě skupiny odešly na jižní svah masívu Smrku, kde zamýšlely vybudovat svůj zimní tábor. Avšak již 3. listopadu německá komanda celou oblast obklíčila. Členům Wolframu a Niščimenkově skupině se bez ztráty na životech podařilo probojovat z obklíčeného kruhu. Na místě však zůstala většina výbavy obou skupin, zásoby výbušnin, střeliva a nějaké zbraně. Sešli se u svých spolupracovníků na samotě Lhotská Louka. Zde se dozvěděli závažnou informaci o chystané protipartyzánské akci „Tetřev“, které měl velet přímo státní tajemník K.H.Frank.²⁵ Kpt. Otisk a kpt. Niščimenko rozhodli, že se obě skupiny rozejdou.

Velitel Wolframů předal Niščimenkovi své kontakty na zpravodajskou síť Bety a R3. Věnoval mu také větší finanční obnos. Českoslovenští a sovětsí výsadkáři se rozešli. Otisk také uvolnil 5 partyzánů z 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Výsadkáři z Wolframů se rozloučili se svými spolupracovníky a na Otiskův rozkaz se odebrali do Kunčic pod Ondřejníkem, k rodině rt. Řezníčka. Do Kunčic dorazili 9. listopadu večer a ukryli se v prázdném holubníku. Gestapo prohledávalo Beskydy metr po metru. Dům Řezníčků byl těsně za kruhem, který svíral prohledávaný prostor. 50 metrů od domku stála hlídka, která tento prostor uzavírala. Němečtí vojáci se dokonce chodili ohřívát k Řezníčkům do kuchyně. Pár metrů od nich v holubníku nad chlévem se ukrýval Wolfram.²⁶

Činnost skupiny na Brněnsku

Po ukončení akce „Tetřev“ (konec listopadu) rozhodl velitel Wolframů, že celá skupina odejde do Líšně u Brna, kde u jeho rodiny přečká zimu. Odebrali se přes horu Nořičí, Pustevny, Radhošť, Rožnov pod Radhoštěm, Vsetín až do prostoru Pasek. Zde se setkali s partyzánským oddílem kpt. Kotlarova. Pokračovali jihozápadním směrem a zamířili k Tlumačovu, překročili trať Přerov-Břeclav a dorazili ke Koryčanům. Tam se skupina dostala do krizové situace. Řezníček dostal vysokou horečku, Otisk měl bolestivý zánět středního ucha a trpěl bolestmi nohy. Přesto pokračovali přes Slavkov, Holubice až se dostali do Líšně k Otiskově rodině. Byli ubytováni ve stodole, kde přečkali celou zimu.

Koncem února opustila paraskupina Wolframů dům Otisků v Líšni, přesunula se do blízkosti Hoštěnic (severovýchodně od Brna) a zahájila organizaci partyzánské války mezi Brnem a okolím. Wolframů se podařilo zorganizovat síť spolupracovníků a informátorů. Do této sítě patřil Otiskův starší bratr Jan, por. Hnilica, sestřelení sovětsí letci por. Viktor Kozlov a jeho střelec Anatolij aj. Kpt. Otisk nepřestával usilovat o spojení s ústředím v Anglii. Řezníček a Černota se pokusili navázat kontakt s pararoji Clay a Carbon, operujícími v této oblasti. Dostali

se však pouze do kontaktu se skupinou Lexa Černý, od které se po jejím prověření stačili odpoutat. Wolfram v rámci možností rozpoutal drobnou partyzánskou válku, i když nedostatek zbraní byl svízelný. Za nejvýznamnější a největší přepadovou akci skupiny Wolfram lze považovat přepad kolony části štábu 8. pancéřové divize německé armády.

Paraskupina Wolfram a další partyzáni přešli 26. dubna 1945 linii fronty u obce Jiříkovice. Byli zadrženi sovětskou NKVD (Lidový komisariát vnitřních věcí) a po prověření propuštěni. V květnu se přihlásili na štábu čs. armády v Praze. Otisk a Matula byli nasazeni na likvidaci německé partyzánské činnosti. Černota a Řezníček byli zařazeni jako šifranti na MNO.

Zhodnocení činnosti výsadekové skupiny Wolfram

Pararaj Wolfram byl jediný, který s úkolem organizovat partyzánskou válku do protektorátu skutečně přišel. Organizace partyzánskeho boje byla velmi náročným úkolem a samotná šestičlenná skupina jej mohla splnit pouze za příznivých podmínek. Na samotný nepříznivý průběh operace měla vliv řada faktorů:

1. Wolfram původně čítal šest příslušníků, během dvou měsíců ztratil dva muže, v to počítaje velmi důležitého radiotelegrafistu.

2. Paraskupina vlastnila pouze jediný radiový komplet. Bylo jasné, že v případě ztráty nebo větší poruchy bude velmi komplikované získat nový. Tento případ skutečně nastal a lze jej považovat za hlavní příčinu potíží Wolframu.

Za pozitivní výsledky činnosti paraskupiny Wolfram v Beskydech a na Brněnsku lze považovat:

1. Předávání zjištěných informací radiostanici Milada pararaje Calcium i radiostanicím zpravodajské skupiny kpt. Niščimenka a 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky z Trocnova.

2. Finanční pomoc partyzánským oddílům a skupinám. Byla to vlastně jediná možnost Wolframu, jak si vytvořit pozici organizátora partyzánskeho hnutí odporu, ale bez spojení se základnou se nemohla tato výhoda prosadit.

3. Napojení velmi významné a činné zpravodajské skupiny kpt. Niščimenka na skupinu Beta, jinak součást rozsáhlé

organizace R3. Za nejvýznamnější výsledek spolupráce lze považovat získání přísně tajného plánu německých opevňovacích prací na Ostravsku a jeho dodání do štábu 1. ukrajinského frontu.

4. Rozpoutání partyzánské války místního charakteru v okolí Brna.

Poznámky:

1. Cizinecká legie vznikla v roce 1831 za účelem hájení a rozšiřování francouzského koloniálního panství.
2. Úvazek u Cizinecké legie byl na dobu 5ti let.
3. 15. ledna 1940 vznikla ve Francii 1. čs. divize pod velením gen. Viesta. Tato divize čítala kromě štábních jednotek celkem tři pěší pluky, dělostřelecký pluk, divizní rotu, ženijní prapor, telegrafní prapor, leteckou skupinu atd. V květnu 1940 zde působilo celkem 11 000 mužů.
4. Členové budoucí skupiny Wolfram odplouvají do Anglie 27. června egyptským parníkem Rod el Farag.
5. Britská organizace pro zvláštní operace SOE (Special Operations Executive). Organizace SOE byla utajovanou zpravodajskou jednotkou vzniknuvší 23. března 1939, kdy byly sloučeny Sekce D (oddělení SIS zabývající se plánováním sabotážních a rozvratných operací), MI R (oddělení generálního štábu zabývající se nekonvenčními bojovými operacemi) a EH (oddělení propagandy při ministerstvu zahraničí). Určením SOE bylo koordinovat bojové akce za použití diverze a sabotáže proti zahraničnímu nepříteli. Tedy cvičit agenty a instruktory odbojového hnutí, zakládat a podporovat je, provést některé sabotážní operace a psychologickým vedením války budit odpor vůči nepříteli na obsazených územích, destabilizovat pozici nepřítele a především provádět zpravodajskou činnost. Největší počet agentů a instruktorů odboje směřoval do Francie a Jugoslávie. Organizace SOE ale pokryla agenty celou Evropu, Severní Afriku, Dálný východ a některé ostrovy Tichomoří (operace proti Japonsku). Své agenty rozmístila SOE i v Jižní Americe. Celkový přínos SOE byl značný. Zvláště se projevila pomoc odbojového hnutí podporovaného SOE při invazi v Normandii a Jugoslávii, kde partyzáni kontrolovali značnou část území. Rovněž „návrátové sítě“ (pro sestřelené piloty nebo uprchlé zajatce) byly kontrolovány SOE. Tato jednotka tedy cvičila a řídila téměř veškeré mise, při nichž se počítalo s kontaktem odboje. Ze známějších operací participovala SOE na likvidaci suchého doku v St. Nazaire a útoku na německé „prorážecí“ blokády v Bordeaux. Organizace SOE byla rozpuštěna 15. ledna 1946. V hodnocení účinnosti operací Special Operations Executive nelze tvrdit, že měly výrazný vliv na výsledky válečného úsilí Velké Británie, ale do značné míry narušovaly hospodářskou a vojenskou činnost nepřítele. K plnění speciálních úkolů v týlu protivníka však britské velení a jeho zpravodajské orgány disponovaly ještě dalšími jednotkami zvláštního určení,

- označovanými jako „commandos“.
6. Výsadkový výcvik těchto agentů probíhal na Central Landing Schools na letišti v Ringway. Mimo britských občanů jej absolvovalo nemálo Holanďanů, Belgičanů, Norů, Dánů, Francouzů, ale i Čechů, Slováků, Poláků a dalších.
 7. O náročném výcviku vedeném na vysoké úrovni svědčí mimo jiné i skutečnost, že během něho tři naši vojáci zahynuli a několik dalších bylo zraněno.
 8. Šolc, J.: Bylo málo mužů, Praha 1990, str. 58.
 9. Jelínek, Z.: Západní paraskupiny a jejich spolupráce s domácím odbojem, Praha 1970, s.148-149.
 10. Letadlo bylo zasaženo německou protivzdušnou obranou u Mnichova.
 11. Touto výjimkou byl Robert Matula.
 12. Rt. Svoboda absolvoval výcvik už v roce 1941 a bylo s ním počítáno pro výsadek Anthropoid. Při cvičném seskoku se však poranil na obličej a byl z dalšího výcviku vyřazen. Od roku 1941 působil na MNO v Londýně.
 13. Toto cvičení uvádí ve svých memoárech Vladimír Řezníček.
 14. Jeho rodina podporovala skupiny Silver A, Silver B aj. Bohužel uvěřila Viliamu Gerikovi ze skupiny Zinc a Karlu Čurdovi z Out Distance, kteří byli ve službách gestapa a za hejdrichiády byli jeho rodiče a manželka Irena popraveni.
 15. Faldyna, Kubala a Kurečka byli za spolupráci s Wolframem a dalšími skupinami zatčeni gestapem 22. října 1944 a popraveni v Kunovicích.
 16. Proč nebylo heslo „Voláme kapry“ zařazeno, nebylo zatím spolehlivě vysvětleno. Zpravodajský odbor MNO v Londýně sice obdržel zprávu o situaci Wolframu prostřednictvím radiostanice Milada skupiny Calcium, ale zpráva se nedala spolehlivě ověřit. Zpravodajský odbor nechtěl dopustit, aby se opakovala situace se skupinami Glucinium, Potash, Chalk, které se dostaly pod kontrolu gestapa.
 17. Leopold Myslikovjan (syn Františka Myslikovjana) a František Polach (syn Františka Polacha) byli zavražděni 16.4.1945 skupinou ozbrojených mužů hovořících česky, rusky a slovensky.
 18. 1. československá partyzánská brigáda byla původně partyzánsko-organizátorským výsadkem Ukrajinského štábu partyzánského hnutí. Po vysazení na Slovensku byl výsadek doplněn a rozšířen na útvar o síle praporu. Měl proniknout na Moravu a rozšířit partyzánské hnutí do těchto oblastí.
 19. Skupina pracovala pro 1. ukrajinský front a čítala devět příslušníků – velitelem byl kpt. Niščimenko, zástupcem velitele npor. Rudé armády Vasilij Ostapenko. Dále zde působili: por. Rudé armády Dimitrij Melentějevič Dolja, polský partyzán Genadij Eichner (Antek), ppor. 1. československého armádního sboru v SSSR Vasilij Mohorita, čet. František Janeček a dvě radistky. Na slovensko-moravském pomezí se ke skupině připojil Karel Karas, který se jako uprchlík z totálního nasazení musel ukrývat.
 20. Vedoucí osobností R3 byl nejprve gen. Luža a po jeho smrti kpt. generálního

- štábu Karel Veselý-Štainer. Politickým představitelem byl prof. J. Grňa.
21. Paraskupina Calcium operovala na Vysočině.
 22. Vedoucí osobností Bety byl brigádní generál Josef Braun, bývalý československý atašé v Bukurešti.
 23. Stanislav Kotačka nebyl v době, kdy zavraždil rt. Bierského, konfidentem gestapa. Jednalo se o recidivistu, který utekl k partyzánům ze strachu před trestem za loupežnou činnost. Po vraždě Bierského odjel do Brna, kde na nádraží zavolal sestře, aby pro něj přijela. Ta oznámila bratra protektorátní policii. Kotačka byl zatčen a svůj čin přiznal. Česká policie předala Kotačku gestapu a ten byl při svých výsleších použit pro konfrontaci s radistou Karlem Svobodou. Kotačka vstoupil do služeb gestapa a koncem války utekl před správností do Rakouska. V roce 1946 byl v Rakousku objeven a Lidovým soudem v Brně odsouzen k trestu smrti.
 24. O útočišti skupiny měli nacisté přesné informace od svých konfidentů (Kázl, Raková, Ryplová – ta byla odhalena a Otisk s Niščimenkem ji nechali zastřelit).
 25. Operace Tetřev byla namířená hlavně proti 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky, ale i dalším skupinám, operujícím v tomto prostoru. Oddíl byl po střetnutí s Němci dne 2. listopadu 1944 na Čertově mlýně a Kněhyni oslaben o svého velitele - por. Jána Ušiaka. Při této přestřelce zahynulo několik partyzánů a ranění byli i sovětsí velitelé D. B. Murzin a V. P. Nastěnko. Operace „Tetřev“ měla brigádu s konečnou platností zlikvidovat. Celá akce začala brzy ráno 16. listopadu 1944, kdy prapory wehrmachtu nastoupily na hlavní linii obkličující celý horský masiv od Čeladné až po Rožnov p. Radh. a Frenštát p. Radh. Délka obkličujícího kordónu činila asi 55 kilometrů. Výsledek operace „Tetřev“ : až 30 zatčených, 8 partyzánů zastřeleno, 4 partyzáni zajati, 1 nezúčastněná osoba zastřelena, 2 nezúčastněné osoby zraněny. Nacistům se partyzánské jednotky zničit nepodařilo. Naopak, po přemístění do prostoru Valašsko-Meziříčska a Vsetínska, se brigáda rozrostla a rozdělila se podle místa působení do různých úderných oddílů pod jednotným velením D. B. Murzina.
 26. Kromě rodiny Řezníčkových jim pomáhali také rodiče Roberta Matuly z Ostravy.

Prameny a literatura:

SokA Frýdek-Místek – fond Český svaz bojovníků za svobodu, XVII (Skupina Wolfram, Osobní vzpomínky Vladimíra Řezníčka).

Ivanov, M.: Akce Tetřev, Praha 1974.

Jelínek, Z.: Západní skupiny a jejich spolupráce s domácím odbojem (In: Odboj a revoluce – Zprávy č. 1/1970).

Marek, J.: Pátou kartu bere smrt, Cheb 2000.

Šolc, J.: Bylo málo mužů, Praha 1990.

SPORTOVNÍ KLUB SPARTA DOBRÁ

Petr Juřák

Počátky organizovaného sportovního života v Dobré spadají už do období před první světovou válkou. Prvním spolkem tohoto druhu v obci byl Sokol, postupně však vznikaly i jiné tělovýchovné organizace. Jednou z nich byl Sportovní klub Sparta. V roce 1926 utvořilo několik nadšených studentů klub, který nazvali AC Sparta Dobrá¹, později přejmenovaný na SK Sparta Dobrá. Na popud Oldřicha Slívy byla sestavena první fotbalová devítka, jejímiž členy byli Pastor, Tvardek, Slíva, Kirchhof, Draisaitl, Elis, Valíček, Ehrlichmann a Ševčík. Náhradníkem byl Pánek. Toto fotbalové družstvo sehrálo své první zápasy na malém hřišti nedaleko řeky Morávky. Doberský fotbalový klub nebyl zpočátku zaregistrován, proto svá první utkání svedl s rovněž neregistrovanými týmy, z nichž se mnohé později staly členy Slezské župy fotbalové. Jednalo se např. o SK Karlova huť, SK Ostravica Frýdek atd.

Malý počet příznivců a počáteční nedostatek financí vedl k několika „reklamním“ akcím. Hráči se například převlékali do dresů už v obci a pak v nich šli od obecního hostince umístěného v centru přes celou vesnici na své hřiště u řeky za nádražím. Další takovou propagační akcí byla organizace turnaje nazvaného O stříbrný pohár. Ten nakonec získalo fotbalové družstvo Dělnické tělocvičné jednoty Frýdek když porazilo Spartu Dobrá v poměru 4:3.

Postupně se rozrůstala členská základna, došlo k sestavení druhého mužstva a díky finanční půjčce od místní kempeličky bylo zakoupeno nejn nutnější vybavení a upraveno hřiště. Dalším nutným krokem se proto staly snahy o řádnou registraci klubu.² K oficiálnímu ustavení přípravného výboru došlo 14. května 1931,³ jeho předsedou byl zvolen František Krus, dalšími členy byli Oldřich Slíva, Jan Rajnoch, Jan Nondek, František Vlček, František Kusín, Kudělásek a Rudolf Žižka.⁴ 24. května 1931 bylo v evidenci uvedeno 22 lidí, k 18. únoru 1932 pak 55 zájemců.⁵ V roce 1932 došlo k jednání o přijetí do Českého fotbalového

svazu v Praze. Určitou překážkou v těchto snahách bylo utvoření konkurenčního klubu SK Dobrá, který založilo několik přeběhlíků ze Sparty. Tento klub nakonec nezískal trvalou podporu, po krátké existenci zanikl a jeho členové přešli opět do Sparty.

Hráči Sparty Dobrá v roce 1932

Díky aktivitám vedení Slezské župy fotbalové v Ostravě došlo nakonec k řádné registraci klubu, ten byl však přes své protesty vedením fotbalového svazu přičleněn k Těšínské župě fotbalové se sídlem v Karviné.⁶ Dne 8. března 1932 bylo vydáno povolení Zemského úřadu v Brně, a tak už nic nestálo v cestě, aby Sportovní klub Sparta v Dobré mohl vyvíjet řádnou spolkovou činnost. Ustavující valná hromada Sportovního klubu Sparta v Dobré se uskutečnila 27. března 1932 v hostinci Valentina Piasečného v Dobré u nádraží. Na této schůzi byl čestným předsedou zvolen Václav Slíva, úřadujícím předsedou se stal Jan Rajnoch, místopředsedou Jan Nondek, jednatelem Oldřich Slíva, pokladníkem František Kusín, hospodářem Jaroslav Pánek,

zapisovatelem Teodor Boháč, revizory účtů Alois Draisaitl a Valentin Piasečný a dalšími členy výboru Jan Benda, František Krus, Marie Gleissnerová, Jaroslav Pastor, Lucie Tkáčová, Jan Střílka a František Roman. Celkem měl tehdy Sportovní klub Sparta v Dobré 70 řádných členů a 10 dorostenců.⁷

Přijetí do fotbalového svazu kladlo určité nároky na vybavení hráčů i na velikost a stav hrací plochy. Byla zakoupena nová výstroj pro hráče, hřiště bylo upraveno podle stanovených rozměrů a oploceno. Postupný rozvoj klubu a první úspěchy, jejichž projevem byly pravidelné postupy do vyšších tříd, vedly k popularizaci SK Sparta a rozrůstání členské základny. Tu netvořili jen sportovně založení jedinci z Dobré, ale i z jejího okolí.⁸ V roce 1937 tak měl klub 95 členů.⁹ Došlo také k vnitřnímu členění klubu a k vytvoření několika dalších odborů, z nichž některé dosáhly i výraznějších úspěchů. Výborně si vedli volejbalisté, jejichž oporou byli hlavně Pastor, Vlček, Skuplík a Zdeněk a Miloš Nondkovi. Volejbalové mužstvo Sparty se nakonec stalo nejlepším v obci, v utkání o primát zvítězila Sparta nad Orlem v poměru 3:2. Tehdy hrála Sparta ve složení Nondek, Mokoš, Doležal, Blahut, Boháč a Pelikovský. Volejbalový odbor hostil i pražské mužstvo AC Sparta Praha, v sehraném utkání však doberská Sparta prohrála 3:0. Na dobré úrovni hrály volejbal také ženy, které vedly Olga Krusová a Lucie Tkáčová.

Dalším odborem byla házená. Tento sport neprovozovali jen specialisté, jako doplňkovému se mu věnovali i někteří fotbaloví hráči. Házenkářský odbor zorganizoval několik turnajů, které se uskutečnily nejen na hřišti Sparty, ale po zrušení Orla i na jeho cvičišti. Házenkářské družstvo hrávalo ve složení Liberda, Hradílek, Petřkovský, Meca, Janša, Soural, Kaličinský, Nondek, Carbol, Hirt, Tomeček a Matýsek. Odbor házené nakonec neměl dlouhého trvání. Zanikl jednak z důvodu nedostatku výstroje, dresy byly totiž půjčeny od fotbalistů, jednak pro nedostatek hráčů, kteří byli totálně nasazeni do Německa.

Svůj odbor měli i hráči ping-pongu, který propagovala především Olga Krusová, v činnosti byl i odbor ledního hokeje. Propagační činnost klubu nebyla omezena jen na sportovní aktivity, významnou roli sehrála i divadelní představení. Divadelní

odbor SK Sparta Dobrá v tomto soupeřil s divadelní skupinou doberského Sokola a nevedl si nijak špatně. Po rozpuštění některých doberských spolků v době okupace se členy divadelního odboru Sparty stali i členové divadelních souborů těchto zaniklých spolků. Poslední hrou, kterou soubor sehrál, byla v roce 1944 hra Zorka, poté byla divadelní skupina rozpuštěna.

Scéna ze hry Zorka

Hlavní náplní Sparty byl ale především fotbal. V roce 1937 se SK Sparta Dobrá dostal do I. B třídy Těšínské župy fotbalové, ve které zůstal až do rozpuštění této župy v důsledku polského záboru Těšínska v říjnu 1938. Poté byl klub přičleněn ke Slezské župě fotbalové v Ostravě. Doberský fotbalový klub se také zúčastnil několika pohárových turnajů. V roce 1938 byl v Dobré uspořádán turnaj za účasti SK Ostravica Frýdek, SK Sparta Dobrá, Sportovního sdružení Kunčičky, Baška, Hodoňovice a Staroměstského sportovního klubu. Turnaj vyhrála a pohár z broušeného skla tak získala SK Ostravica. Další turnaj se uskutečnil v Raškovících za účasti SK Sparta Dobrá, Staroměstského sportovního klubu, SK Ostravská Slávia Ostrava a domácího SK Slezská Viktoria Raškovice. V tomto turnaji nakonec zvítězil doberský klub.¹⁰

Určitý útlum v činnosti klubu nastal na konci třicátých let 20. století, bylo to způsobeno jednak odchodem agilních zakládajících členů na jiná působiště, jednak nezájmem zbývajících členů na dalším rozvoji. Novým stimulem se stalo rozpuštění některých tělovýchovných spolků v obci v době protektorátu a přechod jejich členů do SK Sparta Dobrá. Tento posun je patrný i z nárůstu členské základny, zatímco v roce 1940 měl klub pouhých 42 členů, o dva roky později jich už bylo plných 120.¹¹ Docházelo i k určitým změnám ve vedení, zatímco ještě v roce 1937 byl předsedou František Kusín,¹² v roce 1940 už byl na jeho místě Jan Krus. Místopředsedu tehdy dělal František Frebort, jednatelem byl František Duží, pokladníkem Karel Kožešník, hospodářem Rudolf Žižka, členy výboru Leopold Horák, Klement Moškoř, František Roman a Josef Motyčka, náhradníky Vítězslav Benda, Linda Mecová a Helena Frebortová a revizory účtů Miloslav Velčovský a František Cempírek.¹³ Větší péče začala být věnována dorostu, což brzy přineslo první výsledky. Dorostenci dvakrát zvítězili v okrskové soutěži Slezské župy fotbalové a jednou dokonce bez ztráty bodu. Kromě toho třikrát za sebou vyhráli v pohárovém turnaji, který se nazýval Vrablův memoriál a konal se na počest zemřelého rozhodčího. Také první mužstvo Sparty se postupně stabilizovalo, po několika přípravných zápasech došlo k vytvoření ideální sestavy, která se pak až na malé výjimky téměř neměnila. Tvořili ji Liberda, Baran, Kocian, Oldřich Pánek, Bohuš Pánek, Nondek, Nikl, Kaličinský, Tomeček, Pešát a Lach, náhradníky byli Ševčík, Blahuta a Dužík.

Fotbalovým vrcholem doberské Sparty se stalo v roce 1944 utkání s mužstvem LTC Praha. V tomto pražském mužstvu hráli bývalí fotbaloví reprezentanti Junek, Běhounek a Pešek-Kaďa a hokejoví reprezentanti Konopásek, Šťovík a Troják. Pro tento slavnostní zápas bylo nově upraveno fotbalové hřiště a opraveny branky, drátěné sítě a hlediště. Nebyl to sportovní svátek jen pro Dobrou, ale i pro nejbližší okolí. Zápas přišlo shlédnout okolo dvou tisíc diváků. LTC Praha nakonec vyhrál 4:1, první góly však padly až ve druhém poločase. Za pražský klub dal dva góly Navrátil a po jednom Houba a Konopásek, za Dobrou skóroval Kaličinský.¹⁴

Nová etapa v činnosti SK Sparta Dobrá měla začít po osvobození Československa v roce 1945. 9. června 1945 se uskutečnila schůzka zástupců doberských tělovýchovných spolků, jmenovitě Tělocvičné jednoty Sokol, Dělnické tělocvičné jednoty, Jednoty proletářské tělovýchovy, Jednoty československého Orla a Sportovního klubu Sparta. Za Spartu se dostavili Petr Blahut, Karel Kožešník a Walter Válek, za Sokol Jan Krupa, Jan Holeček a Josef Petřkovský, za Dělnickou tělocvičnou jednotu Antonín Kozel, Albín Milich a František Duží, za Jednotu proletářské tělovýchovy Vojtěch Kotásek, Josef Válek a Milada Nytrová a za Orla Rudolf Tomeček, Hynek Mališ a Ambrož Nytra. Jednání probíhalo v rámci snah o sjednocení tělovýchovy, které vycházely sice z prohlášení „Sjednocení tělovýchovy k budování nového Československa“ Ústředního tělovýchovného výboru v Praze, ale převládal v nich především duch poválečné euforie, kdy mezi lidmi panovala představa jednoty všech ve svobodném Československu. Po počátečních formalitách proběhla volba funkcionářů této nově vytvořené sjednocené tělovýchovné organizace, předsedou se stal Jan Krupa ze Sokola, místopředsedou Ludvík Poloch z Jednoty proletářské tělovýchovy, jednatelem František Duží z Dělnické tělocvičné jednoty, pokladníkem Petr Blahut ze Sparty, náčelníkem Josef Petřkovský ze Sokola, náčelnicí Milada Nytrová z Jednoty proletářské tělovýchovy, kulturním referentem Josef Baron ze Sokola, sociálním referentem Jaroslav Kozel a zdravotním referentem MUDr. Pastor. Dalšími členy výboru byli zvoleni Walter Válek a Karel Kožešník ze Sparty, Ambrož Nytra a Rudolf Tomeček z Orla, Jan Krus ze Sokola a Albín Milich z Dělnické tělocvičné jednoty. Na závěr bylo schváleno, aby byl pro schůze a kanceláře nově vytvořeného společného vedení uvolněn Dělnický dům, který měl výhodnou polohu u hřiště a zároveň v něm mohly být i šatny pro cvičence. Padl i návrh, aby byl v obci vytvořen ochotnický spolek, aby se zvýšila úroveň divadla v obci. Tento návrh nakonec nebyl schválen a konečné rozhodnutí bylo odloženo na jindy. Bylo také ustanoveno, aby členové výboru Walter Válek a Albín Milich provedli spojení majetku všech tělovýchovných spolků v obci a sepsali inventář. Zpočátku probíhala společná cvičení, avšak rozvleklý způsob sjednocování československé

tělovýchovy a hlavně názorové rozdíly v ústředí jednotlivých tělocvičných spolků nakonec vedly k opuštění této myšlenky.¹⁵

Co se nepovedlo uskutečnit těsně po válce, to se stalo skutkem po únoru 1948. Tehdy došlo k vytvoření jednotné organizace sdružující členy původně samostatných tělovýchovných spolků. Tyto spolky byly začleňovány do Sokola, který od nich také přebíral jejich majetek. V Dobré v té době působily vedle sokolské jednoty ještě Dělnická tělocvičná jednota, Jednota československého Orla a Sportovní klub Sparta. Sloučení několika tělocvičných jednot v Dobré bylo završeno slavnostním slibem nových členů, 18. dubna 1948 si splnili svoji povinnost bývalí členové z řad Dělnické tělocvičné jednoty a Orla, 42 příslušníků Sparty se stalo členy Sokola v letních měsících roku 1948. Podle usnesení Československé obce sokolské byli všichni nově přichozí do Sokola přijati bez obvyklé čekací lhůty.

Snahy začlenit SK Spartu Dobrá do organizace Sokola však probíhaly už o něco dříve, 14. dubna 1948 se konala společná schůze členstva Sparty a výboru Sokola. Na této schůzi byl zvolen správní výbor Sparty, vedoucím se stal Jan Krus, jeho zástupcem Valentin Piasečný, tajemníkem Mil. Nickel, pokladníkem Karel Kožešník, hospodářem Vojtěch Kotásek a členy výboru František Baran a Karel Špok. Kromě organizačních záležitostí se na této schůzi probíraly především technické problémy Sparty, bylo totiž nutné provést nové oplocení hřiště a nebyl dostatek financí na opatření materiálu. Část dřeva byla proto zajištěna z lesa přes hajného a část poskytl Sokol. Chyběly i nové dresy a kopačky, nakonec se to řešilo nákupem šesti párů kopaček z peněz Sparty a dočasným vyspravením starých dresů.

Celovesnické sjednocovací snahy našly svůj výraz i v propagaci fotbalu v obci. Aby se zvýšil počet návštěvníků zápasů, bylo použito místního rozhlasu i kina, při prvomájových oslavách se prezentovala jedenáctka Sparty ve svých dresech a nábor pro fotbalový dorost byl prováděn mezi mládeží Sokola a ve škole. Sparta se těmito slučovacím snahám snažila všemožně bránit a usilovala alespoň o zachování jakési relativní nezávislosti a hrdosti. Po začlenění do Sokola fungovala SK Sparta sice už jen jako jeho fotbalový odbor, a to pod názvem SK Sparta – Sokol

Dobrá – odbor kopané, ale snažila se alespoň navenek vystupovat jako elitní a nezávislý odbor v rámci Sokola. To se projevovalo např. tak, že se zástupci odboru vyhýbali účasti na výborových schůzích Sokola, pokladníku Sokola nechtěli vydat svoji pokladnu, opravu svého fotbalového hřiště provedli bez schválení výborem Sokola atd.¹⁶

Běh dějin se však nedal zastavit a bylo jen otázkou času, kdy dojde k likvidaci SK Sparta Dobrá i po stránce formální. Podle protokolu z 27. 12. 1948 převzal Sokol od Sportovního klubu Sparta cca 68 800 Kč v hotovosti a na účtu ve spořitelně, dřevěnou pokladní boudu o rozměrech 3x2 m, dřevěnou šatní boudu o dvou místnostech v hodnotě cca 18 tisíc Kč, hřiště o velikosti 540 m, 55 lavic, dresy, kopačky, klubovou vlajku a další nespécifikovaný inventář.¹⁷ Definitivní tečkou za existencí SK Sparta Dobrá bylo vymazání ze spolkového katastru, které se uskutečnilo na základě výnosu ministerstva národní bezpečnosti č. 260/00-15-VB/3a ze dne 15. června 1950.¹⁸

Poznámky:

1. Tento původní název je sporný. Zatímco v Kronice SK Sparta Dobrá, kterou mi laskavě zapůjčil Ing. Ladislav Březina z Dobré, je uvedeno AC Sparta Dobrá, v novinách Frýdecko-místecký kraj je zpráva, že 25. listopadu 1928 se utkalo na sokolském hřišti ve Frýdku druhé mužstvo SK Ostravica Frýdek s AF Sparta Dobrá. Viz. Frýdecko-místecký kraj. Neodvislý týdeník hájící nár. a kulturní zájmy čes. lidu na Těšínsku. 1. prosince 1928, číslo 49, roč. V., s. 3.
2. Kronika SK Sparta Dobrá.
3. SOkA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, Sportovní klub „Sparta“ v Dobré, kart. 627.
4. Kronika SK Sparta Dobrá.
5. SOkA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, Sportovní klub „Sparta“ v Dobré, kart. 627.
6. Kronika SK Sparta Dobrá.
7. Podle schválených stanov klubu se jeho členy mohli stávat muži i ženy starší 15 let. Členové se dělili na čestné, zakládající, činné a přispívající. Čestnými členy se mohli stát ti, kteří se zasloužili o klub nebo o sport. Zakládající členové byli ti, kteří poskytli příspěvek 100 Kč a více. Činní členové platili zápisné, půlroční příspěvek a příspěvek v odborech, kde působili. Členové přispívající platili zápisné a další finanční příspěvek. Hlavním účelem klubu bylo pěstování všech druhů sportu za účelem rozvoje a výchovy těla i ducha.

Mezi prostředky, kterými se toho mělo dosáhnout, patřilo pořádání pravidelných tréninků, účast na závodech, odborné přednášky se sportovní tematikou, kontakty s jinými kluby, účast na mezinárodních závodech a slavnostech, odebírání sportovních časopisů, pořádání přátelských zábav a večírků a konání divadelních her.

SOKA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, Sportovní klub „Sparta“ v Dobré, kart. 627.

8. Kronika SK Sparta Dobrá.
9. SOKA Frýdek-Místek, Archiv obce Dobrá, kart. 3.
10. Kronika SK Sparta Dobrá.
11. SOKA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, Sportovní klub „Sparta“ v Dobré, kart. 627.
12. SOKA Frýdek-Místek, Archiv obce Dobrá, kart. 3.
13. SOKA Frýdek-Místek, ONV Frýdek-Místek, Sportovní klub „Sparta“ v Dobré, kart. 627.
14. Kronika SK Sparta Dobrá.
15. SOKA Frýdek-Místek, Archiv obce Dobrá, kart. 3.
16. Kniha zápisů protokolů ze schůzí a valných hromad Sokola v Dobré z let 1941-1951. Tento materiál mi laskavě zapůjčil Ing. Ladislav Březina z Dobré.
17. Zemský archiv Opava, KAV NF Ostrava, inv. č. 148, k. 86.
18. SOKA Frýdek-Místek, Archiv obce Dobrá, kart. 3.

JAK TO BYLO DŘÍVE S POČASÍM? (Z kroniky Starých Hamer)

Tomáš Adamec

S počasím jsme málokdy spokojeni. Buď je moc zima, nebo je moc teplo. Prší, když má svítit slunce, je sucho, když má zapršet. Počasí se zkrátka velmi často míjí s naší představou o tom, jaké by mělo být. Bývá velmi rozmarné a my kroutíme hlavou a říkáme si: Tohle je jaro? Vždyť takové vysoké teploty mají být až v červenci. A pak v červenci, když se náhodou ochladí, si stěžujeme: Tak to už je cítit podzimem, letos jsme si léta vůbec neužili. Pak přijde brzy mráz, napadne mnoho sněhu a my opět slyšíme: To je nějaké divné, to nikdy nebývalo. Podobné je to s velkou vodou či silným větrem. Nikdo nepamatuje větší kalamitu!

Stačí však nahlédnout do starých kronik, abychom zjistili, že lidská paměť je nedokonalá a že všechno už tu někdy bylo. Neprožíváme nic nového, když zjišťujeme, že se počasí odmítá řídit podle našich představ o tom, jak má vypadat správné jaro, léto, podzim či zima. Počasí si zkrátka vždycky dělalo, co chtělo, poručit větru ani dešti nejde. Na následujících řádcích si to můžeme velmi názorně doložit na ukázkách ze starohamerské kroniky, kde byla počasí věnována velká pozornost. Je to ostatně pochopitelné, na počasí záleželo, jaká bude úroda, a i jinak byli dříve lidé více závislí na počasí, než dnes.

Následující úryvky jsou z prvních tří desetiletí našeho století, hlavně pak z dvacátých let. Kromě zajímavého čtení jsou příležitostí k tomu, abychom si uvědomili, že nějaký momentální výkyv počasí nemusí automaticky znamenat (ani když k němu dojde na přelomu tisíciletí), konec světa, anebo – pro zaryté pesimisty – že zima nemusí vždy vypadat jako na Ladových obrázcích.

1896

10. května, když ovocné stromy byly v nejkrásnějším květu, počalo sněžit a sněžilo po 3 dny. Tím také veškerá ovocná úroda

zničena. Rok byl vůbec velmi neúrodný a zdejší horský lid živil se skoro po celý rok kukuřicí.

1904

Zima byla velmi tuhá. Zvláště na horách napadlo tolik sněhu, jako od nepaměti ho nebývalo. Sníh dlouho ležel, chaloupky byly zaváty i po týdnech. Umřel – li někdo v odlehlé chaloupce, museli s nebožtíkem posečkat, až bude moci býti pohřben. Vyskytovaly se případy, že lidé nemajíce hodin v domě, domnívali se ráno, že jest ještě noc. Dlouho nevstávali, až teprve hladový dobytek je upozornil na pokročilou denní dobu. Tu teprve shledali, že celé stavení až nad okna jest sněhem zaváté.

1909

Rok letošní byl zvláštní povahy. Zima byla velmi mírná, sněhu téměř žádného. Za lyžařením museli lyžaři až vysoko do hor putovati. Jaro bylo krásné a teplé.

1913

Tento rok byl celkem málo dobrý. Jaro a léto deštivé a studené. Seno na loukách nemohlo býti sklizeno, otav vůbec nebylo. 2 července byla veliká povodeň.

1923

Dne 31. května se odbývalo Boží tělo. Dopoledne bylo dusno, každý si stěžoval na hrozné horko. Kolem 2. hodiny odpoledne se přivalila strašná bouře, doprovázená silným lijákem a krupobitím. V půl třetí to začalo a tak to potrvalo s krátkými přestávkami až do sedmé hodiny večer. Skoro plné dvě hodiny se sypaly kroupy ledové zvicí holubích vejcí a ničily střechy, úrodu a vše, co pod nimi leželo. Potoky jindy tiché jako Porubaný, Styskalanky, Mizerov, Dychanec, skoro bez vody, se staly rázem dravými proudy vše ničíce a strhující co jim přišlo v cestu. Ploty, mosty, prst kameny, dříví, zkrátka vše, co se dalo, voda brala. Cesty byly místy úplně zataraseny. Řečiště převaleno na vedlejší silnice, takže po pětihodinovém dešti nebylo na mnohých místech ani památky. Trávy a obilí povaleno, zemáky na mnohých místech odplaveny,

takže mnohý pasekář měl škody na 1000 až 2000 Kč. Augustinu Dudovi, majiteli realit, odnášela voda povozy a mnohé věci. Hasiči bránili, jak kde mohli. V ten den mnoho turistů ani nemohlo se z útulen dostat k vlaku a byli nuceni zůstat na noc do pátku. Škoda se odhadovala na statisíce. I ti nejstarší lidé říkali, že nepamatují podobné metly boží.

1925

Ve dnech 14. února až 19. února zuřila ve zdejších horách neobyčejně prudká vichřice, která v lesích stromy na celých stráních vyvrátila a velkých škod nadělala. Bylo vyvráceno asi 9000 m³ dříví. Lidé pro veliký vítr se báli doma topiti, protože prudký vítr i oheň ve spořišti udušil a jiskry na všechny strany roznášel. Také mnoho střech na obytných a hospodářských staveních poškozeno a zničeno, ploty u zahrad vyvráceny.

Povaha roku a počasí: Léto: Od jara a přes celé léto neustále deště. V srpnu bylo všeho všudy asi 5 slunečních dnů. Jinak přišlo, často celé dny přehnal se krajem bouře, které zalily pole přívalem. Oves a jařina leží, hnije a roste. Sedláci s ním hýbají, obrácejí. Za tři měsíce napršelo na 1 m vody, ač jindy za celý rok jí spadne tolik.

1925 – 1926 (zima)

Letošní zima je kromobyčejně mírná, až to budí údiv. V polích mohly se pohodlně práce dodělati. Hospodářům se to příliš nelíbilo. Nespadne – li sníh, bude málo vody a pak mohou přijíti pozdní mrazy. Okolo Vánoc a Nového roku bylo takové teplo, že se lufťáci na horách vyhřívali na slunci a na loukách jako v létě.

Sněhu bylo velmi málo, slabé mrazy trvají jen v noci, a to ještě zřídka. Převládá mlhavé a vlhké počasí. Lyžařské zimní spolky byly dokonale zklamány. Na turistických zimních chatách bylo dokonale mrtvo. Letošní leden je rozmarnější než april u nás. Mnoho dříví ve státních lesích následkem nedostatku sněhu nemohlo býti svezeno, čímž dřevorubci přišli o značný výdělek a v mnohých chudých rodinách zahostila se bída a nouze.

1926

Jaro bylo velmi mokré a studené. Nebylo možno skoro úrodu rozmnožiti. Taktéž i léto bylo stále deštivé, studené, slunečných dnů bylo jen několik. Seno nebylo možno usušit. Také mnoho sena pohnilo a utrpěla se veliká hospodářská škoda. Letní hosté byli zoufalí a mnoho jich z letního pobytu uteklo. Tak to trvalo až do konce srpna. Začátkem září se vyjasnila obloha a nastalo krásné počasí, které nepřetržitě trvalo až do 23. září. Dny jsou suché, bezoblačné, jeden nádhernější druhého, teplota dosahuje 30 °C. Zvláštní pocit mají ti, kdož si v červenci neb v srpnu vyjeli na venkov, aby užili slunce a koupání, aby se toulali lesem a osvěžili své nervy. Dovolená jim v pravém slova smyslu vypršela a nyní si mohou, dívajíce se z okna ztuhlé kanceláře představit, jak je venku krásně. Je to zkrátka letos všechno jaksi zpřeházeno.

Střed obce Staré Hamry

1927

Měli jsme letos divný květen. Říká se: studený máj, v stodole ráj, ale od letošního studeného máje si rolníci velký ráj neslibují. Neboť všeho moc škodí. Letos trvala chladna celé 4 týdny a byla to chladna, že by se za ně březem nemusel stydět. Začátkem června se konečně oteplilo.

1928

Letošní květen začal teplotami kolem 20 °C, ale od 3. května nastalo ochlazování, jež vyvrcholilo 12. května, kdy v noci mrzlo až na -10 °C. Po šestidenních chladných teplota pozvolna stoupala, ale mezi 24. až 26. květnem přišlo ochlazení nové. Celkem kolísala denní teplota květnová stále pod normálem. Během května neukázal se ani jeden tzv. letní den s teplotou nad 25 °C, kdežto loňský máj měl vedle jednoho letního dne dokonce jeden den tropický s teplotami 33 °C.

Bílý nepřítel těžce postihl naši horskou obec dne 2. a 3. června z pátku na sobotu a na neděli (- 6 °C až - 8 °C). Mráz zničil vše v zahrádkách a na polích. Spálil znovu vypučelé stromy, brambory, které již byly na vrchu.

1929

Není pamětníka tak tuhých mrazů, jaké prožíváme letošní zimy. Začaly již okolo 15. prosince 1928, byly asi do polovice ledna snesitelné. Do polovice ledna ukazoval teploměr - 20 °C až - 26 °C. Koncem ledna mrazy neobyčejně zesílily a dostoupily vrcholu na Hromnice. 2. a 10. února dosáhla teplota - 42 °C. Mrazy způsobily velké škody v lesích, na polích, ve chlévech a sklepích.

Ptactvo, zvěř i srnčí mrazem hynula. Srnčí dostala, ačkoliv byla řádně krmena, tuberkulosu plic Pošlé husy, které se našly, musely se spáliti a ne do země zakopati, aby se tato nakažlivá nemoc dále mezi zvěří šířiti nemohla. Ptactvo přilétávalo k obytným stavením a školní mládež byla vybidnuta, aby jej dle možnosti přikrmovala. Stav zvěře klesl aspoň na 60%. Zajáci přibíhali až do stavení, odkud se nedají odehnati ani zuřivým štěkotem psů. V lesích pomrzly jedle staré i mladé. Jehličí zčervenalo a odpadlo. Nejstarší občané si nepamatují, že by kdy ve zdejších horách od mrazů jedle pomrzly.

V mnohých chlévech, zvláště zděných, měl pomrznouti dobytek, pročež se muselo tam topiti a dobytek přikrývati. Mnohým pasekářům pomrzly brambory ve sklepích úplně, takže na jaře budou museti sadbu bramborovou znovu zakoupiti. Následkem krutých mrazů jezdily vlaky nepravidelně. Také návštěva školy

trpěla a mnohé děti chodily do školy polozmrzlé. Nejvzdálenější děti nemohly vůbec školy navštěvovati. Mnoho lidí mělo omrzlé uši, ruce i nohy.

Na letošní zimu budeme všichni dlouho vzpomínati.

1930

Letošní zima nezasluhuje si dosud svého jména. Všichni proroci zklamali. Počasí je jako na jaře. Sněhu koncem prosince napadlo málo, v lednu sem tam déšť, sanice se tratila.

1934

Sv. Martin nepřijel na bílém koni, celý listopad i prosinec byl bez sněhu. Všem jsou rozhodně milejší bílé Vánoce, nežli zelené.

MALÉ MOMENTY Z VELKÉ VÁLKY

Tomáš Adamec

Tak zní název naší letošní celoroční výstavy fotografií. Byla to vlastně náhoda, že se u nás v archivu objevily fotografie z první světové války. A přišlo nám to skutečně velice vhod. Hledali jsme totiž na konci minulého roku, jako ostatně každoročně, téma příští výstavy. Snažili jsme se najít nějaký opěrný bod – událost či výročí. Aby to bylo aktuální i zajímavé. A najednou jsme to měli. Právě když si budeme připomínat 90. výročí vypuknutí první světové války, my vystavujeme unikátní snímky zachycující právě tuto událost.

Vystavené fotografie pocházejí z pozůstalosti Františka Janáčka, majitele železářství na Ostravské ulici v Místku a aktivního účastníka Velké války (odtud náš název výstavy), která byla později označena jako světová a ještě později jako první světová.

Státní okresní archiv ve Frýdku-Místku

Vás zve na výstavu

Fotografie nashromáždil František Janáček (narozen 1888 v Brušperku, zemřel 1946 v Místku) převážně během své služby u „Balonového oddílu č. 7“ (Ballonkompanie Nr. 7), se kterým procestoval František Janáček půlku Evropy, takže fotografie zachycují balkánské bojiště, italské bojiště i frontu v Haliči. Zachycují také různé tváře války: vidíme tu na jedné straně zničené mosty, zničené vesnice, následky útoku na muniční skladiště, přesuny vojsk, na druhé straně ale také poměrně idylické záběry na vojáky v polní kuchyni či při hře v karty.

Bohatou sbírku čítající několik set fotografií našemu archivu laskavě zapůjčili pan Miloš Janáček a paní Hana Šoborová. Vybrané fotografie byly nasnímány, počítačově upraveny a zvětšeny naším panem fotografem Milanem Klegou, jemuž je třeba touto cestou ještě jednou písemně poděkovat.

Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku 5
Vydal Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv
ve Frýdku-Místku v roce 2004

Počet stran: 144

Odpovědný redaktor: PhDr. Alena Matějová

Výkonný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Redakční rada: Mgr. Tomáš Adamec, Mgr. Kateřina Lepíková,

PhDr. Alena Matějová a Mgr. Radomír Michna

Tisk: Zdeněk Šprc - ŠOT, Palackého 134, 738 02 Frýdek-
Místek

Počet výtisků: 200

ISBN 80-86388-19-0

ISSN 1214-6951